

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

XXV

1983

JEDNOTA KLASICKÝCH FILOLOGŮ
PRAHA

XVI. VĚDECKÁ MEZINÁRODNÍ KONFERENCE EIRENE

PRAHA 31.8. - 4.9.1982

Ve dnech 31. srpna až 4. září 1982 byla Praha místem významného mezinárodního setkání badatelů v oblasti klasických studií. Podnětem k této akci bylo rozhodnutí komitétu Eirene, učiněné na IV. konferenci Eirene roku 1978 v bulharském Keesebáru. Nebylo náhodou, že XVI. konference byla svěřena ČSSR. Komitét Eirene se totiž ustavil před 25 lety na konferenci konané v Domě vědeckých pracovníků ČSAV v Liblicích a naši vědeckí pracovníci v této mezinárodní instituci plnili významnou roli. Za svůj cíl si komitét vytkl vytvořit základnu, která by umožnila průběžné badatelské kontakty na úseku klasických studií v socialistických státech, napomáhala všestrannému rozvoji těchto vědních disciplín a přispívala co nejučinněji popularizaci antické kultury v širokém okruhu řadových zájemců. Od doby vzniku komitétu byla členskými zeměmi uspořádána řada konferencí, které nalézaly pozitivní a stále širší ohlas ve vědeckém světě. Kromě konference, na níž byl komitét založen, bylo Československo hostitelskou zemí v roce 1966, kdy se IX. konference Eirene, zaměřená na problémy vztahů mezi antikou a současností, konala v Brně.

Ústředním tématem XVI. konference byly vztahy mezi řeckou a římskou civilizací. Tento aktuální problém, zahrnující nejrůznější aspekty antické kultury, se stal předmětem zájmu detailních analytických studií a syntetických pohledů v jednotlivých sekcích konference, tj. v sekcích historické, ideologické (filozofické a literární) a archeologické. Tato sekce se dělila dále na skupinu zabývající se ikonografickými problémy v antickém umění, na skupiny sledující nejnovější archeologické objevy v řecké a římské oblasti a na skupinu, věnovanou vztahům mezi antickým světem a barbarikem. Vědeckou náplň lingvistické sekce tvořila jazykovědná charakteristika staré řečtiny a latiny.

Významnou součástí programu tvořilo dále sympozium, věno-

vané Vergiliovi, osobitostem jeho tvorby a působnosti jeho díla v pozdějších historických epochách. Touto tematikou se pořadatelé konference připojili k široké mezinárodní akci, v níž si svět z iniciativy UNESCO připomněl 2000. výročí básníkovy smrti. Další sympozium bylo věnováno vztahům mezi pozdní antikou a ranou Byzancí z hlediska problému historické kontinuity resp. diskontinuity mezi starověkem a raným středověkem. Zatímco byzantologická problematika byla ve vědecké náplni konferencí Eirene novým prvkem, navázalo mykénologické kolokvium, pořádané v rámci XVI. konference, na tradici úspěšného mykénologického setkání, konaného na IX. konferenci v Brně. Rovněž tak tomu bylo i s kolokviem, zaměřeným na problémy a poslání výuky latiny na všeobecně vzdělávacích školách v současné době.

Na pražské konferenci bylo přítomno přes 400 účastníků, z toho značný počet ze zahraničí. Nejpočetnější skupina těchto hostů přijela z SSSR a reprezentativně byly zastoupeny i další členské země komitétu Eirene. Mezinárodní zájem, který konference vzbudila, dokresluje přítomnost badatelů z mimoevropských zemí - z USA, Kanady a Japonska. Závažným rysem konference byla okolnost, že se jejího jednání aktivně účastnila řada renomovaných pracovníků i význačných představitelů vědeckého života v národním i mezinárodním měřítku.

Organizaci konference zajišťoval Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV ve spolupráci s dalšími institucemi - s Archeologickým ústavem ČSAV, Rektorátem Karlovy univerzity v Praze, příslušnými katedrami pražské a brněnské filozofické fakulty, Národním muzeem v Praze, pražskou Národní galerií, cestovní kanceláří Čedok apod. Hlavní tíže organizačního zajištění konference spočívala na přípravném výboru konference vedeném prof. dr. Pavlem Olivou (předseda) a dr. A. Frolíkovou (jednatelka).

Konference byla zahájena dne 31. srpna 1982 slavnostním shromážděním všech účastníků v aule Karolina za účasti předních našich činitelů vědeckého života v oblasti společenských věd. Hosty zasedání a účastníky konference uvítal v zahajova-

cím projevu prof. dr. P. Oliva, DrSc., člen korespondent ČSAV. Závažný projev poté pronesl akademik Zd. Snítíl, místopředseda ČSAV. Pozdravný projev rektora Karlovy univerzity prof. dr. Zd. Češky, CSc., člena korespondenta ČSAV, přednesl prorektor prof. dr. L. Novotný, DrSc. V kulturní části zahajovacího zasedání vystoupil zasloužilý umělec R. Lukavský, člen činohry Národního divadla. Jeho umělecká recitace Vergiliových veršů o pádu Tróje vyvolala příznivou odezvu stejně jako skladba Dvě eklogy, komponovaná k této příležitosti I. Loudovou a přednesená J. Bouškem (flétna) a L. Váchalovou (harfa).

Jednání všech sekcí, symposií a kolokvií se vyznačovalo vysokou úrovní referátů a živou a věcnou diskusí. V převážné většině příspěvků se projevila snaha o tvůrčí aplikaci marxistické metody a o spojení detailního zkoumání s širšími historickými a ideologickými souvislostmi řešené otázky. Program konference probíhal ve znamení aktivity badatelů ze socialistických zemí. Kladným rysem celkového průběhu konference byl tvůrčí podíl mladých badatelů, kteří ukázali schopnost úspěšně vystoupit na mezinárodním vědeckém fóru. Celkem bylo na konferenci předneseno 231 referátů, jejichž vydání v rozsáhlém sborníku se již připravuje.

Se zřetelem k širšímu zájmu naší veřejnosti o antickou kulturu uspořádalo Národní muzeum v Praze výstavku Umění Etrusků. Národní galerie ve spolupráci s Kabinetem pro studia řecká, římská a latinská ČSAV připravila v Belvederu výstavu Antické tradice v českém umění, která se od svého otevření těšila vysoké návštěvnosti.

Zahraníční účastníci konference měli příležitost poznat prostřednictvím exkurzí, směřujících do různých oblastí Čech, místa památná historicky nebo přitažlivá turisticky a seznámit se tak blíže i s naším současným životem. Kulturní stránku konference pozitivně ovlivnilo vystoupení pěveckého souboru Byzantion, které se uskutečnilo dne 31. srpna v působivém prostředí Národního muzea a na jehož programu byla antická, arménská, byzantská a staroslověnská díla.

Konference napomohla navázat řadu nových vědeckých kontaktů a rozšířit významně vědeckou spolupráci, zejména mezi socialistickými zeměmi. Přítomnost řady vědeckých pracovníků od nás i ze zahraničí umožnila potvrdit tyto dohody i institucionálně, jako tomu bylo v případě slavnostního podpisu o čtyřstranné mezinárodní spolupráci mezi příslušnými akademickými ústavy SSSR, ČSSR, NDR a BLR na úseku byzantských studií. V průběhu konference se uskutečnila i porada o realizaci sektorů M 33 a zvláště M 34 mezinárodního projektu Tabula Imperii Romani. Tohoto zasedání se účastnil i prof.dr. G.Carettoni (Říma), přední činitel Mezinárodní akademické unie (Union académique internationale) a tajemník mezinárodního výboru pro přípravu díla Tabula Imperii Romani. V průběhu konference se konalo zasedání mezinárodního komitétu Eirene, které kladně hodnotilo přípravy i průběh XVI. konference, zabývalo se dalšími organizačními problémy a rozhodlo, že příští konference se bude konat v NDR v roce 1984 nebo 1985. Členové mezinárodního komitétu uctili rovněž památku akademika A.Salače, který byl prvním předsedou komitétu, a položili věnec na jeho hrob v Praze-Břevnově.

Závěrečným plenárním zasedáním v Collegiu maximu právnické fakulty UK byla konference zakončena. Zahraniční badatelé, kteří na žádost organizačního výboru přijali vědeckou záštitu nad jednotlivými sekcemi i průběhem symposií a kolokvií, shrnuli a zhodnotili výsledky dosažené na jejich zasedáních. Tito badatelé oceňovali konferenci jako vědecky přínosnou a zdůrazňovali její dokonalé organizační zabezpečení. Z této stránky vysoce ocenila konferenci zejména prof. Z.V.Udalcova, ředitelka Ústavu všeobecných dějin Akademie věd SSSR v Moskvě. Konference nalezla širokou odezvu v našich sdělovacích prostředcích, zvláště v denním tisku a domácích i zahraničních relacích Čs. rozhlasu.

Důležitost XVI. konference Eirene se nevyčerpává souhrnem kladných stránek jejího vlastního průběhu. Její přínos je nutno spatřovat i v tom, že dala závažné podněty pro další bada-

telkou práci jednotlivců i vědeckých institucí v socialistických zemích.

Trvalou připomínkou této významné akce se stal sborník příspěvků, přednesených na konferenci a vydaný počátkem roku 1983 pod titulem Concilium Eirene. Proceedings of the 16 th International Eirene Conference Prague 31.8. - 4.9.1982 (Edited by Pavel Oliva and Alena Frolíková. Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, Prague 1983: I - III, 345 + 368 + 270 p.; Plates II + XXXIV + X).

J. Burian (Praha)

P R O J E V Y
NA ZAHAJOVACÍM ZASEDÁNÍ
XVI. KONFERENCE EIRENE
COLLEGIUM CAROLI
31. 8. 1982

Prof. Dr. P. O l i v a, DrSc., člen korespondent ČSAV,
předseda organizačního výboru konference

Mám čest zahájit jménem mezinárodního komitétu pro podporu klasických studií v socialistických zemích i jménem československého organizačního komitétu XVI. konferenci Eirene.

Dovolte mi, abych uvítal co nejsrdčeňji především čestné hosty, kteří jsou přítomni zahájení. Je to místopředseda ČSAV Zdeněk Snítíl, jeho magnificence prorektor UK Ladislav Novotný, spectabilia děkan filozofické fakulty UK Václav Ráb, vedoucí oddělení společenských věd ÚV KSČ profesor Antonín Brůžek, člen prezidia ČSAV a ředitel Archeologického ústavu ČSAV Josef Poulík a pracovník oddělení pro společenské vědy ÚV KSČ docent Antonín Dolejší.

Vítám další přítomné ředitele vědeckých a kulturních institucí a všechny ostatní vážené hosty. Mezi účastníky naší konference jsou nejen badatelé z členských zemí komitétu Eirene, nýbrž i z mnoha jiných států Evropy, Ameriky a Asie. To plně odpovídá intencím komitétu, který byl ustaven v dubnu 1957 na zámku v Liblicích (nedaleko Prahy). Mezi iniciátory založení komitétu a účastníky první konference byli též západoevropští kolegové. Jak vysvítá z akt řady konferencí, které se konaly v 60. a 70. letech, i z obsahu dosud vyšlých svazků časopisu Eirene, podporoval komitét Eirene rozsáhlou mezinárodní spoluprací v oboru klasických studií.

U příležitosti 25. výročí založení komitétu Eirene bych chtěl alespoň krátce připomenout velké zásluhy jeho zemřelých členů.

Již r. 1960 ztratil komitét svého prvního předsedu Antonína Salače, profesora UK v Praze, člena ČSAV a zakladatele Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, významného epigrafika, klasického archeologa a odborníka v jiných disciplínách věd o antickém starověku.

Během 70. let utrpěl komitét Eirene další těžké ztráty. Předčasně zemřel (r. 1970) Imre Trencsényi-Waldapfel, profesor

klasické filologie na universitě Lóránda Eötvöse v Budapešti, člen Maďarské akademie věd, vynikající znalec antické literatury a klasické kultury. Jako jeden ze dvou zástupců Jugoslávie působil v komitétu Eirene několik let Georgi Ostrogorsky, profesor bělehradské univerzity a člen Srbské akademie věd, světový specialista v oboru byzantských dějin.

Již práce první, zakládající konference Eirene se účastnil Kazimierz Kumaniecki, profesor klasické filologie na varšavské univerzitě a člen Polské akademie věd, brilantní latinista, výtečný znalec Cicerona a humanistických studií. Jedním z iniciátorů a spoluzakladatelů komitétu byl Sergej Lvovič Utčenko, profesor starověkých dějin v Moskvě a vedoucí starověkých studií na Akademii věd SSSR, autor četných bystrých monografií o dějinách a kultuře pozdní římské republiky.

Téměř před dvěma roky nás opustil Ladislav Varcl, profesor klasické filologie na UK, dlouholetý ředitel KŘŘL a vydavatel časopisu Eirene, významný papyrolog a znamenitý filolog.

Vědecká erudice a organizační zkušenost těchto vynikajících badatelů se vysokou měrou odrážela v práci komitétu Eirene. Podařilo se podpořit klasická studia v jednotlivých členských zemích a rozvinout mezinárodní spolupráci. Jedním z výsledků těchto snah je též naše konference.

x

V druhé části svého projevu charakterizoval P. Oliva zaměření jednotlivých sekcí, symposií a kolokvií konference.

Akademik Zdeněk S n í t i l
místopředseda ČSAV

Bád plní milou povinnost a srdečně zdravím přední světové badatele ve vědách o antickém starověku jménem Československé akademie věd a jejího prezidia. Jsme velmi rádi, že tak významné mezinárodní vědecké forum jako je XVI. mezinárodní konference Eirene, se koná v Praze, hlavním městě Československé socialistické republiky.

Je známo, že antika zaujímá v historii lidstva významné místo. Představitelé řecké a římské kultury zasáhli tvůrčím způsobem takřka do všech oblastí lidské činnosti. Antika navazovala na starší vyspělé civilizace Předního východu, avšak Řekové přetvářeli přejímané podněty a přizpůsobovali je podmínkám své společnosti, která byla budována na specifických sociálně-ekonomických základech.

Badatelé antického starověku prokázali, že v řeckých městských státech docházelo do té doby k nepoznanému rozmachu občanské aktivity. Přes omezení daná realitou otrokářských výrobních vztahů byla athénská demokracie doby Perikleovy vrcholnou etapou rozvoje antické společnosti. Za helénismu vycházely z Řecka četné podněty i do vzdálených oblastí Indie, střední Asie a severovýchodní Afriky a v době římské říše se pak antická civilizace dále rozvinula a rozšířila do dalších částí starověkého světa.

Stimuly antické civilizace působily významnou měrou i v pozdějších historických epochách. Za humanismu a renesance se o antické dědictví opíraly nastupující společenské síly a opomenout nelze ani to, že i v nové době bylo z bohatých zdrojů antiky čerpáno nejedno poučení při formování vědeckého světového názoru, dialektického a historického materialismu.

V odborných kruzích je dobře známo, že Karel Marx zvolil pro svou doktorskou disertaci progresivních směrů antického myšlení, demokritovské a epikurovské přírodní filozofie, že věnoval značnou pozornost zkoumání ekonomiky antiky a jiných sta-

rověkých společností. Méně často bývá připomínán jeho vztah k antickému umění.

Chtěl bych alespoň letmo poukázat při této příležitosti na to, že Marx v Úvodu ke kritice politické ekonomie vysoce hodnotil řeckou mytologii, kterou označil za "zbrojnici" a "živnou půdu" řeckého umění. Kládl důraz na to, že "řecké umění předpokládá řeckou mytologii, tj. přírodu a společenskou formu již rozpracovanou nevědomě uměleckým způsobem lidovou fantazií". Zamýšlel se nad působením výtvorů antického umění v novodobé kultuře a konstatoval, že není obtížné "pochopit, že umění a epos jsou vázány na určité společenské vývojové formy. Potíž je v tom, že nám stále poskytují požitek a v určitém smyslu platí jako norma a nedostižný vzor".

Studium antické společnosti a jejích kulturních hodnot nebylo ovšem pro Marxe samoučelnou zábavou, nýbrž cílevědomým úsilím o prohloubení teoretické výbroje k řešení aktuálních otázek současnosti. Mohl přirozeně čerpat jen z tehdejšího dosaženého poznání o antické civilizaci. Za století, které uplynulo od Marxovy smrti, se soustředěným úsilím tisíců badatelů naše znalosti o vývoji antické společnosti značně prohloubily. Zjemnily se metody vědeckého výzkumu a byly získány nové početné prameny od architektonických památek přes nejrozmanitější umělecké a užité předměty až po mince, nápisy a záznamy na papyrech. I dnes však platí, že studium antiky nemůže být samoučelnou činností, nýbrž musí sloužit jak k hlubšímu a pravdivějšímu poznání vývoje lidských dějin, tak k obohacení naší současné kultury.

Právě z těchto předpokladů vycházejí výzkumné plány našich vědeckých pracovišť, zabývajících se studiem antiky a jejího dědictví, jak v ústavech Československé akademie věd, tak i na vysokých školách a v muzeích. A je možno říci, že tyto výzkumy mají v celém našem společenskovědním úsilí důležité místo.

V letech, která uplynula od poslední mezinárodní konference Eirene konané v Československu, bylo dosaženo celé řa-

dy pozoruhodných výsledků našich badatelů. Vznikly práce věnované problematice počátků antické civilizace a jejich vztahu k civilizacím Předního východu, studie zabývající se sociálně ekonomickým vývojem předních řeckých městských států i jejich ideologií, byla věnována pozornost sociálním problémům antického Řecka i Římské říše, a to zejména jejího pozdního období.

Značné úsilí českých a slovenských badatelů se soustředilo na systematický výzkum území Československa v době římské a jeho vztahu k sousedním oblastem. Byly získány nové poznatky o římských importech i o životě keltského a germánského obyvatelstva na území našeho státu. Byly publikovány, případně připraveny do tisku edice antických památek z československých sbírek. S příznivým ohlasem se setkala rozsáhlé kolektivní dílo o působení antických tradic v rozvoji české kultury.

Úspěšné plnění úkolů bylo umožněno aktivní spoluprací specialistů v jednotlivých odvětvích věd o antickém starověku a mnohé z nich byly realizovány na základě dohod s vědeckými ústavami v členských zemích komitétu Eirene, a rovněž na základě širší mezinárodní součinnosti. Důležitou platformou výzkumu antiky i mezinárodní spolupráce badatelů jsou vědecké časopisy vydávané jak v Československé akademii věd, tak na vysokých školách. Mezi nimi zaujímá zvláštní místo periodikum Eirene.

Je třeba rovněž připomenout, že kromě základního výzkumu bylo věnováno značné úsilí popularizační činnosti. Významný vklad v tomto směru tvoří překlady děl antických autorů vydávané v celé řadě českých i slovenských nakladatelství. Chtěl bych připomenout alespoň nejvýznamnější ediční počín, Antickou knihovnu, které vychází v nakladatelství Svoboda, jehož hlavním úkolem je vydávat politickou a osvětovou literaturu. Od roku 1969, kdy byla Antická knihovna založena, tu vyšlo 46 svazků a několik dalších premiových titulů. Jako první kniha této ediční řady se objevily Hovory k sobě, jejichž první část psal filozof na trůně Marcus Aurelius za markomanských válek "v zemi Kvádů nad Granou", tedy na území dnešního Slovenska. Tento

spis vyšel v nákladu 40.000 výtisků a zájem nových čtenářů Antické knihovny si zanedlouho vynutil druhé vydání překladu.

Nemenší oblibě se v socialistickém Československu těší knihy popularizující poznatky o antickém starověku. Jako doklad stačí uvést kolektivní dílo Encyklopedie antiky, které bylo vydáno v nakladatelství Academia v úctyhodném nákladu 90.000 exemplářů. Je jistě pozoruhodné, že bylo záhy rozebráno. V uplynulých létech vyšla rovněž četná původní díla našich autorů a značný počet překladů ze zahraniční popularizační tvorby o antickém starověku. Několik prací našich badatelů se v téže době objevilo také v cizojazyčných překladech.

Jsmo si dobře vědomi toho, že úspěšný rozvoj antických studií je možný jen na základě široké mezinárodní spolupráce. Proto oceňujeme existenci komitétu Eirene, který slaví letos 25. výročí svého trvání a patří tak k nejstarším sdružením vědecké spolupráce socialistických zemí. Přitom není náhodné, že u jeho zrodu stáli také přední pokrokoví badatelé z dalších států.

Československá akademie věd je členem Mezinárodní akademické unie (UAI) a její ústavy se aktivně podílejí na realizaci úkolů této významné organizace, mezi něž patří mimo jiné Tabula imperii Romani a Corpus vasorum antiquorum. Jednota klasických filologů při Československé akademii věd je aktivním členem Mezinárodního sdružení společností pro klasická studia (FIEC). A nelze ani opomenout, že českoslovenští badatelé mají významný podíl na úspěšném rozvoji samého komitétu Eirene.

Předpokládáme, že se tato významná vědecká spolupráce bude dále rozvíjet a že její výsledky obohatí naše poznání antické civilizace. Aby tomu tak bylo, k tomu je především třeba, aby bylo odvráceno nebezpečí jaderné války a udržen světový mír, aby tento nejnaléhavější problém současné doby byl vyřešen v souladu s životními zájmy lidstva. Jsem přesvědčen, že účastníci 16. mezinárodní konference Eirene patří k těm vědcům, kteří celou svou autoritou a veřejnou i vědeckou prací

podporují mírovou iniciativu Sovětského svazu, mírové úsilí všech pokrokových sil, že chápou jako svou čestnou povinnost přispívat k odvrácení jaderné katastrofy a k udržení světového míru, bez něhož by se nemohla rozvíjet ani mezinárodní vědecká spolupráce.

Závěrem mi dovolte, vážení přátelé, milí kolegové, popřát Vašemu jednání v jednotlivých sekcích, sympoziích a kolektivních mnoho zdaru. Současně Vám všem přeji příjemný pobyt v Praze i v dalších místech Československé socialistické republiky.

Univ. prof. JUDr. Zdeněk Č e š k a, CSc., člen korespondent
ČSAV, rektor Karlovy univerzity v Praze

S radostí vítám ve zdech Collegia Caroli, na půdě nejstarší univerzity ve střední Evropě, účastníky XVI. mezinárodní konference, pořádané výborem EIRENE, neboť cíl, který si zakladatelé tohoto výboru dali před 25 léty na konferenci pořádané v naší vlasti - podporovat rozvoj antických studií na vysokých školách a v ústavech akademií socialistických států a rozvíjet mezinárodní spolupráci navzájem i s pokrokovými badateli celého světa - je plně v souladu s tradicemi naší univerzity. V její činnosti hrály důležitou úlohu jak oba klasické jazyky, tak kulturní odkaz antiky i vědecké zkoumání řecké a římské civilizace a kultury a jejich tradic. Její zakladatel, český král a římský císař Karel IV. - autor vlastního latinsky psaného životopisu - praví v zakládací listině pražské univerzity z roku 1348, že univerzitu zakládá proto, aby obyvatelé českého království, "již bez přestání lačnější po plodech věd, ... nalézali v království stůl k pohoštění připravený, a ... aby sobě měli za slávu, že mohou jiné z ciziny zváti k lahodnosti vůně a k účasti na takovém vděku" ("qui scienciarum fructus indesinenter esuriunt, ... paratam in regno sibi mensam propinacionis inveniant, et ... gloriosum estiment extraneos alios ad suavitatem odoris et gratitudinis huiusmodi participium evocare").

Takto osvíceně koncipovaná univerzita se neuzavírala před novými myšlenkami, naopak byla od počátku jejich nositelkou. Učení jejího rektora mistra Jana Husa, jím samým uvedené do náboženské a společenské praxe, se stalo již začátkem 15. století základem mohutného lidového revolučního hnutí.

Na pražské univerzitě bylo však od počátku pěstováno i bádání ve vědách přírodních. A jeho základ tvořily výsledky dosažené vědci arabskými, řeckými a římskými. Životnost univerzity se tak projevuje jednak otevřeností vůči novým oborům a moderním tvůrčím myšlenkám, jednak využíváním vědeckých výsledků

dosažených učenci předchozích období, v neposlední řadě i učenci antickými. Dovolte mi poznamenat, že v aule, ve které právě zasedáme, je epitaf Matouše Kolína z Chotěřiny, který se v polovině 16. století jako první držitel stolice staré řečtiny zabýval rozbořem homérských básní a věnoval se řecké poetice a mluvnici v době, kdy studium řečtiny nebylo vlastní každé univerzitě.

K této tradici náleží i to, že v létech před druhou světovou válkou se na Karlově univerzitě rodila myšlenka společnosti pro pěstování antické kultury, která měla spojit bez rozdílu národností všechny badatele našeho státu, myšlenka, která jako tak mnoho jiného byla na čas zmařena vypuknutím druhé světové války. Jsme hrdi na to, že socialistické Československo umožnilo realizaci této myšlenky, myšlenky vědeckého centra antických studií, v mnohem širším, mezinárodním rámci, že u založení výboru EIRENE stál jako jeden z iniciátorů profesor Karlovy univerzity, vedoucí její katedry věd o antickém starověku akademik Antonín Salač a že se na práci výboru EIRENE od počátku výrazně podílejí učitelé a absolventi naší univerzity.

Zamýšlíme-li se nad významem antiky pro moderní vzdělanost, nad její dnešní funkcí, uvědomujeme si proměny, které přístup k antice prodělal v běhu staletí, v nichž se moderní lidská společnost vyvíjela. Antika jako první ze světových civilizací postavila ústy svých "osvícených" myslitelů 5. století do středu pozornosti vědy a filozofie člověka. Člověk se pro ni stal metron pantón, mírou všeho. Antická společnost vypracovala ve svých demokratických státech a pro své svobodné občany konkrétní "lidské" normy státního společenství i jednání každého občana. Ať již to byla řecká kalokagethia nebo římská virtus, vždy šlo o normu, jež upravovala především postoj občana k občanům ostatním i k celému společenství. Jejich dodržování měl každý občan považovat nejen za svou povinnost, ale především za svou čest - a podle něho byl také posuzován. "Pečujeme jak o svůj dům, tak o svůj stát," říká Thukýdídův Periklés v řeči nad padlými z prvního roku peloponéské války, a pokračuje:

"I když se každý věnuje jinému zaměstnání, vyzná se ve věcech veřejných nemálo. Vždyť toho, kdo se věcí veřejných straní, pokládáme my jediní ne snad za nečinného, ale za neužitečného ..."

V pozdějším vývoji lidské společnosti došlo k abstrahování těchto pro konkrétní historické situace určených pojmů - kalokagathia, auctoritas, virtus, fides, concordia - a každá doba do nich vkládala svůj obsah. Proto se mohla tato antická terminologie stát základem politického a etnického myšlení nejrdznějších směrů. Takto "modernizovaná" antika se stala normou, na niž se filozofické i politické směry odvolávaly - ale byla to antika idealizovaná, zkraslená. "V klasicky přísných tradicích římské republiky našli gladiátoři buržoazní společnosti ideály a umělecké formy, sebeklamy, které potřebovali, aby sami sobě zastřeli měšťácky omezený obsah svých bojů, aby udrželi svůj zápal na výši velké dějinné tragédie." "Hrdinové stejně jako strany i lidové masy staré francouzské revoluce splnili v římském kostýmu a s římskými frázemi úkol své doby ..."
(K.Marx, 18. brumaire Ludvíka Bonaparta, viz K.Marx - B.Engels, Sebrané spisy sv.8, Praha 1960, str.142).

Naše socialistická společnost si vytvořila nové životní normy, nové postoje na základě historické praxe a zkušenosti. Antika pro ni přestala být vzorem, k němuž by se chtěla přiblížit. Zůstala však zdrojem, z něhož si můžeme brát podněty kulturní i politické. Ten podnět, který praví, že dobrý a užitečný člen lidského společenství je kalos kai agathos, tedy člověk, jenž s širokým kulturním rozhledem plně své povinnosti vůči ostatním členům společenství a jejich plnění považuje nejen za povinnost nýbrž i za čest, bych zde chtěl zdůraznit především.

Funkce antiky a zvláště klasických jazyků se v moderní výchově, a tím i na nižším stupni školství, zmenšila - ale nesnížil se její význam v oblasti poznání vývoje lidské společnosti. Nehledíme dnes na antiku jako na normu, kterou chceme zdůvodnit své jednání, nýbrž jako na nesmírně významný historický

stupeň vývoje, jemuž vděčíme za objevení mnoha - i když zdaleka ne všech - nám dnes samozřejmých součástí politického a především kulturního života. To nám dává jedinečnou možnost studovat antika nikoliv brýlemi současnosti, nýbrž hledat, jaky skutečně byl antický člověk - a to nejen občan, nýbrž i otrok - jak žil, jak vytvářel hodnoty svého materiálního i kulturního života jako zemědělec, řemeslník, obchodník, státník i jako filozof, vědec a umělec a jak chápal nábožensky i vědecky svět okolo sebe.

Poznat skutečný vývoj antické civilizace a kultury se všemi klady i zápory, s ideálem kalokagathie i těžkou prací otroků, geniálními vědeckými objevy i mystikou a pověrami - to je úkolem bádání na vysokých školách i v ústavech akademie. Vychovávat pro tyto úkoly vědecké pracovníky je úkolem univerzity: proto má i dnes antika své nezadatelné místo ve vysokoškolském studiu. Mohu s radostí konstatovat, že naše univerzita se na tomto úkolu čestně podílí. Antická studia se rozvíjejí na filozofické fakultě, na její katedře věd o antické starověku, které vychovává specialisty v oboru antických jazyků, antické kultury v nejjširším smyslu slova i antických dějin. S výledky své vědecké činnosti seznamují pracovníci katedry československou i světovou vědeckou veřejnost prostřednictvím periodického sborníku *Graecolatina Praagensia* a řady vědeckých monografií. Byly uveřejněny i výsledky předválečných výkopů akademika Salače, je vydáván svod nápisů a mincí v majetku univerzity; univerzita odborně řídí i významné muzeum odlišků antických soch ze svého majetku. Jsem přesvědčen, že mnozí z vás toto muzeum v Hostinném v Podkrkonoší v průběhu konference navštíví. Vedle toho se členové katedry podílejí na řadě publikací vydávaných ČSAV, mimo jiné na sborníku *EIRENE*, na publikacích pod záštitou UNESCO (*Corpus Vasorum Antiquorum*, *Tabula imperii Romani* aj.).

Jsem přesvědčen, že vaše konference přinese významné pod-

něty pro další práci našich badatelů, i všech ostatních účastníků konference a především pro mezinárodní spolupráci v oborech studia antiky. Vítám vás tedy znovu k onomu Karlovu vědeckému "stolu k pohoštění připravenému" a přeji vám, aby vaše jednání probíhalo v duchu kritické spolupráce, aby vedlo k upevnění pracovních i osobních styků mezi badateli dobré vůle i k hluboce pravdivému poznání antické civilizace, její kultury a jejího významu pro dnešek. Věřím, že tím vaše konference přispěje k vzájemnému porozumění mezi národy, tak jak to odpovídá poslání vědy i univerzit v soudobém světě.

ZPRÁVY O PRŮBĚHU SEKCI

I. VZTAHY ŘECKÉ A ŘÍMSKÉ CIVILIZACE

1) Řecké a římské dějiny

V historické sekci bylo v pěti půldnech předneseno 26 referátů z nejrůznějších oblastí řeckého a římského světa od klasické doby až po pozdní antiku. Vedle vlastní historie byla zastoupena epigrafie, právo, numismatika, metrologie a kartografie. Přednášky lze zhruba rozdělit do tří tematických okruhů.

Prvním tematickým okruhem byly paralelní jevy u Řeků a Římanů, jejich shody i rozdíly, jako synoikismos, pojetí obce a občana, aristokratické hostiny mužů, skupiny závislého obyvatelstva, otázky soukromého práva a právního postavení otroků, prodej úřadů i kněžských hodností, srovnání řeckých a římských geografických představ a jejich zobrazování na mapách. Bylo možno vysledovat nápadné shody a paralelní vývoj, ale také rozdíly a protiklady, jež měly už od začátku vliv na poněkud rozdílný vývoj. I když celá antická společnost spočívala v zásadě na stejném základě, nelze vše převádět na společného jmenovatele.

Do druhého okruhu patřily kontakty, vzájemné vlivy a vyrovnávací tendence. V historické sféře šlo hlavně o římskou expanzi a reakci Řeků na ni, při čemž docházelo k určitým střetům a napětí i zase k mírovým politickým urovnáním, jak se to projevovalo např. v poměru Sparty a Říma, v opatrné politice posledních Ptolemaiovců nebo ve vztazích Římanů, Řeků, Židů a Syřanů v Palestině na rozhraní letopočtu. Šlo však také o vzájemné střetávání na kulturním poli, projevující se např. v právu a v mincovnictví. Z přednášek vyplynulo, že kontakty nelze zjednodušovat na poměr dobyvatelů a podrobených, nýbrž že je vždy třeba důkladným rozbořením jednotlivých otázek dojít k odstínění jemných nuancí v každém jednotlivém případě. Obě civilizace se nakonec obohatily vzájemnými styky a prolí-

náním jedné v druhou.

Do třetího okruhu lze zařadit přednášky, které se nezabývaly výslovně ani paralelami ani vzájemnými kontakty, ale dávaly podnět k jejich zkoumání a řešení. I když šlo jen o řeckou nebo jen o římskou oblast, byly to otázky širšího dosahu zasahující i druhou oblast, jako život v maloasijských městech v helénistické a v římské době, poměr řečníka k jeho auditoriu v Řecku, vliv Alexandra Velikého na pozdější vývoj, ideologie raného principátu nebo metrologické otázky.

Téměř ke každému tématu se také živě a neformálně diskutovalo.

Ladislav Vidman

2a) Ideologická sekce

Ideologická sekce XVI. mezinárodní konference Eirene byla zaměřena na filozofickou a náboženskou problematiku, jak ukazuje její název "Recepce řecké filozofie a náboženství od 1.stol. př.n.l. do konce 3.stol. n.l.". Takto vymezená problematika poskytovala referentům široký prostor, a to jak z hlediska tematického, tak chronologického. Je přirozené, že v přednesených příspěvcích mohli referenti obsáhnout jen poměrně malou část z velkého množství náboženských a filozofických jevů, které v daných čtyřech stoletích hrály významnou úlohu.

Jednání v sekci probíhalo po všech pět pracovních půldnů a bylo na něm předneseno celkem 25 referátů. Před začátkem konference bylo přihlášeno 27 referátů; z nich 4 odpadly pro neúčast referentů a naopak 2 referáty byly dodatečně přihlášeny v průběhu konference. Z uvedeného vyplývá, že odchylky od plánovaného programu byly nevelké, což přispělo k plynulému chodu sekce. Pro dobrý průběh jednání v sekci měla značný význam i ta okolnost, že k 20 referátům byla včas dodána resumé, takže mohla být rozmnožena a distribuována mezi účastníky sekce. Distribuce resumé pravděpodobně přispěla ke zvýšení počtu

diskutujících i k úrovni diskuse. Diskutovalo se ke každému referátu a v několika případech zaujalo stanovisko k problematice přednesených příspěvků pět i více diskutujících. Zasedání sekce se průměrně zúčastňovalo kolem 30 badatelů.

Početní převahu měly referáty (12), které se vztahovaly na filozofickou problematiku v širokém slova smyslu, spisy filozofů nebo památky s filozofickým obsahem (náписy, papyry). Podstatně méně příspěvků (7) bylo zaměřeno na oblast náboženských jevů a zbývající referáty (6) měly interdisciplinární charakter, takže je nelze jednoznačně klasifikovat. Autoři se v nich dotýkali otázek sociologických, kulturně historických, etnografických aj. Tematika referátů vykazovala v celku značnou pestrost. Je to pochopitelné, protože organizátoři konference nemohli předem výběr témat ovlivňovat a koordinovat. I za těchto okolností se však dostalo pozornosti řadě závažných a zajímavých témat. Uveďme zde alespoň několik příkladů.

V oblasti filozofie někteří referenti věnovali své příspěvky nejvlivnějším směrům helénistického a římského období, tj. stoicismu a epikureismu. Ale i velcí filozofové klasického období, Platón a Aristotelés, a jejich pozdější vliv se stali předmětem zájmu několika referentů. V dalších příspěvcích byly zkoumány Ciceronovy myšlenky a jejich prameny (ve spisech O osudu a O státě), pojetí filozofie u platónského eklektika Maxima z Tyru a ohlasy platónské tradice (rozpor mezi filozofií a rétorikou) v Athénaiově spise Hostina mudrců. Pozornost posluchačů upoutal i informativně cenný referát o nových zlomcích nápisu epikúrovce Diogena z Oinoandy a přehledný referát o papyrových zlomcích řeckých filozofických textů z Egypta.

Z referátů o náboženské problematice měl nejširší záběr příspěvek o sociální podstatě římského náboženství. Ostatní referáty se týkaly speciálnějších problémů, jako např. otázky antisemitismu u Plútarcha, adaptace Héraklova kultu v římském prostředí, přejímání řeckých kultů mezi obyvatelstvem Malé Asie, vlivu helénistických představ na náboženskou koncepci role imperátora na konci římské republiky a zkoumání řeckých

vlivů na utváření staroarménskému kultu bohyně Erató. Jeden referát byl věnován novozákonní problematice, a sice vlivu řecké filozofie v Pavlově (nepravém) Listu Koloským.

Ve skupině příspěvků, které přesahovaly rámec dějin filozofie i náboženství, byly předneseny tematicky závažné referáty, z nichž většina znamenala přínos pro hlubší chápání různých souvislostí mezi řeckou a římskou civilizací. V přednesených referátech bylo kromě jiného zkoumáno modifikování řeckého ideálu kalokagathie v římském prostředí, zvl. pokud jde o tělesnou kulturu, dále názory římských autorů na národní vlastnosti Řeků, využívání výsledků řecké etnografie v Tacitově Germanii, představy Řeků a Římanů o ideálním typu manželky aj.

Většina referátů v ideologické sekci měla dobrou odbornou úroveň a jejich autoři se na zvolených tématech pokoušeli objasňovat složité a rozmanité vztahy mezi jevy řecké a římské civilizace. Na mnoha příkladech bylo ukázáno, že Římané nebyli pouhými přejímateli řeckých myšlenek, nýbrž že z vyspělejší řecké kultury si brali podněty, které přetvářeli v návaznosti na svou národní tradici a svůj specifický způsob života, který ovšem na druhé straně právě pod řeckým vlivem doznal značných změn.

Jan Janda

2b) Řecká a římská literatura

Ve shodě s programem konference byla literární nevergiliovská problematika zastoupena poměrně méně a byla jí věnována dvě polodenní zasedání literární subsekce, konaná 1.9.1982.

Bylo předneseno celkem šest referátů, z toho jeden byl na přání referentky přeřazen ze sekce lingvistické. K řecké literatuře se vztahovaly čtyři příspěvky, k římské dva.

Dopolední zasedání řídila A. Piatkowski za pomoci D. Slabochové. Na programu byly tyto referáty:

N.V.Jarcho: O mestě gomerovskogo jazyka v razvitiji drevněgrečeskoj literatury;

B.Borecký: Der dramatische Rhythmus der Perser;

H.Kuch: Zu den Entstehungsbedingungen des antiken Romans;

N.A.Čistiakova: Slovesnoje tvorčestvo drevněgo občestva kak socialnyj fenomen.

Odpolednímu zasedání předsedal H. Kuch spolu s B. Boreckým. Předneseny byly referáty s problematikou římskou:

I.P.Strelnikova: K voprosu o specifikе rimskoj stichotvornoj satiry (Quint. X 94);

A. Piatkowski: L'influence grecque sur les commencements de la poésie didactique à Rome.

Přestože literární nevergiliovská subsekcce byla uspořádána jaksí ve stínu velkoryse koncipovaného vergiliového sympozia, byla zasedání dobře navštívěna. Ke kladům jednání patřilo nesporně to, že referáty se zabývaly širšími otázkami vývoje literárního jazyka a literárních žánrů a v souvislosti s tím i otázkami metodologickými. Dalším pozitivním rysem byla snaha spojit tyto metodologické problémy vědecké práce s aspekty metodickými a didaktickými, především v oblasti vysokoškolské výuky a přípravy mladých vědeckých pracovníků. To podnítilo živou a zajímavou diskusi.

Eva Kuťáková

3) Archeologická sekce

Zasedání archeologické sekce byla věnována třem tematickým okruhům; interpretaci antické ikonografie, současným výzkumům v oblasti antické materiální kultury a kontaktům mezi antickým světem a barbarikem.

V souladu se současným trendem na tomto poli badatelské práce byly ikonografické referáty zaměřeny především na problematiku obecných zákonitostí. Nejvíce pozornosti tu bylo věnováno typologickým řadám, např. zobrazení Ikara (M. Kokolakis), thráckého jezdce (Z. Gočeva), Kybelé (E. Mitropoulou), Tellus-Terra Mater (T. Gesztelyi), ap. Další početnou skupinu

tvořily referáty věnované genezi a významu jednotlivých témat, z tohoto hlediska zde byl analyzován program mozaiky v Nabeul (M.-H. Quet), thrácké obětní reliéfy (M. Oppermann), či římský sochařský portrét (N.A. Sidorova). Poměrně početná byla i řada referentů pokoušejících se objasnit společenské pozadí jednotlivých ikonografických celků - rytin na etruských zrcadlech (E. Mavlejev), kreseb na kerčských pelikách (I. Ju. Šaub), augustovské toreutiky (W. Schindler) ap. Po stránce metodologické zde jednoznačně převažovala komplexní analýza, většinou v duchu ikonologie E. Panofského, nad antikvářsky orientovanou učeností minulých desetiletí. Měli jsme příležitost prodiskutovat i vcelku úspěšný pokus o analýzu strukturální (M.-H. Quet).

Ve dvou paralelně probíhajících sekcích věnovaných současným výzkumům řecké a římské materiální kultury byla většina referátů věnována černomořské oblasti. S velkým zájmem byly vyslechnuty zprávy o průběhu vykopávek antických lokalit (A. Korovina, V.S. Dračuk, V.A. Kutajsov). Neméně zajímavé byly rozborů jednotlivých aspektů antické civilizace v této oblasti - městského osídlení (D. Nikolov), lékařství (A. Minčev), koroplastiky (M. Dufková, J.I. Kozub), peněžních ražeb (E.I. Pochitonov), produkce lamp (M. Čičikova) ap. Jako celek představují tyto referáty významný přínos k našim znalostem o antické civilizaci, tím spíše, že v současném bádání je kladen hlavní důraz právě na poznání místních zvláštností jednotlivých provincií antického světa. V těchto zasedáních byly však předneseny i zajímavé referáty netýkající se černomořské problematiky, bylo zde referováno i o augustovské architektuře na Palatinu (G. Carettoni), o maďarských vykopávkách v Rionero (J.G. Szilágyi), o římském šperku a gemách (I. Ondřejová), o řeckých bozích u Winckelmanna (M. Kunze) a jiných tématech.

V sekci věnované kontaktům mezi antickým světem a barbarikem bylo z pochopitelných důvodů středem pozornosti naše území. Zejména zahraniční badatelé uvítali zprávy o vykopávkách na římských lokalitách jižního Slovenska (J. Rajtár, M. Pichlerová, L. Snopko, J. Geržová, V. Ferus), o římských importech na

území dnešního Slovenska (K. Pieta, M. Lamiová-Schmiedlová, E. Krekovič, T. Kolník) a Čech (V. Sakař). Tyto referáty bylo možno konfrontovat se zprávami o antických importech v Polsku (J. Wielowiejski) na jedné straně a o orientálních náboženských kultech ve zcela římském Carnuntu (M. Kandler) na straně druhé. Několik referátů zde bylo věnováno i vztahu antického světa a Předního východu (J. Wolski, W. C. Brice), Egypta (P. Charvát) či dnešního Bulharska (Cv. Dzemsizova-Nekčinova).

Ve výše uvedeném výčtu referátů nám nešlo o úplnost, ale o postižení charakteru přednášené problematiky (řada referátů zde proto není uvedena) a potvrzení aktuálnosti naprosté většiny referátů.

Jan Bažant

4) Lingvistická sekce

Náplň lingvistické sekce byla v soulase se stanoveným tématem "Lingvistická charakteristika řečtiny a latiny" v tom smyslu, že přednesené referáty si vesměs kladly za cíl skutečně postihnout charakteristické rysy klasických jazyků, nejenom ilustrovat na latině nebo řečtině některý z jazykovědných přístupů. V řadě referátů byla osvětlena celková povaha a zformování jednotlivých sémanticko syntaktických kategorií v latině: probíraly se zde problémy modality (D. Tenorová, Brno; D. Tesařová, Praha), aspektu a povahy slovesného děje (J. Šabršula, Praha), pádů (E. Slave, Bukurešť; L. Wald, Bukurešť), kategorie určitosti - neurčitosti (V. Maróti-Korchmáros, Szeged); sem se přimyká též výklad o faktitivní funkci slovesa *facere* (N. A. Gončarova, Minsk). Italské lingvistky A. Bertocchi (Bologna) a M. Maraldi (Bologna) pojednaly z hlediska nejnovější verze generativní gramatiky o povaze subjektu vyjádřeného verbální flexí a jeho poměru k nominativnímu subjektu, a to též se zřetelem k některým pro latinu charakteristickým konstrukcím (historický infinitiv, typ *attentus audio*). Historicko srovnávací hledisko bylo v oblasti latinské gramatiky zastoupeno příspěvkem k formální a významové rekonstrukci latinského sig-

matického acristu na základě archaických forem doložených v glossářích (B.B.Chodorovskaja, Moskva); shodně s řečtinou mají tyto formy kauzativně tranzitivní význam.

Některé referáty se zabývaly konfrontací gramatické stavby řečtiny a latiny. Zejména tu byly postiženy rozdíly v charakteru právě těch syntaktických konstrukcí, které jsou pro oba jazyky typické - infinitiv a participium ve funkci obsahové věty (P.Peňáz, Brno), absolutní participiální vazby (A.Dohnalová, Praha). H.Kurzová (Praha) se pokusila převést jednotlivé rozdíly (v povaze verbálních kategorií, v užití přítomného historického, v charakteru infinitivu) na celkové rozdíly v povaze sémantiky a ve formovanosti syntaxe obou jazyků.

Vztah latiny a řečtiny se tu objevil i ve světle jiných aspektů. D.Fehling (Kiel) doložil na otázkách syntaxe latiny a řečtiny helénistického období své zásadní teze o areálním, kulturně podmíněném charakteru syntaktických změn a o významu tradice spisovného jazyka pro jazykový vývoj. R.Coleman (Cambridge) seznámil s projektem zkoumání lexikální příbuznosti 12 indoevropských jazyků na základě statistické metody a s obrazem shod latiny a řečtiny s ostatními jazyky, jak se jeví na základě dosavadních dílčích výsledků.

Gruzínská badatelka N.Macharadze (Tbilisi) ukázala význam gruzínských transkripcí pro poznání řeckého hláskosloví byzantské doby, a to jeho různých variant dialektických i založených na ose literární - mluvený jazyk.

T.Adamik (Budapešť) doložil, že Aristotelovi šlo v jeho teorii periody o postižení základního principu periodické stavby (založené na paralelismu nebo opozici členů) proti stavbě lineární řazené; nešlo mu o periodu ve smyslu složitého souvětí komplexu. S.Jákel (Turku) poukázal na místa z řecké literatury, které lze interpretovat jako úmyslné "odcizení se" běžnému jazykovému úzu. A.M.Komornicka (Łódź) se zabývala personifikací elpis a spes u řeckých a římských lyriků.

Problémy slovo tvorby byly zaměřeny hlavně k rozboru medicínské terminologie: transpozicí slovních druhů se zabývala

T.G.Kazačenko (Minsk), kompozicí V.F.Novodranova (Moskva).
O povaze chystaného kompendia zachycujícího latinsko-řeckou
slovní zásobu z oblasti medicíny pojednala I.Becher (Leipzig).

V interlingvě přednesl informaci o tomto umělém jazyce na
latině založeném, vzešlém z podnětů Komenského, a o aktivitě
společnosti, která interlingvu prosazuje jako mezinárodní ja-
zyk, S.Borovka (Hradec Králové).

Na sekci bylo předneseno 22 referátů, které měly vesměs
vědeckou hodnotu a našly ohlas v diskusi. Tím však nebyl vý-
znam tohoto zasedání vyčerpán. Činnost lingvistické sekce i ji-
nak splnila to, co se očekává od setkání lidí, které spojují
stejný zájem a kteří přes rozdílné přístupy míří k společným
problémům. Příjemné bylo, že lingvistice byla věnována jedna
sekce, takže pozornost účastníků - sekce měla mimo referentů
řadu stálých posluchačů, z nichž někteří významně přispěli do
diskuse - nebyla rozptylována.

Helena Kurzová

II. SYMPOSIUM VERGILIANUM

Úryvek z Vergiliovy Aeneidy, který na zahajovacím zasedání
přednesl latinsky zasloužilý umělec Radovan Lukavský, předzna-
menal čtyři půldny věnované v sekci II. Publiu Vergiliu Maroni-
vi, od jehož smrti právě uplynulo 2000 let. Dvacetři referáty
pronesené badateli z osmi zemí, mezi nimiž nechyběli na slovo
vzatí vergiliovští odborníci jako Viktor Pöschl, Michael von
Albrecht, István Borzák, Alexander G.McKay, byly reprezentativ-
ním vzorkem, dokumentujícím stav dnešního bádání. Pozornost by-
la věnována vergiliovské problematice v celé její šíři - "hori-
zontálně" (badatelé se zaměřili nejen na celé Vergiliovo dílo,
ale i na jeho vztahy k předchůdcům a vzorům a na působení Ver-
giliova díla od pozdní antiky až do doby nejnovější) i "verti-
kálně" (problematice byla věnována pozornost z aspektů jazyko-
vých, literárně historických, literárně teoretických, sociolo-
gických aj). Také z metodologického hlediska poskytly referáty

pestrý pohled - byli jsme svědky prostého školského výkladu textu i subtilního filologického rozboru, pozitivistické deskripce, solidních klasických literárně historických pojednání i strukturální analýzy navazující na ruský formalismus. Přestože úroveň mnohých referátů byla velmi dobrá, bylo zřejmé, že Symposium (stejně jako mnohá jiná vergiliovská sympozia konaná toho roku v celém světě) je spíše akademickým holdem velkému básníkovi než svědectvím, že by vergiliovské bádání s elánem řešilo žhavé problémy. Poklidné, zdvořile přitakávající diskuse, v nichž nedošlo k jedinému vážnějšímu sporu, tento dojen prohloubily.

Referáty pronesené na konferenci budou publikovány dílem ve zvláštním čísle Listů filologických, dílem ve sborníku konference.

Eva Stehlíková

III. BYZANTOLOGICKÉ SYMPOZIUM

Poprvé v historii konferencí Eirene bylo v rámci pražské konference uspořádáno byzantologické symposium. Podnět k tomu dala skutečnost, že v KRŘL ČSAV aktivně působí byzantologické oddělení, které vydává mezinárodní časopis Byzantinoslavica a které programově udržuje kontakty s byzantology ostatních socialistických zemí. Už v minulosti se uskutečnila řada společných odborných setkání, z nichž za první lze označit pražskou byzantologickou konferenci v roce 1957. Je tedy jejich historie téměř stejně stará a v mnohém také obdobná konferencím komitétu Eirene, jak v závěrečném hodnotícím slově právem připomněla Z.V. Udaļcova (Moskva).

Za předmět jednání byzantologického sympozia bylo vybráno téma, které na klasickou problematiku bezprostředně navazuje - problém kontinuity či diskontinuity historického vývoje při přechodu od pozdní antiky k rané Byzanci.

Celkem se tohoto sympozia zúčastnilo 66 badatelů z 13 ze-

mi a bylo na něm předneseno 45 přednášek.

Úvodní zasedání bylo věnováno obecnějším a teoretickým problémům. V. Vavřínek (Praha) nastínil vývoj a stav diskuse o tom, zda ve vývoji východořímské, resp. řecké společnosti můžeme hovořit o kontinuitě, či zda v něm došlo k náhlé ruptuře, a zda diskutované období patřilo ještě ke společnosti antické, anebo zda v něm už převládaly rysy středověké společnosti. Přiklonil se k názoru, že jde o období svébytné povahy, pro něž je charakteristická kontinuita a diskontinuita zároveň, přičemž za základní rys této proměny označil vývoj od pluralismu společnosti antické k politickému i ideologickému absolutismu společnosti byzantské. Z jiného zorného úhlu o této otázce pojednala V. Āpkova-Zaimova (Sofia), zatímco J. Irmscher (Berlín) se soustředil k historickému vývoji pojetí pozdní antiky, jak se projeвило v terminologii jejího označování.

Referát základní povahy přednesla R. Dostálová (Praha), která na osobnosti císaře Juliána Apostaty nastínila problematiku vztahu křesťanství k helénismu a některé hlavní rysy utvářející se byzantské ideologie. K. Manafis (Athény) na vývoji kultury v 6. století obhajoval tvrzení o kontinuitě řecké civilizace. Jeho vyhraněné formulace vyvolaly živou, místy až vášnivou polemiku.

Další zasedání byla věnována otázkám společensko-hospodářského vývoje jako např. charakteru a úloze kolonátu, o němž hovořili J. Karayannopoulos (Thessaloniki), M. Kaplan (Paříž) a K. P. Johne (Berlín), či problematice raněbyzantského města, o které pojednali M. Kolosovskaja (Moskva) a W. J. Aerts (Groningen). Pozoruhodné byly i některé příspěvky týkající se kontinuity a proměn správního systému, ať už šlo o přednášky o vzniku tzv. tematového zřízení - R.-J. Lilie (Západní Berlín) a S. Szádeczky-Kardos (Szeged) - či o situaci v byzantské Itálii po Justinianově rekonkvistě - T. S. Brown (Edinburgh).

Podnětné bylo i zasedání věnované otázkám vztahu církve a státu, z něhož je třeba vyzdvihnout základní referát J. Češ-

ky (Brno) o vlivu církve na císařskou moc v 4. století a důkladně dokumentovaný příspěvek F. Winkelmanna (Berlín), který se zabýval problémem apostasie Palestiny, na němž podrobně rozebral otázku ideologicko-spoločenských rozporů římského impéria v 5. století. J.F. Haldon (Birmingham) na případu procesu s Maximem Confessore (Vyznavačem) pak ukázal na politický základ církevních sporů v Byzanci v 7. století. Pozornost vzbudila i přednáška T. Lounghise (Athény) nejen svou nespornou kvalitou, ale i tím, že ji řecký badatel přednesl rusky.

Další přednášky se týkaly raněbyzantské císařské ideologie. J. Straub (Bonn) ji na rozboru hodnocení Sásanovců jako soupeřů impéria sledoval ve vztahu k okolnímu světu, kdežto E. Chrysos (Jannina) poukázal na to, že se říšská ideologie obrátila v politice Justiánově. F. Tinnefeld (Mnichov) pak poukázal na kontinuitu některých představ a výrazových prostředků od starého Orientu přes pozdněantické období až do vrcholné epochy byzantských dějin.

Tato tematika už souvisela s problematikou kulturního vývoje v raněbyzantském období, kde zásadní referát přednesla členka Akademie věd SSSR Z.V. Udačova (Moskva).

Z hlediska ústředního tématu měl velký význam i okruh přednášek týkajících se kulturního vlivu rané Byzance na okrajové oblasti, ať už to bylo východní Černomoří - B. Martin-Hisard (Paříž) - či dolní Podunají - S. Patoura (Athény) - anebo ty části Balkánského poloostrova, jež byly osídleny Thráky - V. Velkov (Sofia); v této souvislosti si zaslouží zmínky i příspěvek G. Baadera (Západní Berlín) věnovaný byzantské medicíně v severní Itálii v 5. a 6. století.

I když většina přednášek představovala spíše dílčí příspěvky k jednotlivým otázkám, jako celek mělo sympozium vysokou odbornou úroveň a znamenalo podstatné obohacení celé konference. S kladnou odezvou se proto setkal návrh profesora J. Irmschera, aby byzantologická sympozia tvořila i nadále pravidelnou součást konferencí Eirene.

Vladimír Vavřínek

IV. MYKÉNOLÓGICKÉ SYMPOZIUM

Mykénologického symposia se zúčastnilo svými referáty 19 odborníků z 10 zemí (ČSSR 2, SSSR 2, NDR 2, MLR 1, BLR 1, USA 2, V. Británie 5, NSR 1, Holansko 1, Rakousko 2), diskusními příspěvky se na jednání dále podílela celá řada dalších zájemců z ČSSR i ze zahraničí. Symposium probíhalo po 4 půldny a přednesené referáty se dotýkaly 4 okruhů.

Obecně jazykové a etnogenetické problémy rané řecké historie byly řešeny ve 4 úvodních příspěvcích. K otázce řeckých migrací do jihohelladského prostoru hovořil R.A. Crossland (Sheffield), *The Greek Tradition of the Dorian Migration in the Light of Linguistic Evidence*, a G. Sockischová (Berlin), *Die Dorer, Autochthone oder Zuwanderer?* A. Bartoněk (Brno) podal v příspěvku *Main Periods of the Early Greek Linguistic Development* návrh periodizace rané řečtiny v rozmezí let 2000 až 700 př. n.l. Místo homérského jazyka v raném řeckém jazykovém světě bylo náplní referátu J.T. Hookera (London), *The Homeric Dialect*.

Druhý okruh referátů se týkal mykénské filologie, tj. interpretace textů lineárního písma B. Th. Palaima (Bronx) řešil v příspěvku *Evidence for the Influence of the Cnossian Tradition in Pylos* problematiku vztahů mezi lineárními grafickými zvyklostmi v Knóssu a Pylu, E.L. Bennett (Madison), *Notes on Pylos Tablets Aa and Ab*, podal analýzu pylských textů s údaji o skupinách otrokyň v tamním palácovém hospodářství, J.T. Killen (Cambridge) se zabýval v referátu stručně nazvaném *TA and DA* postavením dohlížitelů a dohlížitelek v týchž pylských textech, O. Panagl (Salzburg) věnoval v referátě *Hippologica Mycenaea* pozornost všem lineárním dokladům majícím vztah ke koním, I. Tegzey (Debrecen), *Scribe 103 at Cnossos*, klasifikoval texty psané jedním z nejproduktivnějších knósských písařů, a H. Geiss (Berlin), *Statistisches zu den "Abkürzungen" in Linear B*, pojednal o zkratkách v lineárním písmě B.

Třetí okruh jednání symposia byl věnován archeologické

problematicke egejské doby bronzové a tzv. temných století. G.St. Korrès (Athény) hodnotil v příspěvku The Burial Customs of the Tholos Tomb No. 2 at Routsí-Myrsinochorion nálezy z tohoto významného messénského kupolového hrobu; M.S.F. Hood (Great Milton, Oxfordshire) řešil v referátě Northern "Barbaric" Elements in Early Greek Civilizations, ca. 1200 - 500 B. C. problematiku severobalkánských kulturních vlivů v pomykénském období; G. Tončeva se ve stati Sistema zemledelija v Frakii i sredizemnomorskoj oblasti v III-I tys. do n. e. zabývala zemědělstvím doby bronzové a rané doby železné. Dva badatelé hodnotili ve svých příspěvcích přínos památek hmotné kultury pro poznání mykénského náboženství: L.Schäfer (Heidelberg), Faeturec of Cult Architecture in the Aegean Late Bronze Age, a J. Bouzek (Praha), Some Glimpses into Mycenaean Religion.

Poslední okruh se týkal jazykových i obecně kulturních předřeckých a mimořeckých vlivů, které se podílely na utváření rané egejské civilizace. Dva z přednesených příspěvků měly vztah k helladskému prostoru. J.V. Otkupščikov (Moskva) se v příspěvku Paleobalkanskije elementy mikenskoj fonetiki zabýval vybranými problémy z rané helladské toponymiky a R. Gordesiani (Tbilisi) hovořil v referátě Ob egejsko-kavkazskich vzaimootnošenijach v mikenskuju epochu o jazykových spojitostech mezi mykénskou řečtinou a kavkazským jazykovým prostorem. Krétologickými otázkami se zabývali jednak W. Brice (Manchester), který v příspěvku Early Links between North Syria and Crete hovořil o kulturních vztazích mezi Blízkým východem a ranou Krétou, a P.G. van Soesbergen (Amsterdam), jenž ve stati Progress in Linear A Research nastínil současný stav v luštění krétského lineárního písma A.

Výsledky mykénologického symposia velmi kladně zhodnotil ve svém závěrečném projevu O. Panagl a po zásluze vyzdvihl pozitivní úlohu Komitétu Eirene, který od brněnské konference v r. 1966 zařazuje téměř pravidelně na pořad svých zasedání i mykénologickou sekci.

Antonín Bartoněk

V. KOLOKVIUM O VÝUCE LATINY

Toto kolokvium, které se konalo 3. září 1982, bylo rozloženo do tří celků, z nichž první byl obecného rázu a týkal se úlohy klasických jazyků a antické kultury v dnešním vzdělání. Úvodní referát o funkci antické kultury a klasických jazyků při formování socialistického člověka přednesl J. Irmscher z NDR. O hodnotě latiny, která je stále nezbytnou spojnicí mezi evropskou kulturou soudobou a minulou, promluvil V. Pöschl z NSR.

Druhý cyklus přednášek se vztahoval k cílům výuky latiny na středních školách a speciálním metodám studia latiny na vysokých školách. Příspěvky k tomuto tématu přednesli badatelé ze SSSR V. Jarcho a N.L. Kacmanová, z NDR E. Kegelová, L.Huchthausenová a M. Simon, z Polska K. Kreyslerová, z Maďarska I. Bánó. Se zájmem byl sledován referát R. Kiefferové z Lucemburska, předsedkyně společnosti Pro latinitate o metodách, jimiž se v Lucembursku podařilo zvýšit zájem o klasické jazyky.

Kolokvium vyvrcholilo diskusí o významu znalosti latiny a základů řečtiny pro studia oborů humanitních, přírodovědných a technických. Diskusi, kterou řídil sovětský badatel V. Jarcho, uvedla A.Hakenová z Výzkumného ústavu pedagogického v Praze referátem o stavu a perspektivách výuky latiny na československých gymnáziích. Potom vystoupili s podnětnými příspěvky českoslovenští badatelé různých oborů a zdůvodnili důležitost znalosti latiny z hlediska své specializace. Souhlasně vyzdvihovali výrazný a nepominutelný podíl klasických jazyků, zejména latiny na vytváření naší národní kultury a zdůrazňovali, že latině je nutno na našich gymnáziích vyučovat jako předmětu povinnému nebo volitelnému, nikoliv nepovinnému.

Význam latiny pro oblast obecné lingvistiky a studium jazyků vyzdvihl J. Vachek, pro dějiny filozofie M. Sobotka, pro studium archivnictví a historie I. Hlaváček, pro český jazyk a jeho kulturu A. Stich. Nepopiratelnou důležitost latiny pro studium medicíny ilustroval R. Čihák z Anatomického ústavu fa-

kulty všeobecného lékařství UK v Praze. Se zvláštní pozorností vyslechli účastníci kolokvia také příspěvky I. Štolla, děkana fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT v Praze i V. Šimečka z katedry jazyků téže fakulty, kteří ukázali, že znalost základů latiny a řečtiny je potřebná i pro studenty technických oborů. Cenné závěry formuloval na základě poznatků z pedagogické psychologie J. Čáp, který uvedl důvody, proč je efektivní a ekonomické rozvrhnout studium latiny do dvou cyklů, základního - gymnaziálního a speciálního - vysokoškolského.

Výsledky celého jednání nakonec shrnul J. Irmscher, který navrhl, aby se kolokvia podobného typu stala pevnou součástí kongresů Eirene.

Bohumila Mouchová

VÝSTAVY K XVI. KONFERENCI EIRENE

V rámci bohatého vědeckého a kulturního programu XVI. mezinárodní konference antických studií Eirene bylo uspořádáno i několik pozoruhodných výstav. Nejvýznamnější, připravená Národní galerií ve spolupráci s Kabinetem pro studia řecká, římská a latinská ČSAV v pražském Belvederu, byla věnována významu dědictví antiky v českém výtvarném umění; Galerie antického umění - společně s Muzeem Podkrkonoší - představily v Hostinném menší soubor uměleckých předmětů a předmětů denní potřeby, zdobených motivy řeckých bájí a mýtů, a Národní muzeum v Praze se pokusilo alespoň několika ukázkami přiblížit výtvarnou kulturu Etrusků.

Skutečným kulturním činem s širokou společenskou odezvou byla pražská výstava o vztahu českého výtvarného umění k antice. Objevná výstava trpěla však nedostatkem adekvátních popisů, takže i kultivované publikum bylo leckdy bezradné. Expozice snad příliš předpokládala a vrstvila řadu funkcí, které sledovaly i velmi specializované problémy. Záměr výstavy byl nepochybně správný. Autoři chtěli podtrhnout proměnlivý vztah k antickému dědictví a zvýraznit přesouvání akcentů, oscilujících mezi námětem, formou a filozofickým uchopením látky. Dobře připravený katalog (Antické tradice v českém umění, Praha, NG 1982) sice leccos vysvětlil, ale většině návštěvníků se nedostal do rukou a nemohl nahradit stručnou první informaci.

V katalogu se správně (i když s různou naléhavostí) připomíná sepětí nejrůznějších architektonických prvků s antickými stavebními tradicemi. Na výstavě byla však architektura připomenuta jen velmi okrajově, aniž bylo využito modelů nebo hojnější fotografické dokumentace. Jak názorně by bylo možno např. doložit formální vztahy mezi římskou a románskou bazilikou nebo představit starobylou tradici triumfálního oblouku! O to výrazněji bylo však exponováno malířství a umělecké řemeslo - shodně se sběrným programem Národní galerie a institucí, s nimiž spolupracovala.

Výstava se otvírala připomínkou významu sběratelství. Bez středověké tradice chrámových a palácových pokladů, bez podpory mecenášů a sběratelů a vyhraněného zájmu veřejných institucí, by se neshromáždily tak pozoruhodné antické památky, třebaže někdy "pokřestěny" a přizpůsobeny panující ideologii. Účelně byly vystaveny i sekundární prameny, jako první cestopisy do Svaté země, všímající si středomořské kultury.

Výstava byla uspořádána podle hlavních kulturně historických epoch našich dějin. Začínala Velkou Moravou a dosáhla k válečné době našeho století.

Každému období byla věnována v katalogu syntetická studie. Všechny mají vysokou odbornou úroveň, třebaže by bylo možno polemizovat s některými názory (např. v stati o vztazích antiky k českému středověkému umění se objevuje apodiktický soud, že na denárech Vladislava I. a II. jsou zobrazeny výjevy z mýtu o Hérakleovi, o stylu Jindřicha z Isernie se přehnaně tvrdí, že působil "zcela pohanským dojmem", přeceňují se znalostí průměrného středověkého vzdělance o antice atd.) nebo upozornit na drobná nedopatření (v téže stati je mylně uveden Vyšehradský antifonář místo Vyšehradského evangelistáře, tj. Kodexu vyšehradského). Důležitější je však koncepce všech příspěvků, která se nespokojuje s formální komparativistikou, ale snaží se postihnout hlubinné spoje mezi jednotlivými kulturami, nalézt příčiny harmonického souznění nebo odeznění.

Zvláště podnětnými se jeví úvahy L. Konečného, J. Neumanna a J. Kotalíka. V stati L. Konečného zaujme střízlivost, s níž autor hodnotí pokusy českého umění sblížit se s antikou jako pouhé "projevy protorenesančních tendencí", a důraz, který položil na rudolfínský dvůr v Praze, kde se uskutečnil pozoruhodný "kolektivní pokus" o asimilování antických forem a forem. J. Neumann představuje "barokní vztah k antice" na širší světonázorové základně barokní kultury. Všímá si jejího propojení s východními tendencemi a důležitý je i postřeh o rozdílech renesance a baroka. Zatímco renesance hledala zákonitosti (a krásu nalézala v "harmonii proporcí"), barok ví-

ce akcentoval individualizované estetické soudy a uznával i význam subjektivního prožitku. Proto umělci 17. a 18. století více čerpali z antických vzorů formule patosu, pohybu a gest, které usnadňovaly vyjádření lidských pocitů a vášní. J. Kotlík načrtl působivou fresku rychlých proměn výtvarných stylů a přístupů k antice ve 20. století. Tehdy se vztah k antickému umění opravdu měnil. Moderní umění si uvědomovalo, že integrální složkou antiky byly také mýty, iracionalita a bezbřehá vášnivost. Bohatší obraz satlačoval jednostranný model, založený na "příznačné racionizaci a apollinském řádu" a vedl i k odmítnutí recepce vnějších forem klasického umění. Antické umění bylo nyní přijímáno především "v ideovém a obsahovém zřetelu, ve významové interpretaci mýtů, postav a příběhů". Avšak i takto pregnantně formulované cíle - jak J. Kotlík dále připojil - nevylučovaly, že se projevoval zájem o principy tektonické pevnosti a pojednání objemů, které vedly k návratným vlnám neoklasicismu.

Vedle syntetizujících statí splňují v katalogu dobře svou funkci i hutné komentáře k jednotlivým exponátům. Zdůvodňují výběr památky, vysvětlují vztah k antickému pravzoru - byť byl tak subtilní jako "pouhé" proměření Kubištových obrazů, založených na platónské interpretaci kosmu.

Frostý návštěvník, kterému se nedostal katalog do rukou, ovšem výběr Kubištových obrazů nepochopí. Nedostatek stručné informace byl pociťován tíživě.

Zatímco pražský Belveder shromáždil obrovský a různorodý materiál, galerie v Hostinném si vytkla užší téma, vymezené náměty z antických bájí, doprovázenými předměty denní potřeby při starověkých hostinách a rodinných slavnostech. Materiál byl utříděn tematicky. Nejprve se divák seznamuje se světem řeckých bohů, později sestupuje do světa démonických bytostí, hrdů a epizod z cyklu trojské války. Členění má své odůvodnění a vystavené památky zaujaly i odborníky, pro něž byla výstavka především určena. Bohatě ilustrovaný katalog je poškozen některými nepřesnostmi v přepisu jmen (např. Persefóné,

Triptolémos).

Relativně nejkromnější expozici připravilo Národní muzeum v Praze, které pod názvem "Umění Etrusků" vystavilo menší kolekci výrobků uměleckého řemesla a předmětů denní potřeby. Výtvarná kultura záhadných Etrusků si udržovala svou svébytnost, danou sepětím s východními civilizacemi a "temným" náboženstvím - přes hojné a ochotně přijímané řecké impulzy. K poznání jejího zvláštního kouzla mohla přispět drobná výstavka jen náznakově. Dochované fondy na našem území (přes obohacení několika exponáty z Muzea krásných umění v Budapešti) mají v kontextu etruskologických kolekcí v evropských muzeích jen nepatrný význam.

Výstavy spjaté s dědictvím antiky v našich zemích přinesly řadu podnětů k zamyšlení. Pokusily se objasnit zasuté souvislosti a upozornit na málo známé sbírky v našich muzeích. Všem pořadatelům patří upřímný dík za pohotovost a porozumění, jímž obohatili vědeckou konferenci Sirene.

Pavel Spunar

Č L Á N K Y

DVACET PĚT LET KOMITÉTU EIRENE

Jan Janda - Jan Pečírka - Zuzana Vaněčková (Praha)

Obnovování mezinárodních vědeckých styků, přerušovaných druhou světovou válkou, probíhalo v evropských lidově demokratických zemích souběžně s přebudováním jejich vědy na marxistických ideologických a metodologických základech. To přirozeně velmi výrazně ovlivnilo i orientaci mezinárodních styků vědy o starověku.

Její mladí představitelé došli brzy k názoru, že budování marxistické vědy o starověku by velmi prospělo nejen poznání zahraničních marxistických děl (české překlady knih B. Farringtona, N.A. Maškina, V.S. Sergejeva a G. Thomsona vyšly v letech 1950-1952), nýbrž i navázání přímého styku s badateli socialistických zemí i s marxistickými vědci zemí ostatních. Ta vznikla v Praze na počátku padesátých let za jedné z četných návštěv profesora G. Thomsona a z jeho podnětu myšlenka na svolání mezinárodní konference marxistických badatelů o anti

I

Organizační předpoklady k svolání takovéto mezinárodní konference o antice byly vytvořeny založením Československé akademie věd v roce 1952 a v jejím rámci Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská. Pro plán uspořádat mezinárodní konferenci badatelů o starověku ze socialistických zemí byl získán akademik A. Salač (1885-1960), první ředitel Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská a zároveň vedoucí katedry věd o antickém starověku na pražské filozofické fakultě. Po předběžných konzultacích s badateli ze socialistických států a z účinné podpory akademika L. Štolla, tehdejšího ministra vyso-

kých škol, byla svolána mezinárodní konference na 24-26. dubna 1957 do zámku Liblice u Prahy.

Pokud jde o počet účastníků, jednalo se o malou akci. Konference se zúčastnilo asi 60 badatelů, z toho 24 ze zahraničí. Bulharsko bylo zastoupeno pěti delegáty, Maďarsko dvěma, NDR čtyřmi, Polsko osmi, Rumunsko jedním a Sovětský svaz dvěma delegáty. Účastníky konference byli dále dva marxisté z Velké Británie, prof. G. Thomson jako iniciátor celé akce a doc. R.F. Willets.

Sestavení programu byla věnována mimořádná pozornost. Organizátoři sledovali dva základní cíle: 1) uspořádat diskusi o uplatnění historického materialismu ve studiu antiky, a to na dvou vybraných tématech; 2) navzájem se informovat o stavu antických studií v jednotlivých socialistických státech a projednat formy budoucí spolupráce. Podle toho měl program konference také dvě části, a to vědeckou a organizační. Vědecký program byl věnován dvěma problémům:

a) Řecká polis, její vznik a charakteristika. Hlavní referát pod názvem The Rise of the Polis pronesl G. Thomson; koreferát J.A. Lencmana Rabstvo v period vznikovenija polisa byl čten v nepřítomnosti autora.

b) Krize římského státu a římské společnosti v pozdní době císařské. Hlavní referát Krizis rimskoj imperii - problemy vzaimootnošenija form sobstvennosti prosloвила E.M.Štajermanová. Koreferát doc. L. Varcla měl název O vývoji některých forem společenského vědomí v době císařské. Po všech uvedených referátech následovala rozsáhlá, otevřená a neformální diskuse.

Část liblické konference, která byla věnována uplatnění historického materialismu ve výzkumu antiky, byla bezesporu úspěšná a dala pro zkoumání obou hlavních témat nové impulsy. Význam historického materialismu zdůraznil ve svém úvodním projevu 24.4.1957 A. Salač, když řekl, že není náhodou, že ústřední témata konference jsou pojímána historicky: klasická filologie - v širokém smyslu toho slova - musí být pojímána

historicky, všechny její složky musí sloužit poznání minulosti. Naše doba přinesla novou metodu, metodu historického materialismu, jež takovému poznání minulosti velmi přispívá, avšak nepracuje za nás. Naopak, metoda historického materialismu velmi stupňuje požadavky kladené na vědecké pracovníky.

A ve svém závěrečném projevu shrnul práci vědecké části konference G. Thomson konstatováním, že antickou společnost je nutno zkoumat jako organický celek: k tomu je nezbytná co nejširší plánovitá spolupráce na základě marxismu-leninismu. "Podíváme-li se na naši konferenci z tohoto hlediska," řekl G. Thomson, "je nesporné, že byla úspěšná, protože znamená podstatný krok k organizaci takové kolektivní spolupráce ... v mezinárodním měřítku ... Právě tímto směrem musíme zaměřit své úsilí, nejen pro rozvoj vědy, ale i pro věc světového míru."

Velký význam měla i ta část konference, která se týkala mezinárodní spolupráce. Došlo zde k velmi užitečné výměně informací mezi zástupci zemí socialistického společenství o stavu klasických studií na vysokých školách a středních školách a ve vědeckých ústavech. Referáty za jednotlivé země přednesli: V. Dimitrov (BLR), A. Salač (ČSR), J. Borzsák (MLR), W. Hartke (NDR), K. Kumaniecki (PLR), D. Pippidi (RLR) a S.L. Utčenko (SSSR). Uvedení referenti vystupovali také jako reprezentanti jednotlivých zemí při jednáních o spolupráci. K nim ještě patřili J. Irmacher (NDR) a L. Varcl (ČSR). Delegáti jednotlivých států se usnesli, aby byl vytvořen stálý komitét pro podporu antických studií v socialistických zemích, do kterého měla každá ze 7 zúčastněných zemí jmenovat dva zástupce. Předsedou komitétu byl zvolen A. Salač, sekretářem L. Varcl. Tento orgán, který později přijal jména komitét Eirene, si vytyčil následující cíle a úkoly:

- 1) podporovat rozvoj antických studií na středních a vysokých školách i v ústavech Akademií a vyměňovat zkušenosti na tomto poli;
- 2) podporovat zakládání a činnost vědeckých společností pro an-

tická studia, které se pak měly stát členy Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques (FIEC);

3) vydávat vlastní mezinárodní vědecký časopis, který by zahrnoval všechny obory antiky a její ohlas v pozdějších dobách;

4) umožnit studijní cesty do zemí antické kultury a organizovat výměnu vědeckých pracovníků.

Liblická konference byla významná především tím, že vytvořila předpoklady, aby spolupráce mezi badateli o starověku ze socialistických států byla postavena na novou a pevnější základnu. Liblická konference také založila tradici v tom, že při všech dalších konferencích komitétu Eirene byla pozornost věnována nejen vědeckým problémům, ale i aktuálním otázkám vzájemné spolupráce. Činnost komitétu v uplynulých 25 letech dokázala, že cesta nastoupená v r. 1957 v Liblicích byla správná.

II

Komitét, ustavený v Liblicích, přijal svůj nynější název poměrně pozdě, a to až na 5. kongresu, který se konal v Eforii v září 1960. Byl tak pojmenován podle periodického sborníku, který začal právě v r. 1960 vydávat. V roce 1960 došlo v komitétu Eirene k významné organizační změně. V tomto roce zemřel jeho první předseda A. Salač. Komitét přijal usnesení, podle kterého funkce předsedy přestala být stabilní. Bylo ustanoveno, že po skončení každého kongresu převezme funkci předsedy jeden ze zástupců té země, ve které se bude konat kongres příští.

Výbor Eirene uvažoval hned od počátku své existence o rozšíření svých řad o zástupce dvou zbývajících socialistických zemí v Evropě - Albánie a Jugoslávie. 11.2.1958 byl odeslán dopis podepsaný A. Salačem Akademii věd Albánie. Obsahoval informaci o zřízení výboru Eirene a dotaz, zda se Albánie hodlá zúčastnit jeho práce. Na dopis odpověděl kladně dne 30.10.1958 prorektor univerzity v Tiraně: Albánie se zúčastní práce výboru Eirene a jejím zástupcem ve výboru bude prof. Selim Islami.

Ten se skutečně účastnil v prosinci 1958 4. konference Eirene v Erfurtu a 16.12.1958 i zasedání komitétu, které se při této příležitosti konalo. Brzy potom však byl kontakt s Albánií opět ztracen.

Trvalejší výsledky mělo navázání kontaktu s badateli jugoslávskými. 1.2.1958 byly odeslány dopisy obdobného znění jako do Tirany do Bělehradu, Záhřebu, Lublaně a Sarajeva. Jugoslávští badatelé se sice zúčastnili poprvé až 6. kongresu Eirene v Plovdivu 1962, pak se však stali pravidelnými účastníky ostatních setkání. Otázka oficiálního zastoupení Jugoslávie v komitétu Eirene, které bylo navržena již v roce 1964 na zasedání v Leningradě, byla projednána 15.4.1966 na schůzi komitétu v Brně v ČSSR. Bylo rozhodnuto, že až do definitivního vyřešení záležitosti bude do redakce sborníku Eirene kooptován prof. M.D. Petruševski. Od 10. kongresu, který se konal v roce 1967 v Görlitz v NDR, se Jugoslávie stala trvalým členem komitétu Eirene. Na základě usnesení 12. kongresu v Cluji byli jugoslávští badatelé o starověku pověřeni organizací 13. kongresu, který se uskutečnil roku 1974 v Dubrovniku.

Brzy po svém založení usiloval komitét Eirene o navázání kontaktů s Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques. Tato snaha dostala výraz v tom, že na celé řadě kongresů našeho komitétu byli přítomni oficiální zástupci FIEC. Na 5. a 6. kongres (Eforia, Plovdiv) byl delegován prof. R. Syme, 9., 12. a 13. kongresu (Brno, Cluj, Dubrovnik) se zúčastnila tehdejší generální sekretářka FIEC J. Ernstová. Na brněnském a dubrovnickém kongresu přednesla J. Ernstová obsáhlý referát o činnosti FIEC. Za výraz prohlubující se spolupráce mezi komitétem Eirene a FIEC lze považovat i to, že 7. kongres FIEC se konal v r. 1979 v Budapešti a že v důsledku konání tohoto kongresu posunul komitét Eirene svůj 16. kongres z r. 1980 až na rok 1982.

III

Jedním z nejdůležitějších výsledků jednání v Liblicích bylo usnesení o založení mezinárodního časopisu pro klasické studia v socialistických zemích. A. Salač se hned po skončení konference pustil do energického vyjednávání o vydávání časopisu a dne 13.7.1957 poslal prezidium ČSAV oficiální návrh na vydávání mezinárodního časopisu EIRENE, STUDIA GRAECA ET LATINA v Praze. Ve zdůvodnění zdůraznil, že v novém časopise "odborníci z lidových demokracií i Sovětského svazu budou mít společný vědecký orgán, který bude moci reprezentovat práci v oboru studií řeckých a latinských v nejširším slova smyslu čestně před Západem a získávat tak pokrokové pracovníky našich oborů na Západě ke spolupráci."

Jméno časopisu bylo jednomyslně schváleno na řádném zasedání komitétu ve Varšavě 4.12.1957. Autorem jména byl akademik A. Salač. První číslo Eirene vyšlo v roce 1960, tedy v roce smrti svého zakladatele a prvního redaktora A. Salače. Budiž však poznamenáno, že Eirene nevyšla jako časopis, nýbrž od začátku měla status periodického sborníku, který si podržela až dodnes. Druhé číslo Eirene bylo publikováno teprve v r. 1964 a od tohoto roku vychází Eirene téměř pravidelně každý rok (v r. 1980 byl vydán XVII. svazek).

Na řízení Eirene se podílí jednak mezinárodní redakční rada, která se skládá ze 16 členů komitétu, jednak pražská výkonná redakce, která zajišťuje běžnou redakční práci a udržuje stálý kontakt s členy mezinárodní redakční rady. Problémy, které souvisejí s vydáváním Eirene, jsou pravidelně projednávány při každé konferenci komitétu.

Od druhého čísla, kdy šéfredaktorem se stal prof. L. Varcl, který tuto funkci převzal po A. Salačovi a zastával ji až do své smrti v r. 1980, je spojení časopisu Eirene s výborem Eirene vyjádřeno v jeho titulu, který zní "EIRENE, Studia Graeca et Latina, Commentarii Concilii Eirene studiis antiquitatis provehendis in terris societatem humanam reformantibus insti-

tuti." Druhé číslo také obsahuje úvodní poznámku redakce o zaměření a náplni časopisu:

"Druhý svazek Eirene, který vychází v tomto roce, změnil charakter této publikace, pojaté původně jako směs pojednání ze všech disciplín věd o antice. Na zasedáních Komitétu pro rozvoj klasických studií v socialistických zemích (Komitét "Eirene") bylo konstatováno, že by bylo potřeba vydávat časopis, který by přinášel výsledky vědeckých prací, jichž bylo dosaženo v uvedených vědních disciplínách v socialistických zemích. Tento časopis bude současně napomáhat spolupráci s badateli jiných zemí. Jedním z cílů tohoto časopisu bude podporovat rozvoj nových vědeckých metod v klasických studiích a lze doufat, že badatelé z jiných zemí se budou na tomto díle podílet. Časopis bude hodnotit činnost vědeckých ústavů v socialistických zemích. Tímto způsobem bude časopis přispívat vzájemnému porozumění mezi národy. Eirene bude uveřejňovat

- 1) pojednání ze všech odvětví klasických studií, zejména nové informace založené na metodě historického materialismu;
- 2) zprávy o nových publikacích a časopisech, zejména ze socialistických zemí v jazycích nejvíce užívaných mezi badateli;
- 3) zprávy o životě a práci vědeckých institucí v socialistických zemích." (Překlad z angličtiny)

Tento náročný program, jež se vydavatelé snažili v uplynulých letech svědomitě plnit, nezastaral a lze předpokládat, že bude ovlivňovat profil sborníku, který si získal značnou mezinárodní publicitu, i v budoucnosti.

IV

Druhým hlavním polem aktivity komitétu Eirene byla příprava mezinárodních konferencí. Pro velkou většinu z nich byl program stanoven obdobně jako pro první konferenci v Liblicích. Snahou pořadatelů bylo umožnit v jednání věcnou vědeckou diskusi k důležitým tématům z některé oblasti věd o antickém staro-

věku. Po liblické konferenci následovaly v krátkém odstupu tři zasedání, která byla zřejmě plánována již dříve a v důsledku liblické dohody byla dodatečně označena za akce nově založeného komitétu. Po těchto skrovných začátcích však následovala řada velkých a významných kongresů s početnou mezinárodní účastí a vysoce hodnotným programem. Následující přehled, v němž jsou zachyceny základní údaje o jednotlivých kongresech, poskytuje přesvědčivý doklad o intenzivní aktivitě našeho komitétu za uplynulých 25 let:

I. konference Eirene

ČSSR: Liblice, 24.-26.4.1957, viz zde str. 4lnn.

Referáty o konferenci: LF 80,1957,112-113 (Dostálová);

274-277 (Hejnic)

ČSČH 5,1957,611-618 (Oliva-Burian)

VDI 1958, čís.1,230-244 (Pečírka-
Oliva-Schmidtová-Svobodová)

(Referáty jsou uváděny u všech konferencí výběrově.)

II. konference Eirene

Polsko: Varšava, 2.-5.12.1957

Program: Ciceroniana

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu

Publikace: Acta sessionis Ciceronianae diebus 3-5 mensis Decembris a. 1957 Varsoviae habitae. Materiały z konferencji Cycerońskiej odbytej w dniach 3-5 grudnia 1957 w Warszawie. PWN, Warszawa 1960. 177 str.

Referáty o konferenci: Věstník ČSAV 67,1958,327 (Salač)

III. konference Eirene

Maďarsko: Budapešť, 29.9.-4.10.1958

Program: I. Lidová poezie v antice

II. Vztahy mezi starověkým Východem a antickým starověkem

III. Podunajské provincie, zejména Pannonie

Zúčastněné země: Maďarsko, ČSSR, NDR, Polsko

Publikace: -

Referáty o konferenci: ČSĽH 7,1959,202-203 (Oliva)

IV. konference Eirene

NDR: Erfurt, 16.-19.12.1958

Program: I. Minoica a Homér

II. Římské básnictví doby Augustovy

III. Řecká města a domácí obyvatelstvo v Černomoří

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu; Albánie

- Publikace: 1) Römische Literatur der Augusteischen Zeit. Eine Aufsatzsammlung. Akademie-Verlag (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Schriften der Sektion für Altertumswissenschaft 22), Berlin 1960. 67 str.
- 2) Griechische Städte und einheimische Völker des Schwarzmeergebietes. Eine Aufsatzsammlung. Akademie-Verlag (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Schriften der Sektion für Altertumswissenschaft 28), Berlin 1961. 163 str.
- 3) Minoica und Homer. Eine Aufsatzsammlung. Akademie-Verlag (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Schriften der Sektion für Altertumswissenschaft 29), Berlin 1961. 70 str.

Referáty o konferenci: Věda a život 19,1959,366-367 (Bartoněk)

SPFFBU E 4,1959,142-144 (Bartoněk-Vidman)

ZJKF 1,1959,48-49 (Varcl)

V. konference Eirene

Rumunsko: Eforie, 17.-24.9.1960

- Program: I. Vztahy mezi místním obyvatelstvem podunajských oblastí a Řeky a Římany
II. Sociální, ekonomický, politický a kulturní život v provinciích římské říše
III. Řecká a římská literatura v období římského císařství

Exkurze: Constanta, Histria, Adamclissi (Tropaeum Traiani), Mangalia (Callatis)

Zúčastněné země: všechny země komitétu; Anglie, Francie

Publikace: Studii clasice III, 1961, 7-433 (București 1961)

Referáty o konferenci: Gnomon 32, 1960, 778-779 (Hartke)

Altertum 7, 1961, 119-128 (Treu)

LF 84, 1961, 144-145 (Varcl)

ZJKF 3, 1961, 57-58 (Varcl)

ČSČH 9, 1961, 163-164 (Burian)

Zprávy čs.hist.společnosti 3, 1960 (1961), 200 (Oliva)

VI. konference Eirene

Bulharsko: Plovdiv, 24-29.4.1962

Program: I. Otroctví v antice

II. Etnogeneze balkánských národů

III. Sociální základy antické literatury

IV. Civilizace balkánských národů a jejich vztahy k řeckému a římskému světu

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu; Anglie, Francie

Publikace: Acta antiqua Philippopolitana (Studia historica et philologica. Studia archaeologica. Studia linguistica).

VI mezinárodní konferencijska na klasičeski studii Plovdiv 1962. Izdatelstvo na Blgarskata akademija na naukite, Sofia 1963. 326, 193, 205 str.

Referáty o konferenci: Eirene 2, 1964, 183-185 (Varcl)

VDI 1962, čís. 1, 173-177 (Pavlovskaja)
Studii clasice 5,1963,335-336 (Pippidi)
ZJKF 4,1962,185-186 (Varcl)
ČSČH 12,1964,121 (Oliva)

VII. konference Eirene

SSSR: Leningrad, 9.-14.4.1964

Program: I. Formy práce a vykořisťování v otrokářské společnosti

II. Problém etnogeneze národů Černomoří a jejich vztahy k antickému světu

III. Ideologický boj v antické otrokářské společnosti

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu

Publikace: -

Referáty o konferenci: Archéologie (Sofia) 6/4,1964,73-75:
(Ivanov)

LF 87,1964,392-393 (Varcl)

VDI 1964, č.1,223-224

Voprosy istorii 39,No 10,1964,184-192
(Utčenko)

Archeologické rozhledy 17,1965,467
(Beranová)

Eirene 4,1965,176-177 (Varcl)

Studii clasice 7,1965,363-364 (Štefan)

Bibliotheca classica orientalis 11,
1966,3-12 (Utčenko)

VIII. konference Eirene

Maďarsko: Budapešť, 1.-4.11.1965

Program: I. Sociální vývoj a státní zřízení ve starověku

II. Vzájemné vztahy orientálního a antického náboženství

III. Dějiny filozofie a filozofie dějin ve starověku

IV. Národy podunajských a černomořských oblastí
a jejich vztahy k antickému světu

Exkurze: Aquincum, Alba Regia (Székésfahérvár), Gorsium (Tác),
Colonia Claudia Savaria (Szombathely)

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu; Francie,
Norsko, Rakousko

Publikace: -

Referáty o konferenci: Živa antika 15, 1965-66, 503-504 (Brajer)
Archéologie (Sofia) 8/1, 1966, 68-69
(Velkov)
ČSČH 14, 1966, 290-291 (Oliva)
Studii clasice 8, 1966, 283-284 (Fischer)
ZJKF 8, 1966, 43 (Varcl)

IX. konference Eirene

ČSSR: Brno, 12.-16.4.1966

- Program: I. Filozofie a historie: a) Antické pojetí občanské
a lidské pospolitosti
b) Antika v sociologických
a filozofických teoriích
2.pol. 19. a ve 20. stol.
c) Aristotelés a soudobá fi-
lozofie
- II. Literatura: a) Společenské ideály v antickém dra-
matu a tradice antické kultury
v pozdějším divadle
b) Působení antických estetických
teorií na literaturu pozdějších
dob
- III. Výtvarné umění: a) Estetická teorie a umělecká
praxe v antice
b) Působení antických estetických
teorií na výtvarné umění poz-
dějších dob

Symposium: Antika v počátcích novodobé vědy (renaissance a 17. stol)

Kolokvia: Mykénologické kolokvium

Podíl antické kultury v dnešní školní výuce

Zúčastněné země: ČSSR, Jugoslávie, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko, SSSR; Anglie, Belgie, Francie, Holandsko, Itálie, Izrael, Norsko, NSR, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, USA, Z. Berlín

- Publikace: 1) Antiquitas Graeco-Romana ac tempora nostra. Acta congressus internationalis habiti Brunae diebus 12-16 mensis Aprilis MCMLXVI. Academia, Pragae MCMLXVIII. 585 str.
- 2) Studia Mycenaea. Proceedings of the Mycenaean Symposium Brno April 1966. Universita J.E. Purkyně (Opera Universitatis Purkynianae Brunensis. Facultas Philosophica, 127), Brno 1968. 257 str.
- 3) Pro antiquitate viva. Coloque sur la part revenant à la culture antique dans l'enseignement tenu à l'occasion du congrès international L'Antiquité classique et nos jours à Brno le 12 et 13 avril 1966. SPN, Praha 1967. 175 str.

Referáty o konferenci (popř. o sbornících):

ČSČH 14, 1966, 927-929 (Burian-Horský)
Gymnasium 73, 1966, 453-458 (Drögemüller)
Spektrum (Berlin) 12, 1966, 206-208 (Kuch)
SPFFBU E 11, 1966, 198-205 (Bartoněk et alii)
ZJKF 8, 1966, 121-129
Věstník ČSAV 75, 1966, 457-467 (Oliva)
Eirene 6, 1967, 207-215 (Oliva)
Kadmos 5, 1966, 163-165 (Bartoněk)
VDI 1967, čís. 2, 311-315 (Grinbaum)
REG 81, 1968, 591-592 (Weil)

RA 1970,148-149 (Y.B.)
Latomus 30,1971,926-927 (Fordeur)
Studii clasice 13,1971,354-356 (Pippidi)
Živa antika 18,1968,152-156 (Ilievski)
JHS 89,1969,159-160 (Morpurgo-Savies)
REG 82,1969,157-161 (Raison)
REL 46,1969,582 (Perret)
ClReview 22,1972,380-381 (Jones)

X. konference Eirene

NDR: Görlitz, 10.-14.10.1967

Program: I. Krize řecké polis

II. Úloha lidu (plebs) v pozdní římské říši

III. Problémy překladu antických tragédií

IV. Problém klasičnosti jako historický, archeologický a filologický fenomén

V. Latinské tradice za feudalismu

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu

Publikace: Görlitzer Eirene-Tagung 10.-14.10.1967 veranstaltet vom Eirene-Komitee zur Förderung der klassischen Studien in den sozialistischen Ländern. Akademie-Verlag (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Schriften der Sektion für Altertumswissenschaft 55,1; 55,2; 55,3; 55,4; 55,5), Berlin 1969. 89, 80, 182, 98 (+ XVIII Taf.), 85 str.

Band 1: Die Krise der griechischen Polis

Band 2: Die Rolle der Plebs im spätrömischen Reich

Band 3: Übersetzungsprobleme antiker Tragödien

Band 4: Das Problem des klassischen als historisches, archäologisches und philologisches Phänomen

Band 5: Zum Nachleben des Lateinischen in der Feudalgesellschaft

Referáty o konferenci: Studii clasice 10,1968,271-273 (Nasta)
ZJKF 10,1968,60-61 (Hošek)

XI. konference Eirene

Polsko: Varšava, 21-25.10.1968

Program: I. Otročká a svobodná práce ve starověku

II. Problematika posledního století římské republiky

III. Antické divadlo a jeho působení v pozdějších dobách

IV. Antické teorie dějin

V. Archeologie

VI. Varia

Zúčastněné země: Bulharsko, Jugoslávie, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko, SSSR; Belgie, Francie, Itálie, NSR, Švýcarsko, Z.Berlín

Publikace: Acta conventus XI "EIRENE" diebus XXI-XXV mensis octobris anni MCMLXVIII habiti. Ossolineum, Wratislaviae-Varsoviae-Cracoviae-Gedani MCMLXXI.
653 str.

Referáty o konferenci: Meander 24,1969,206-210 (Drewniewska)
Studii clasice 11,1969,261-263 (Fischer)
REL 50,1972,453 (Richard)

XII. konference Eirene

Rumunsko: Cluj, 2.-7.10.1972

Program: I. Technické a speciální výrazy v řečtině a latině

II. Vyprávěcí próza Řeků a Římanů

III. Problémy 2. století n.l.

IV. Dějiny filozofie, věd a náboženství a recepce Řeky a Římany kultury podrobených nebo kolonizovaných národů

V. Poslední archeologické objevy v zemích Komitétu Eirene

Epigrafický seminář

Mykénologické sympozium

Zúčastněné země: ČSSR, Jugoslávie, Maďarsko, NDR, Rumunsko, SSSR; Anglie, Francie, Holandsko, Itálie, Jihoafrická republika, NSR, Řecko, Švýcarsko

Publikace: Actes de la XIIe conférence internationale d'études classiques "Eirene". Cluj-Napoca 2-7 octobre 1972. Academia RSR - A.M. Hakkert, Bucureşti-Amsterdam 1975. 767 str.

Referáty o konferenci (popř. o sborníku):

Studii clasice 15,1973,199-203 (Fischer)
Eirene 12,1974,188-192 (Oliva)
REL 53,1975,608 (Tupet)
BSL 71-2,1976,86 (Flobert)
Dacia 21,1977,383 (Pippidi)

XIII. konference Eirene

Jugoslávie: Dubrovnik, 7.-12.10.1974

Program: I. Moderní lingvistika a klasická studia

II. Lyrická poezie Řeků a Římanů

III. Novolatinská literatura v zemích Komitétu Eirene

IV. Konec antiky (historický aspekt)

V. Výzkumy klasické archeologie v zemích Komitétu Eirene

VI. Mykénologické kolokvium

VII. Varia

Exkurze: Vid (Narona), Mogorjelo

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu; Anglie, Belgie, Francie, Holandsko, Itálie, NSR, Rakousko, Švýcarsko, USA

Publikace: Actes du XIIIe Congrès International d'Études Anciennes, organisé par le Comité "EIRENE" - Dubrovnik 7-12 octobre 1974. Živa antika XXV, 1975, 498 str. (Skoplje 1975)

Referáty o konferenci (popř. o sborníku):

Altertum 21,1975,58-59 (Kuehnert)

ZJKF 17, č.1,1975,56-62 (Kurzová)

Eirene 14,1976,186-190 (Kurzová)

Eos 66,1978,157-158 (Cytowska)

XIV. konference Eirene

SSSR: Jerevan, 18.-23.5.1976

Program: I. Antický svět a Východ (podsekce A - historie,
B - kultura)

II. Krize otrokářského způsobu výroby

III. Zobrazení člověka v antické literatuře a umění

IV. Nové metody a objevy v oblasti klasické lingvis-
tiky

V. Nejnovější archeologické objevy (podsekce A,B)

Exkurze: Garni, Gegard, Erebuni, Zvartnoc, Ečmiadzin, Sardarapat

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu

Publikace: Проблемы античной истории и культуры (доклады XIV международной конференции античников социалистических стран "Эйрене"). I, II. Издательство АН Армянской ССР, Ереван 1979. 547, 506 стр.

Referáty o konferenci: ZJKF 18,1976,154-155 (Frolíková)

VDI 1977, čís.2,242-254 (Golubcova-Šelov)

LF 100,1977,162-163 (Kurzová)

SPFFBU E 22-23, 1977-1978,297-299
(Bartoněk)

Eirene 16,1978,165-180 (Golubcova-Šelov)

XV. konference Eirene

Bulharsko: Nesebăr, 2.-6.10.1978

Program: I. Pozemkové vlastnictví v antice (v Orientě, Řecku a Římě)

II. Vztahy a vzájemný vliv pontské oblasti a Středo-
zemí

III. Antická literatura a balkánské národy

IV. Řečtina a latina v balkánských zemích

Exkurze: Sozopol, Pomorje, Nesebăr (Mesembrie)

Zúčastněné země: všechny členské země Komitétu; Anglie, Japonsko, NSR

Publikace: -

Referáty o konferenci: LF 102,1979,245-247 (Ražant-Frolíková)
Eirene 18,1982,178-181 (Velkov)

Fražskou XVI. konferencí vstoupil komitét Eirene do druhého čtvrtstoletí své existence. V závěru nám budiž dovoleno vyslovit naději, že jeho činnost v druhém čtvrtstoletí bude neméně plodná jako v uplynulých 25 letech. Věříme, že komitét Eirene bude se zdarem plnit své hlavní dlouhodobé cíle, které si vytkl na začátku při formování svého programu. Věříme, že komitét Eirene bude i nadále rozvíjet pokrokové, na filozofii historického materialismu založené metody při výzkumu antiky, že bude prohlubovat mezinárodní spolupráci mezi badateli o antice ze socialistických států a pokrokovými vědci z ostatních částí světa a že, v souladu se svým jménem, bude na poli vědy přispívat k upevnění mírového soužití mezi národy.

Seznam zkratk

BSL	- Bulletin de la Société de Linguistique de Paris
ClReview	- Classical Review
ČSČH	- Československý časopis historický
JHS	- Journal of Hellenic Studies
LF	- Listy filologické
RA	- Revue Archéologique
REG	- Revue des Études Grecques
REL	- Revue des Études Latines

- SPFFBU - Sborník prací filozofické fakulty brněnské univer-
zity
- VDI - Vestník drevnej istorii
- ZJKF - Zprávy Jednoty klasických filologů

BYZANTSKÉ ESTETICKÉ MYŠLENÍ

Růžena Dostálová (Praha)

Byzantské estetické myšlení vzbudilo zájem badatelů až v nejnovější době a je nutno říci, že o jeho teoretickou analýzu, o zjištění jeho filozofických východisek se nejvíce zasloužili sovětští badatelé (V.N. Lazarev, S.S. Averincev, V.V. Byčkov a v souvislosti se starší ruskou literaturou D.S. Lichačov).

Byzanc a její kultura byly jedinou přímou dědičkou antické kultury ve středověku. Její kultura však organicky navazovala na pozdní helénismus a raně křesťanské období, nikoli na antickou klasiku, k níž se obracelo estetické myšlení v době vzniku moderní estetické vědy v polovině 18. století (Al.Baumgarten) a v racionalistickém 19. století, v období winkelmanovského klasicismu, jehož prizmatem byla ahistoricky nahlížena i středověká umělecká díla. Chceme-li však poznat specifickou byzantskou estetiku, musíme sledovat, v čem se liší od antických východisek i od našich estetických představ a teprve na základě těchto poznatků usilovat o porozumění byzantských uměleckých produktů.

Na konci antiky docházelo ke krizi racionalistického myšlení, jež nedokázalo řešit hluboké společenské rozpory, východiska byla hledána v antiracionalistickém, nerozčleněném mytologickém myšlení. Proto i umění a teorie umění, která ve starověku byla součástí filozofie a rétoriky, byly nyní organicky zapojeny do systému křesťanské ontologie a noetiky, tedy do systému nábožensko-teologického myšlení. Základní estetické myšlenky v rámci tohoto systému byly formulovány v 6. století, antické tradice však působily po celé byzantské období, byly živým kulturním pramenem, k němuž bylo možno se vracet, který však ve světě ovládnutém už jinou ideologií byl zbaven duchovních principů a nemohl se tvůrčím způsobem rozvíjet. Pro pochopení byzantského estetického myšlení je podstatná analýza vzájemného vztahu christianizovaného pozdněantického myšlení

a křesťanských názorů zformulovaných v 6. století.

Základem byzantské noetiky je antinomický princip, antinomická představa o poznatelnosti rozumem nepoznatelné transcendentní prvopříčiny - křesťanského Boha (protaitios). Problémy poznání - gnóze jsou středem filozofie Klementa Alexandrijského. Podle jeho učení víra - pistis aktivizuje hledání - zétésis a přes učení - mathesis ji vede k poznání - gnosis. Tato gnose je dovršením člověka jako člověka, poněvadž vede k poznání podstaty nejvyšší ideje, Boha, jež je cílem bytí. V dalším vývoji však víra v možnost poznání ustupuje. Antinomismus omezil rozvoj racionalistického myšlení a orientoval psychickou energii poznávací funkce rozumu do sféry emocionálně estetického a uměleckého myšlení, jež dominuje v byzantském noetickém systému.

Středověké antinomické myšlení vycházelo z antické dialektiky a z antinomických prvků židovské biblické tradice (Ekle-siastes, Job). Svou mnohovýznamovostí poskytovalo toto myšlení východisko z formálně logického systému. U Klementa Alexandrijského i u kapadockých církevních otců se často konstatuje neschopnost jazyka vyjádřit poznání Boha, krásu Písma ap. Slovo nemůže "odhalit" podstatu, "pravdu", může ji jen "označit". Proto od samých počátků křesťanského myšlení byl kladen důraz na problém "jména", symbolu, významu. Teologové věnovali velikou pozornost sémiotice, byli si vědomi mnohovýznamovosti slov, změn významu v průběhu vývoje, posunu významu při překladu ap. Tento jemný smysl pro slovo byl dědictvím řecké kultury.

Jednou z metod proniknutí k pravému skrytému významu slova byla metoda alegorie, kterou křesťanští exegeti převzali od Filóna z Alexandrie (1.stol.). Nemůže-li slovo vyjádřit pravdu (aletheia), pak musí tato pravda v Písmu jako zjeveném slovu božím být skryta, zašifrována jako v hádance (ainigma).

Helénistická antinomická metoda asociování protikladných slov vznikla jako součást rétorické estetiky, jako rétorická figura bez filozofického podkladu, jako odraz reálných protikladů. V světské poezii je výrazem této poetiky "posunutého

slova", nepřímého výrazu a náznaku poezie Nonna z Panopole (5.stol.), který pracuje s tradičním slovníkem antické epiky, užívá ho však do značné míry antinomickou a alegorickou metodou. Vydavatel slovníku k jeho básním (W. Peek) právem mluví o "schillernde Unbestimmtheit seiner Diktion", kde každý pokus o výklad zůstává více méně subjektivním. Moderní filolog tu vystihl jeden ze základních prvků byzantské noetiky - polysémantičnost a závislost kvantity přijaté informace na poznávajícím subjektu. Tak slova antitypos, antirropos, hojně v Nonnově lexiku doložená mohou znamenat stejný, podobný, odrážející i odrážený, ale i klamný, přičemž ani z kontextu není vždy jasné, o který význam jde (ein in mannigfachen Färbungen schillerndes Wort). K postižení přesného významu nevede ani hromadění synonym, která jen jakoby v kruhu bloudí kolem slovy nepostižitelného středu. Hromadění slov je stylistickým prostředkem k vyjádření toho, "co nelze vyjádřit", je to "mnohoslovné mlčení" (něco jako σιωπῆμενος ἄμνος) Řehoře z Nazianzu v antinomii slova a mlčení. Slova jsou jen symboly, znaky, mohou mít též význam jako gesto, jak to vyjádřil Nonnos v antinomii "mluvící symboly kreslila mimova mlčící ruka." Tajemství je klíčový smysl středověké teorie symbolu, který měl podle Dionysia Areopagity současně skrývat i odhalovat pravdu.

Podobný styl jako u Nonna nacházíme i v díle jeho současníka novoplatonika Pseudodionysia Areopagity (5.stol.), jehož znakový systém však sloužil k postižení transcendentní ideje, "skutečné" pravdy, Boha prostřednictvím antinomické metody. K poznání této skutečné pravdy nelze dojít spekulativní cestou, ale mystickou zkušeností, mystickým splynutím, theosí prostřednictvím erótu. Toto nadrozumové postižení "pravdy" lze však vedle mystické sféry realizovat i v oblasti liturgie a umění. V byzantském noetickém systému dominuje tedy emocionálně estetický způsob poznání. Dionysios Areopagita rozvinul též ideu mimese, nikoli však v antickém smyslu jako úsilí o napodobení přírody výtvarným dílem, nýbrž představou obrazné reflexe (afomoiosis) božské podstaty jako nejvýznamnější cesty

k uchopení pravdy a především jako napodobení transcendentního božstva člověkem (τὸ ἀμιμητὸν μιμημα). Kategorie "obrazu" jako odlietek, napodobení, symbol archetypu tak nabývá v učení Dionysia Areopagity centrální význam, je to ontologicko-noetická kategorie. "Nestejná podoba" (ἀνόμοια ὁμοιότης) označuje (σημαίνει) znaky a symboly pravdu, kterou lze postihnout jen skrze antitezi, dešifrací skrytého tajemství (ἀβυσσος). Tímto procesem, v němž se připouští polysémantické řešení, dochází k anakatharsi poznávajícího subjektu. V oblasti světské poezie nacházíme kategorii obrazu opět v básních Nonnových, který uplatňuje řadu synonym pro pojem "obraz, podoba, napodobení, odraz, zrcadlový odraz, zdání", svět je mu systémem asociovaných obrazů a odrazů, v jejichž hře se odrážejí dobové filozoficko-náboženské a estetické představy. I v církevní poezii se dogmatické antinomie mění v systém uměleckých opozicí, jejich poetika je založena na kontrastu mezi znakem a označením, který měl z psychologického hlediska emotivní účinek svým působením na povědomou sféru psychiky.

Na esteticko-emocionální sféru působilo veškeré liturgické dění, které v sobě spojovalo všechny druhy umění včetně divadla, jež jinak v Byzanci neexistovalo, dramatisací liturgických textů formou dialogu. Se symbolikou liturgie souvisela i symbolika vnitřního prostranství chrámů i hudba byla podle Řehoře z Nyssy nositelem hlubší filozofické informace rozumem nepostižitelné. Centrem architektury je v byzantském chrámu interiér, který je hlavním nositelem ideje realizace transcendentna. Lze říci, že estetické prvky měly vysokou funkci v liturgické gnosi, umění tu mělo zprostředkovat styk mezi jsoucím a nadjsoucím, mystické překonání antinomie země a nebe (v světské poezii uplatňuje Nonnos tuto antinomií jako básnický obraz města Tyru: τύπος χθονός, αἰθέρος ἐκλύων). Byzantské estetické myšlení sice vychází z platonismu, ale na rozdíl od Platóna, který v uměleckých produktech viděl jen napodobeniny napodobenin a přiznával jim nejnižší místo v hierarchii poznání, je Dionysios Areopagita pozdvihl ve svém hierarchickém sy-

stému na stupeň zprostředkující kontakt mezi sférou jsoucna a transcendentna.

Silné podněty poskytlo byzantskému estetickému myšlení období ikonoklasmu, v němž ikonodulové opět podtrhli noetický aspekt obrazu, který měl pět funkčních aspektů: d i d a k - t i c k ý - jako text pro lidi neznalé písma, s y m b o - l i c k ý, který odpovídá alegorickému výkladu Písma, s a - k r á l n ě m y s t i c k ý, který zprostředkuje nadpřirozenou energii archetypu, l i t u r g i c k ý a u m ě l e c - k ý, který emocionálně estetickým přijímáním informace vede asociativními procesy k poznání "archetypu". Umělecký symbol se tak stal základem byzantského malířství, jež mělo vyvolávat psychologickou iluzi překonání noetické antinomie transcendentna a imanentna. "Vyšší" poznání se tedy v byzantské kultuře předávalo převážně uměleckou informací, která překonávala rozpory spekulativního myšlení.

Hlavními kategoriemi byzantské estetiky jsou k r á s - n o (vznešenost, dobro, světlo), o b r a z (symbol, znak) a k á n o n.

K r á s n o bylo v byzantském myšlení chápáno spíše transcendentálně, spirituálně a eticky. Pravá krása je v mravně dokonalém člověku, který usiluje o připodobnění Bohu. U raně křesťanských myslitelů nebyl tento pojem ještě spojován s uměním, ale s božským stvořením. Estetické a etické termíny proto často splývají. V dalším vývoji byla pravá krása, podobně jako v platonismu, opět shledána v transcendentnu. V hierarchii Dionysia Areopagity je od transcendentní absolutní skutečné krásy (ὑπερούσιον καλόν) odvozována krása nebeských jsoucna a v nejnižším stupni viditelná krása jsoucna materiálního světa. Poznání absolutní krásy umožňuje duchovní krása (νοερὰ εὐπρέπεια) na níž se podílejí jsoucna všech tří stupňů. Pro byzantské estetické myšlení je významné, že podle této nauky krása empiricky vnímaného materiálního světa jako odraz absolutní krásy mohla být jedním z prostředníků k duchovnímu poznání absolutní krásy. Krásno mohlo svou psychologickou

funkcí vyvolat psychickou iluzi pochopení transcendentní krásy.

Rovněž okolnost, že dogma o inkarnaci syna božího je centrálním dogmatem východního křesťanství, vedla k částečné rehabilitaci materiálního světa v byzantském myšlení.

Už Basileios Veliký zdůrazňoval psychagogickou, anagogickou funkci krásna, jehož vnímání uvádí duši do stavu harmonie.

V poikonoklastickém období sílily v estetickém myšlení antikizující směry, zvláště v rétorické estetice, znovu byly oživovány kategorie harmonie a libosti. Tento antikizující směr věnoval velikou pozornost formě, ale i v tomto případě měly umělecké prostředky převzaté z antiky podpořit anagogický cíl. Krásné slovo mělo především didaktickou funkci.

Už helénismus převzal z východní kultury hodnocení učení jako nejvyšší hodnoty a Byzantinci převzali tento helénistický a biblický kult "školy" a "knihy". V křesťanské komunitě je každý člen poučován dítětem, jedním ze základních spisů raného křesťanství je Paidagogos Klementa Alexandrijského. Ale i v tomto případě antinomické myšlení ztotožňuje dětství a stáří, božské dítě nese ve východní ikonografii výraz starce. Ideálem je "mladý stařec", mladý císař Michal VII. má u Psella "trochu stařecký výraz, připomíná učitele nebo vychovatele" a mladičkový Konstantin, bratr Michala Duky "má rozumu stařeckých šedin".

Ontologicko-noetickou kategorií blízkou kategorii dobra a krásna je v byzantském myšlení kategorie světla související s novoplatonskými, manichejskými a zejména starozákonními tradicemi, v nichž zvuk a světlo byly jedinými prostředníky ve styku s Bohem. Syntéza židovských a řeckých představ proběhla už u Filóna a Plotina (3.stol.). Estetika světla byla spojena s mystikou světla jako s jedním ze způsobů pochopení prvopříčiny. Pojem světla splýval s ideou krásna a s ideou Boha. Je to však obecnější a více spirituální kategorie než krásno, poněvadž je přijímáno "duchovním zrakem" a tímto duchovním zřením je přístupné i slepému. Literárním dokladem tohoto mysticko-noetického vnímání světla jako nestvořené věčné podstaty

je ukázka ze Symeona Nového teologa (Lásky božích hymnů) a ukázka ze známého Psellova listu císaři Diogenovi po jeho oslepení.

Symeon Teologos:

Poslyš, chceš-li naslouchati,
jak je velká síla lásky,
pak se dozvíš, že je vskutku
láska mocná nade všechno.

-

Proto třeba naslouchati
tomu, jenž o lásce mluví.
Ve své nuzné cele sedím
sám tu ve dne jako v noci.
Náhle je tu se mnou láska,
která přišla nepoznaně.
Ačkoli je nestvořena,
je přec sama ve všem bytí.
Ohněm je a je i září
světlem a je i mlhou,
sama však je také sluncem.
Jako oheň duši hřeje
jako oheň srdce pálí
otvírá též moje nitro
touhou po mém Stvořiteli.

-

Mysl má se náhle zdvihla
snažila se uchopiti
svoji láskou prudkou září.

-

Vnímání pak všeho světa
zprostila mne i mou mysl,
pak mi chitón přehodila,
že teď všechno chápu nitrem.

Pryč je všechno viditelné,
neviditelné však vidím,
nestvořeného též vidím,
to mi láska darovala.
Raduji se nyní z toho,
že jsem všeho stvořeného,
vůbec smrtelného zbaven.

-

Splynul jsem teď s nestvořeným,
s vším, co na věky je věčné,
nevidí to nikdo jiný -
tohleto je právě láska.

Michael Psellos:

"Jsem na rozpacích, nejurozenější a nejobdivuhodnější pane, zda tě mám oplakávat jako nejnešťastnějšího člověka nebo obdivovat jako nejslavnějšího mučedníka ... Víím, že je trpké ztratit světlo ... ale víím také, že je něco velikého moci vnímat božské světlo ... Bůh zapálí v tvém srdci věčnou záři ... ozáří tě den spásy a nezakryté slunce a pak budeš nenávidět oheň zdejšího slunce a budeš milovat jen ono mystické světlo, jež lze vnímat pouze myslí. Chval Boha, že z tebe člověka učinil anděla a učinil tě hodným lepšího světla, když jsi byl zbaven zraku."

Toto pojetí světla se v Byzanci zachovalo po celou dobu jejího kulturního vývoje, mělo značný význam ve 14. století ve sporech mezi palamity a barlaamity i na vývoj tehdejšího malířství a jeho recepci v Rusku.

S estetickou kategorií světla souvisí v byzantském umění i symbolika barev od zlaté jako materializovaného světla přes

císařský purpur, červenou jako znak života k tmavě modré jako symbolu nepostižitelného tajemství transcendentna.

Kategorii *v z n e š e n a* (ὕψος) uvedl do estetické teorie Pseudolonginos (1.stol.). Tato kategorie je prostředníkem mezi antickou a středověkou estetikou, je transformačním koeficientem měnicím antický systém estetických kategorií v středověký. Vzneseno přiřazené k antickým kategoriím míry, harmonie a krásna vyvolává povznesení člověka nad lidskou zkušenost, působí především na změnu v jeho psychice a podněcuje ho k určitým asociacím. Byzantské popisy uměleckých děl (ekfráze) jsou většinou podávány formou individuálních dojmů autora, jsou zpracovány v autorově psychice. Pozdněantičtí autoři (např. oba Filostratové 2./3.stol.) vyzdvihovali iluzionismus obrazu, který vnímali jako realitu, v Byzanci se estetická iluzivnost změnila v mystickou realitu ikony, "vcítění se" se z estetického vjemu změnilo v mystickou komunikaci s prototypem ikony. Byzantští autoři nám zanechali četné popisy výtvarných i architektonických děl, v nichž věnují velkou pozornost psychologickému mechanismu a dynamice estetického vnímání, vyzdvihují vlastní pocity nad popisované objekty.

Slovo mělo v řecké kultuře vysoký význam, mluvené slovo v aténské demokracii, úcta k psanému slovu se objevuje v helénismu pod vlivem východních kultur, v křesťanství pod vlivem židovství úctou k bibli jako k písemně fixovanému slovu božímu, k zjevenému sakrálnímu textu (v nižší rovině jsou to legendy o inspiraci spolknutím svitku). Lze hovořit až o patosu gramotnosti v Byzanci. Křesťanství uctívalo ztělesněné Slovo-Logos jako syna božího, což se projevovalo atributem svitku v raněkřesťanských plastikách a kodezem na byzantských zobrazeních Krista. Už u Klementa Alexandrijského bylo učení o Logu spojeno s učením o obrazu jeho zařazením do řady Bůh - Logos - duše - umělecký obraz (jako výtvarné dílo nebo básnický obraz v literárním textu).

Pojmy "slovo" a "obraz" představovaly v byzantském filo-

soficko náboženském systému (zvláště u Dionysia Areopagity) materializované substance, v nichž je konzervováno a tradičně zjevení v rovinné empirické zkušenosti. Podle Maxima Homologeta je smyslový svět obsažen v transcendentnu skrze pojmy a transcendentní svět v smyslovém skrze obrazy. I slovo je obrazem podobně jako je věčný Logos obrazem božské podstaty. Slovo formou nápisu potvrzovalo pravdu zobrazenou na ikoně. Nicméně se zdá, že řecká kultura po celou dobu svého vývoje vyzdvihovala primát zraku, přičemž a tudíž i plastika byla v Byzanci pro svou přílišnou tělesnost zcela vytlačena. Ve středověku po vítězství ikonodulů nebylo malířství téměř sakrální funkce, obrazy totiž mělo umožňovat poznání transcendentální reality "duchovním zřením" archetypu. Dnes bychom tento individuální psychologický akt vnímání uměleckého díla označili jako estetické prožití přijaté estetické informace. Byzantští teoretikové na úrovni svého teologického myšlení vyjádřili poznatek, že estetická informace poskytuje člověku zkušenosti, které nemohou být sprostředkovány formalizovaným jazykem logiky či jiným prostředkem komunikace.

K á n o n jako kategorie byzantské estetiky je hlavním strukturálním principem byzantského umění (k. proporcí, ikonografický k., k. barev). Celé byzantské kultura byla organizována na základě principu stereotypie. Přísnou etiketou se řídil ceremoniál byzantského dvora, v němž rovněž nacházíme umělecké výrazové prostředky (choreografie, písně, znakovost insignií a roucha císaře i dvorských hodnostářů), kánonu podléhala liturgie, kanonizovány byly literární žánry, jejich forma a struktura i široké používání formulí, citátů a topů. Ikonografický kánon byl dán gnoseologickou funkcí obrazu, proto musel poskytovat nejen pravidla způsobu realizace vlastního systému (ve smyslu doslovně chápaného literárního textu), ale i pravidla realizace "nepostižitelného" transcendentního "věčného" archetypu (v tomto smyslu má ikonografické schéma znakovou funkci). Princip staticnosti vycházel z úsilí o překonání **a n t i n o m i e č a s u a v ě č n o s t i**. Psellos

dovršuje líčení krásy chrámu a chrámového okrajků slovy: "jako-by byl ustrnul každý pohyb, každý myslitel, že už na světě není nic kromě tohoto krásného pohledu" a portréty svých brdinių přirovnává k sochám. Uměleckým ideálem je snaha postavit obrazy mimo prostor a čas. Na rozdíl od západního myšlení, které v Augustinově učení chápalo svět jako dějiny, jako srážku civitas terrena a civitas Dei, chápal Dionysios Areopagita pod vlivem východního myšlení svět jako kosmos, jako řád uložený do mimočasové věčnosti. Toto pojetí času našlo odraz jak v učení o prefiguraci novozákonních dějů v Starém zákonu, tak v liturgii, která opakovanými symbolickými kultovními akty stírala hranice mezi minulostí, přítomností a eschatologickou budoucností. Tato liturgická iterace sloužila i k překonání rozporu mezi antickým cyklickým chápáním dějin a křesťanským eschatologickým lineárním chápáním času od stvoření světa přes vzkříšení k druhému příchodu Krista. Hranice času stírala i změna gramatického času v nápisných citátech na ikonách z minulého času na přítomný.

S kategorií kánonu souvisí úsilí o t y p i z a c i a i d e a l i z a c i, kterou nacházíme v literárním a výtvarném portrétu. V obou uměleckých sférách byla pravidla zobrazení reglementována. V obou druhích portrétů stojí v centru pozornosti frontálně podaný obličej, zvláště široce otevřené oči (v nich se zračí duše) a ústev (jako sídlo slov), podobná je i typizace kánonu barev. Jako doklad této typizace lze uvést srovnání portrétu Psellova vnuka a malíckého Konstantina Duky, syna císaře Michala: "tvářička vykroužená do přesného kruhu, velké modré oči plné spokojeného klidu, obočí tvoří přímou linku ... na hlavě zářivě světlé vlásky, rtíky jemné a souladné ... v očkách se zračí mírná duše ..." A podobně o vnučkovi: "zrak měl při narození laskavý výraz ... byl klidný ... rtíky byly jemné ... obočí mělo dokonale tvar ... měl světlé vlásky ... souměrnou hlavičku". Zdůraznění očí a úst souvisí s vyzdvihováním duchovního principu portrétu, zdůraznění klidu s principem statičnosti. Podle něho se i po-

hyb rozkládá do dvou nesoučasných stavů na dvou místech téhož obrazu a do odděleného portrétu mládí a stáří téže osoby v literárním díle (např. v Kronice Psellově). Literární postavy se nevyvíjejí, nanejvýš se vlivem určité události náhle transformují.

S typizací souvisí úsilí o d e k o n k r e t i z a c i jak ve výtvarném umění (zobrazené předměty, např. stromy, architektura, krajina tu mají jen znakovou funkci) tak v literatuře, a to nejen v rétorice, ale i v historických dílech. Zde je to např. známé zobecňování etnik, absence chronologických údajů a jmen osob, topy, biblické citáty, všechny tyto prostředky slouží k vynětí faktu z konkrétnosti a k jeho zařazení do věčného vývoje.

Kánon a jeho jednotlivé aspekty určovaly všechny hlavní strukturální náležitosti byzantského umění a stal se tak sám jednou z významných kategorií v systému byzantské estetiky.

Ve svých důsledcích vedl posléze v literatuře i výtvarném umění k přenosu umělcovy energie k propracovávání formálních nuancí díla, přestože v teorii zdůrazňovala byzantská ideologie anagogická význam obsahové stránky.

Za nejvýznamnější výsledek byzantského estetického myšlení lze považovat rozbor psychologických mechanismů působících na lidskou psychiku při vnímání uměleckého díla i zjištění a uznání poznávací funkce umění a polysémantičnosti jím poskytované informace, jak to v 13. století názorně ztvárnil v dialogu Filomates Nikeforos Gregoras: "Jakýsi skladatel písní se chopil lyry, vyladil ji a zároveň s údery do strun zpíval píseň, která upoutala pozornost všech. Její text zněl asi takto: Lidé se podobají stromu a stínu, nějaký čas se zdá, že žijí, ale náhle a předčasně hynou, a proto všichni sem, radujme se a užijeme mládí, dříve než je pošlape smrt. Ačkoli všichni přítomní slyšeli tutéž píseň, nereagovali na její poslech stejným způsobem. Příznivci pitek a světských marností se dali do tance, ale ti, kteří si byli vědomi toho, co je pozemský život, se zasmušili a zaslzeli Tak jako slovo li-

chotníka jednoho člověka nafoukne jako závan větru lehké listí, kdežto u druhého podání skromnost ... není nic podivného na tom, že mnozí lidé přijali tutéž píseň rozličně jdouce každý svou navyklou cestou."

Tento článek je věnován prvním novodobým českým cestopisům, pokud přinášejí zprávy o Řecku. Vzhledem k tomu, že zeměpisně-politický pojem Řecka se v různých obdobích měnil, rozhodla jsem se zahrnout do svého článku v podstatě jen ty kraje, které patří k řeckému státu dnes. Stranou tak zůstal především Cařihrad, a to především proto, že čeští návštěvníci vnímali toto město jako turecké. Sporným však mi nepřestalo připadat nezařazení lokalit, po staletí řeckých, na západním pobřeží Malé Asie, zvláště Troje, Pergama, Smyrny, Milétu aj. Příležitostně se proto o jejich navštívení zmiňuji, pokud nám o nich cestovatel zanechal významnou informaci, nebo pokud ve spojitosti s těmito lokalitami vyjádřil nějaké zásadní postoje, hodnocení nebo typické osobní dojmy.

Jedná se o prvé sebrání a zpracování materiálu, který nebyl dosud systematicky sledován. Považovala jsem proto za potřebné nejen ehromáždit bibliografické údaje, ale pokusit se i o určitou předběžnou systemizaci problémů, které se v této literatuře objevují. Sleduji dobu cesty a dobu vydání cestopisu, která místa autor navštívil nebo alespoň viděl, čeho si všiml a jaké hodnocení přinesl. Interpretace je ovšem předběžná a není také vyloučeno, že některé cestopisy ušly mé pozornosti. Byla bych proto vděčná za všechny připomínky a doplňky k tomuto tématu.

Některé charakteristické okolnosti vzniku těchto cestopisů je třeba vytknout úvodem, protože jsou více méně dány. Především je to způsob dopravy do Řecka. Až do roku 1916 nebylo Řecko napojena na evropské železnice, a proto bylo dosažitelné převážně po lodi. Jezdilo se tam z Cařihradu nebo z Terstu - byly to vlastně dva směry téže linky - s povinným mezipřístáním na ostrově Syra (dn. Syros) a na Korfu (dn. Kerkyra). V době, kterou se zabýváme, neexistoval ještě korintský průplav, takže parníky obeplouvaly Peloponés. Těmito trasami je

prakticky také dán poněkud monotonní výběr míst, která se navštěvovala.

Dále tu určitou roli hrálo i to, že návštěva Řecka v té době nebyla ještě vlastním cílem a naplní cesty, nýbrž pouhou součástí rozsáhlejšího plánu, ve kterém těžiště spočívalo ve shlédnutí Cařihradu, Svaté země nebo území Jihoslovanů při Jadranu. Významnou okolností bylo přitom o to, že systematické výzkumy slavných řeckých antických lokalit, např. Epidauru, Olympie, Delf, Eleusíny, začínají poměrně pozdě, v podstatě až po době, kterou sledujeme.

Konečně je třeba se zmínit i o prostředcích, za které česká inteligence mohla cestu do Řecka podniknout. Pokud tu nezasáhl bohatý mecenáš jako v případě J. Nerudy, byli cestovatelé odkázáni většinou na stipendia vídeňského ministerstva kultu a vyučování (pokud byli profesory) nebo na stipendia spolků, zvl. Svatoboru.

Věnujme však pozornost našemu hlavnímu cíli: Co se český čtenář dovídal od našich cestovatelů o Řecku a Řecích v šedesátých a na počátku sedmdesátých let minulého století?

X

Posledního října roku 1864 si podal Vítězslav HÁLEK (1835-1874) žádost k výboru spolku Svatobor o stipendium na cestu po Balkánu. Říká v ní mimo jiné: "Cítím se pszeným cestami nabytí, čeho se mi na dráze mého vzdělání dosud nedostalo: Zvláště slovanický a klasický jih zdá se mi k tomu zvláště uzpůsobilým, aby kruh mého vědění znamenitě obohatil ... Umínil jsem si procestovat Horvatsko, Dalmácii a Přímoří, přes Černou Horu jíti do Řecka, zde a na ostrovech delší čas se pozdržeti ... Odtud pak bych se podíval ještě přes Cařihrad ... (Vítězslav Hálek, Dopisy 1849-1874, vyd. Fr. Bařha, Praha 1963, str. 155; odtud cituji i ostatní Hálkovy dopisy).

Stipendium obdržel a na jaře roku 1865, ve svých 30 letech, se vydal na cestu. V Terstu byl 1. května. Odtud jel nej-

prve do Benátek, potom zpátky a podél dalmatského pobřeží na jih, a řadou zastávek. O svých zážitcích psal pilně fejetony, které posílal zprvu do časopisu Hlas, pak do Národních listů; několik jich otiskl v Květech.

Po dvou měsících cestování, plný dosavadních prožitků a dojmů a pravděpodobně už trochu unavený - a jak sám píše v dopise Dorotce, i zesláblý přestálou nemocí (cit. spis., str. 108) - přistál Hálek na konci června 1865 u břehu ostrova Korfu. Byl v Řecku; ostrov Korfu, antická Kerkyra, se stal právě minulého roku, 1864, spolu s ostatními tzv. ionakými ostrovy po mnohaleté cizí nadvládě - naposledy to byl protektorát Anglie - součástí řeckého státu.

První Hálkův zážitek na řecké půdě byl však špatný, stal se obětí vychytralého podvodníka. Hálek popsal tuto svou trpkou zkušenost později v "obrázku" Šejdíři na Korfu (vyšlo v NL 8.3.1867). V dopise Dorotce píše z Korfu 30.6.1865: "... že se tu tak málo zdržím, jest mi mílo, neboť se mi zdá, že je tu samý zloděj, zvláště na cizince, který se k tomu ještě dobře nevyzná v jazyku ... Jsou to Řekové, a to mi skoro zkazilo chuť na Athény, neboť vidím, že to tu nejnestydatější chasa na světě. Blaze mi bylo mezi Slovany, nyní cítím že jsem v cizině, a těším se opět, bych již zase byl mezi Slovany ..." (cit. spis, str. 107). Hálek se Dorotce svěřuje, že by nejraději zůstal sedět v kanceláři paroplavební společnosti. Opravdu psal na Korfu fejeton o Černé Hoře a když o měsíc později, v Bělehradě, píše o Korfu, říká sice o jeho příslavním městě, že má krásnou polohu, ale že je špinavé, těsné, hlučné, je tu ukrutné vedro a "strkání babylónské", obzvláště draho - a "jinak nemám, co bych více o vyhlášeném tomto místě pověděl" (Přes Korfu na řecké ostrovy, NL 9.8.1865, vydal A. Hartl, Praha 1913, str. 66-72; z tohoto vydání Hálkovy fejetony cituji).

Z Korfu se Hálek plavil 1. července do Argostoli na ostrově Kefalenii. Ve fejetonu Z řeckých ostrovů do Cañibradu (NL 18.8.1865, vydal A. Hartl, Praha 1913, str. 73) líčí ráz řeck-

kých ostrovů takto: "Kdo si myslí řecké ostrovy, jako by oplývaly krásnou vegetací a vůbec lahodou přírody, ten si svoje domysly z gruntu poopraví, vida skalnaté, sluncem vysmahlé tyto pevniny mořské ... Najdeš na nich také málo zeleni, barva jich jest skoro šedá, přecházejíc do olivova a málo podle toho, aby oko se zalíbením mohlo spočívat na ní ..." Večer připluli do Zante (dn. Zakynthos) a Hálek "vděčně matce přírodě zaznamenává, že na Adriatickém moři prožil krásy neskonalé".

V neděli 2. července se plavili kolem Peloponésu a zažili bouři u ostrova Cerigo (dn. Kythéra). Následujícího dne přistáli na ostrově Syra. Odtud chtěl Hálek do Athén a do Smyrny. "Ale pověsti o rostoucí choleře dorůstaly tu již k tak povážlivé výši, že se mi vidělo radno, přímo se dát k Cařihradu. Muselyť již všechny lodi mimo rakouské státi v Syře karanténou a lidí tím postižených už bylo do tisíců ..." (Z řeckých ostrovů ..., cit.vyd., str.77).

Takto vysvětlil Hálek skutečnost, že z Řecka neviděl prakticky nic, svým čtenářům. V dopise Dorotce se vyjádřil poněkud jinak: "Ze Syry, jak víš, chtěl jsem do Athén a z Athén do Smyrny, odtud teprve do Cařihradu. V Syře jsem se dozvěděl, že jsou ve Smyrně jednotlivé pády cholery, s tím tedy nebylo nic. V Athénách sice cholera není, ale všechny lodě (mimo z Terstu), které nyní do Syry přijedou, musejí státi v Syře 7 dní karanténou ... Já si myslel: jděte mi k šípku s vaší karanténou, Athény konečně jsou město jako město, a já půjdu rovnou do Cařihradu. A jel jsem dále ..." (cit.spis, str. 109; V Cařihradě 8.7. 1865).

Po několikahodinovém kotvení u ostrova Syry opouští Hálek Řecko bez poznámky, ostatně v noci; ráno v Dardanelách věnuje vzpomínku "proslulé překrásné pověsti starodávné o Héře a Leandru" - a to je jediný ozvuk antické řecké kultury, který se v Hálkových fejetonech z cesty po Řecko projevil. Po týdenní plavbě z Korfu přistál Hálek 7. července 1865 v Cařihradě, byl jím fascinován, pobyl tam více než týden a z tohoto pobytu výtěžil řadu fejetonů, které však začal psát až po odjezdu z Tu-

rečka a které vycházely v Národních listech od 22.8.1865.

Po návratu do Čech poděkoval Hálek výboru spolku Svatobor dopisem ze dne 1.5.1866 za poskytnuté stipendium; v tomto dopise podal zároveň stručnou zprávu o své cestě. Říká tu mimo jiné: "Byl jsem na cestách přes 4 měsíce ... Měl jsem v úmyslu podívat se na moře, do slovanského Jihu a do Orientu a úmysl ten jsem vyvedl ..." Pokud se týče řeckého úseku cesty, říká tu Hálek: "... pozdržel jsem se na Korfu, odtud jsem přímo plul do řecké Syry. Cestu do Athén a do Smyrny zmařila zuřící tam cholera. Cestoval jsem tudíž přímo do Cařihradu ... viděl pověstné Abydos a Sestos ... Mám dostatečnou příčinu býti se svou cestou spokojen ... poznal jsem ostrovy řecké ... obzor mého myšlení se valně rozšířil touto cestou" (cit.spis, str. 158).

Hálek napsal o řeckém úseku své cesty celkem 4 fejetony: Přes Korfu na řecké ostrovy, Z řeckých ostrovů do Cařihradu, Na ostrově Syra a Šejdíři na Korfu (resp. ještě Kandioté a Černohorci, který srovnává zprávy o hrdinství krétských povstalců s poznatky o černohorských bojovnících; tento fejeton vyšel až roku 1867). Obsahem těchto fejetonů je líčení moře, charakteristika krajiny a několik příběhů: nepřijemnost na Korfu, hluboký žal dívky z Argostoli, bouře u ostrova Cerigo a hádky na lodi, kotvicí v přístavu Syra.

Hálkovy fejetony z cesty na jih vycházely v časopisech od 9. května 1865, poslední vzpomínku uveřejnil 20. dubna 1867; souborně knižně byly vydány - pokud vím - třikrát, v letech 1886-1887, 1907 a 1913, kdy je pod příznačným názvem Z cest: Do Cařihradu a domů upravil k vydání Antonín Hartl. Jeho vydání má 293 stran fejetonů, z toho vlastnímu Řecku je věnováno zhruba 20 stran. S výjimkou výše zmíněné pověsti o Héře a Leandrovi tu není ani stopy po antice. Nikde není také zmínky, že by měl Hálek s sebou nějaký bedekr. Ve fejetonu Na ostrově Syra, kde líčí nesmírnou nudu na lodi, kotvicí u ostrova, který je "malý a vši rozmanitosti prázdný" se Hálek zmiňuje o lodním lékaři, který prodával cestopisy a měl z nich pěknou provizi,

a poznamenává k tomu: "Jest mnoho cestujících trotlů, kteří nedovedou dívatí se na nic, co není v knize" (cit. vyd., str. 219).

Hálek byl absolventem Akademického gymnázia v Praze, znal velmi dobře starou řečtinu a byl důkladně obeznán s řeckou literaturou, historií i filozofií, které studoval v letech 1855-1858 na pražské univerzitě (srov. Karel Svoboda, *Antika a česká vzdělanost*, Praha 1957, str. 139), ale nedává to ve svých fejetonech z Řecka nijak najevo. Není tu také patrný žádný zájem o soudobé politické problémy Řecka. Hálek si neklade v souvislosti se svou cestou žádné otázky. Projede řeckou oblastí na lodi v největší možné rychlosti, v podstatě nedotčený a nevzrušený tím, kde mu bylo dopřáno se ocitnout. A přitom byl po několika staletích jeden z prvních Čechů, kteří se do této oblasti dostali a kteří o své cestě napsali. (Zhruba o deset let dříve zajel do Řecka na studijní cestě mladý architekt Josef Hlávka; pořizoval si přesné kresby různých památek, nebyly však publikovány. Srov. A.V.Velfík, *Život a působení ... Josefa Hlávky*, Praha 1908, str. 5). A jakoby ve staré české tradici: Hálek se dotkne Řecka vlastně jen letmo na své pouti jinam, tak jako dávní poutníci do Svaté země navštívili příležitostně různé řecké ostrovy nebo jako členové různých poselstev pobýli v Cařihradě.

Celkový účinek Hálkových informací o Řecku na českou veřejnost můžeme jen tušit, ale stěžejí mohl být jiný než záporný.

X

V roce 1870 podnikl tehdy 36letý Jan NERUDA (1834-1891) se svým přítelem Emanueleem Kittlem, pozdějším otcem Emy Destinové, rozsáhlou cestu na jih. Neruda se na ni chystal už v roce 1869, jak to dosvědčuje korespondence s jeho vídeňským přítelem V.K.Šemberou (srov. Neruda v dopisech, vydal Albert Pražák, Praha 1950, str. 596n), ale nakonec vyjeli z Prahy až 9. května 1870. Plavili se po Dunaji a po Černém moři do Caři-

bradu, kde Neruda požádal 31. května o vízum do Řecka (srov. Miloslav Novotný, Kok Jana Nerudy, Praha 1952, str. 111a). Odtud se plavili do Pireu, pobýli krátce v Athénách a udělali si výlet do Eleusiny. Z Pireu odpluli přes Syru do Smyrny, jak o tom svědčí Nerudův dopis Vilému Švehlovi, psaný na ruské lodi Konstantin: "Kittel hraje dole v kajutě - už jedu osmý den ze Smyrny na Jaffu - pořád Traviatu, to mne roztoužilo po Tobě ... na důkaz toho, co trpím touhou, posílám Ti kus trávy z hrobu Tantalova (ukazuje se u Smyrny, vlevo), jehož muka nebyla větší než jsou moje - Jdu do Jerusalema ..." (Neruda v dopisech, cit.vyd., str. 436). V Jaffě byli 10. června a navštívili pak Palestinu a Egypt, přeplavili se do Neapole a projeli Itálií. 23. července 1870 byl Neruda po necelých třech měsících cestování opět v Praze a začal psát fejetony o své cestě. Měl v tomto směru už zkušenosti z dřívějších cest po západní Evropě, ze kterých výtěžil znamenité Pařížské obrazy (1863).

Nerudovy fejetony začaly vycházet prakticky hned po jeho návratu, většinou v Národních listech, zpracovával však jednotlivé etapy cesty ne tak, jak šly za sebou, nýbrž porážku. Začal Římem, kolem vánoc psal o Svaté zemi, začátkem roku 1871 uveřejnil na pokračování fejetony o Athénách, koncem roku 1871 došlo na Cařihrad a cyklus byl ukončen v lednu roku 1872 fejetony o Pompejích. Naposledy se Neruda vrátil ke své jižní cestě v únoru 1873, kdy uveřejnil fejeton Kavárny nad hrobem, ve kterém na základě novinové zprávy evokoval své vzpomínky na Smyrnu. Kromě toho výtěžil Neruda z této cesty ještě sbírku obrázků Různí lidé (1871), které se podobají Hálkovým fejetonům, o nichž byla řeč výše. (Knižně vyšly všechny Nerudovy fejetony o cestě na jih už roku 1872 pod názvem Obrazy z ciziny, naposledy je vydal Karel Polák, Spisy Jana Nerudy 8, Praha 1950, odkud cituji.) Vlastní Nerudovy cestopisné fejetony se však od Hálkových značně liší. Zatímco Hálek se nechává inspirovat a strhnout jednotlivými zážitky a přináší čtenáři hlavně své dojmy, jejichž prostřednictvím umožňuje spoluprožívání ci-

zho prostředí, Neruda nabízí široce založený, ale přitom hutný a působivý esej. Např. jeho soubor fejetonů o Cañahuacu se mu rozrostl v malou studii o 38 stranách, která doplněna tzv. Studiemi orientálními podává plastický i poučený obraz orientálního města i života. Není to zachycení bezprostředních dojmů, nýbrž promyšlené, dodatečně s odstupem více než roku formulované pojednání, které sice má všechny znaky autopsie, ale jistě bylo vytvářeno za značné pomoci literatury.

Stejný charakter má i pětidílný cyklus fejetonů zvaný Athény, který vycházel v Národních listech od 11. do 20. ledna 1871. V prvním oddíle srovnává Neruda někdejší velikost klasických Athén a současný ubohý stav. Příčinu úpadku vidí v občanských rozbrojích. Shledává Athény zpustlé, Řecko "vyhozeno ze středu, odleknuto daleko stranou". Země zpustla, zuří tu krvaví msta. Athény jsou už jen "nejkrásnější pohádkou lidských dějin ... Nechoď vůbec do Athén, je-li ti milý sen!" (cit.vyd., str.62-64).

Druhý oddíl pojednává o Akropoli. Neruda vzpomíná na její někdejší slávu, "avšak řádky tyto jsou věnovány životu, a co zde zbylo, nestačí víc ani starožitníkovi" Zmiňuje se o jejich dějinách a dnešním stavu památek. Líčí rozhled kolem dokola a uzavírá: "Pominulo skoro vše. Národ zehnal, zbidněl, mramor ustoupil ses hlíně a jeskyni, státník, básník a hero pastuchovi ..." (cit.vyd., str. 64-67).

Třetí oddíl - o nových Athénách - začíná pro Nerudu zcela přízvučně. (Akropoli přirovnal předtím k Řípu a prostranství na ní k Staroměstskému náměstí.) Tady říká: "Naše Plzeň je zrovna tak krásná jako Athény nové a naše Prachatice jsou mnohem zajímavější." Neruda kritizuje dláždění, špínu, smutek a nepravdivost města. Z nejkrásnějšího stavebního materiálu na světě staví "jen důkazy duševní tmy". Královský zámek vypadá podle Nerudy jako nemocnice, nelíbí se mu budova univerzity ani nová katedrála. Podle něho nemají Řekové ani dobré maľby ani sochaře, jejich výtvarné umění je šablonovité, hudba k neposlouchání. Opičí se po Paříži. Chválí však obětavost Ře-

ků a krásným shleďal park při královském paláci: "To řecké nebe je přec ještě teplé!" Nejzvláštnější dojem na něho udělala sněmovna, svou prostotou a také tím, že "tu není ani jediný kněz, poněvadž žádný nesmí být volen, a že tu není ani jediný šlechtic, poněvadž v Řecku vůbec žádné šlechty - a národ že je přece a doopravdy svoboden! Člověk by neuvěřil." (cit.vyd., str. 67-69).

Čtvrtý oddíl líčí život v athénských ulicích, všimá si národnostního složení, oblečení, žen - které se mimochodem Nerudovi nelíbí; "kdo chce vidět krásnou Řekyni, musí jít do Malé Asie, např. do Smyrny, tam co děvče to květ." (cit.vyd., str. 69-71).

Pátý, závěrečný oddíl obsahuje žánrový obrázek řeckého pohřbu, popis obchodů a zboží v nich. Nakonec Neruda podává charakteristiku Řeků: "Nynější řecký lid, lid smíšený a také jazyka smíšeného ... je dobře i zle pověstný po březích Středozemního moře ... Kupčí ... rozšiřují se dál a dál a s nimi špatná pověst jejich. ... Žádný Řek není hloupý, skoro každý má přirozený řecknický talent. Mají mužnou odvahu a srdnatost, zneužívají jich však k loupežení ... i silnici z Athén do Pireea musí vojsko ve dne v noci hlídat, aby někoho z ní neodnesli do hor ... Cizinci je pak pobyt nepříjemný, vyjížďky z Athén do kraje skoro nemožný ... v Marathonu právě bylo několik Angličanů ubito." Na cestu do Eleusíny dostal Neruda vojenský doprovod, výlet do Marathonu raději vzdali. Na závěr hovoří Neruda ještě o "hrdinnosti sulioťské" a připisuje Řekům slova: "Dejte nám jen dost ručnic, a za čtyry neděle jsme v Cařihradě!" (cit.vyd., str. 72-74).

Takový je - stručně řečeno - obsah třináctistránkové Nerudovy reportáže z Řecka. Neruda v ní poskytuje čtenáři jaksi mimochodem i základní informace historické a statistické (např. o počtu obyvatel, rozloze nebo o tom, že v Řecku existuje zatím jen jediná železnice, z Athén do Pireea). Text je plný narážek na klasický věk Řecka, jeho literaturu, náboženství a výtvarné umění, které Neruda dobře znal jakožto absolvent

Akademického gymnázia (byli s Hálkem spolužáci). Všechno jakoby se podávalo na pozadí velké antické minulosti. Sdělení klade značné nároky na čtenářovy předběžné znalosti, které Neruda zřejmě předpokládá. Přitom se snaží čtenáře i pobavit, např. píše: "Hermes se stal douanistou v Piraeu, dává pozor na vaky cizinců a oslovuje každého: Jsme zde svobodomyšlní - dáte-li dva franky, nebudu prohlížet." (cit.vyd., str. 62).

Bylo by cenné, kdybychom mohli odlišit dvě složky Nerudových fejetonů, informace přejaté z dobových pramenů a vlastní dojmy, zvláště proto, abychom zjistili, odkud pocházejí výrazně nepřívznivé soudy, které Neruda o Athénách, Řecku a Řecích pronesl. Na tomto místě považuji za nutné uvést pro srovnání Nerudův dopis opernímu pěvci Josefu Lvovi, ve kterém říká: "Píšu Ti z Athén, zrovna po první návštěvě včetně znamenité Akropoli, a právě proto neočekávej pražádného nadšeného dopisu. Dovede-li se zde člověk k něčemu nadehnout, je to k zlosti jen. Celý svět nedovedl pro umění tolik, co Řekové, a křesťan jim pomazal bílý mramor ošklivě červenými sukněmi svých světic, Turek jim rozbil chrámy pro svou vládyčtivost, Angličan jim vykradl sochy z nich za to, že jim zas pomohl ke kousku svobody, a Bavor jim odvezl zbytek za to - že směl u nich panovat. Divme se pak, že svět vytýká řeckému lidu potměšilost! Člověka Čecha napadají skoro paralely, třeba by arci v náš prospěch vypadly" (cit.vyd., str. 431).

Ovšem o půl roku později, kdy psal do Národních listů fejeton Athény, vyjádřil se Neruda jinak. Není tu ani slova o zlosti, není tu ani stopy pochopení údajné řecké potměšilosti. Je tu ostrý odsudek Řeků, k němuž klíčem jsou nejspíš slova o smíšeném národě se smíšeným jazykem. (Inspirátorem tu byl zřejmě O. Fallmerayer, jehož práce o Řecích hluboce negativně ovlivnily Evropu 19. století; dnes jsou už zcela překonané.) A tak nezbyvá než konstatovat, že formálně brilantní zpráva, kterou Neruda roku 1871 české veřejnosti předložil a která během dalších osmi let vyšla ve dvou knižních vydáních, takže se

mohla mezi čtenáři značně rozšířit, byla krajně nepříznivá
a otevřeně nabádala Čechy, aby do Řecka nejezdili.

M. Tullius Cicero, Scripta quae manserunt omnia. Fasc. 28. In M. Antonium Orationes Philippicae XIV. Edidit P. Fedeli. Leipzig, Teubner 1982, XXVII + 193 str.

28. svazek spisů M. Tullia Cicerona, vydávaných v nakladatelství Teubner, přináší nejproslulejší z Ciceronových politických řečí, Filipiky proti M. Antoniovi z let 44-43. Nová kolace hlavních rukopisů je tentokrát dílem prof. dr. P. Fedeliho, bývalého řádného profesora klasické filologie na univerzitě ve Freiburgu, nyní profesora latinské literatury na univerzitě v italském Bari. Textově kritickými otázkami a rukopisnou tradicí Ciceronova díla (konkrétně filozofickým spisem *De officiis*) se P. Fedeli zabýval již v 60. letech, jak udává k edici připojený *conspectus librorum*.

Z bohatého seznamu nejvýznamnějších edicí Ciceronových Filipik je patrná velká péče a pozornost, kterou minulá staletí dílu prokazovala. Za poslední základní kritická vydání díla byly uznány teubnerská edice Fr. Schoella a oxfordská A. C. Clarka; obě vydání vyšla již před rokem 1918. Edice s nezměněným latinským textem doplněná francouzským překladem, pocházejícím z pera A. Boulangerera a P. Wuilleumiera (Paris 1959 - 1960), podobně jako latinsko-německý paralelní text H. Kastena (Berlin 1970), poskytující stěží něco nového s textově kritickým dosahem. Jaké místo v řadě edic posledních desetiletí zaujme Fedeliho vydání?

V podrobném úvodu - jak je u teubnerských textů zvykem - je vyloženo a odůvodněno editorovo rozřídění rukopisů do skupin podle vzájemných vztahů, podobností, shod a společných chyb jednotlivých rukopisů. Stanovení co nejvěrnějšího textu je při velkém množství zachovaných rukopisů i dosud vydaných tisků nesmírně náročné. Za základ edice byl vzat nejstarší

z rukopisů Ciceronových spisů, codex tabularii Basilicae Vaticanae H 25 z 9. století (= V). Významnou skupinu rukopisů tvoří šest shodných kodexů z 10.-14. století označených písmenem D. Stručný nástin osudů stěžejních rukopisů a jejich podrobnou charakteristiku, doplněnou o četné citace shodných chyb v rukopisech, obohacují i upozornění na podstatné textové zásahy a úpravy dřívějších vydavatelů díla (způsob řešení lakun, koruptel atd.). Stemma codicum lze sice na základě přehledného a řadou příkladů dokumentovaného úvodního výkladu sestavit, uvedeno však není. Úvodní stránky uzavírá conspectus siglorum.

Text Filipík vydaný P. Fedelim se od předchozích edic liší v řadě míst, což je dáno novým zhodnocením poměru rukopisů V a D. Editor věnoval zvláštní pozornost pečlivému zvážení sporných míst a často preferuje jiné rukopisné čtení, než jaké mají edice Clarkovým vydáním počínaje. Patrná je zejména preference rukopisu V před D, a to i v devíti případech, kdy editor nepřejal konjektury starších edic a volí raději crux philologorum (oproti tomu v Kastenově edici křížek užil jen jednou): † in manum latrone † V, Fedeli; nummatione D; nummum compilatione Schoell, Kasten (2,45). Každé užití křížku i všechny editorovy interpretace a důležitější zásahy do textu jsou v kritickém aparátu důkladně zdůvodněny. Na čtyřech místech se Fedeli opatrně vyhýbá dohadu a raději ponechává lakuny, nepřijímaje žádné z navržených více či méně hypotetických konjekturálních řešení předchozích editorů. Zkratky jsou důsledně rozváděny (na rozdíl od Kastenovy edice), hojně emendace a konjektury - Fedeliho i přejaté - vyznačeny obvyklým systémem závorek. V grafice se vydavatel drží asimilované podoby slov s výjimkou předpony con- : conlega Fedeli, collega Kasten (1,2); u jmen na -ius, -ium ponechává v gen. sg. starší koncovku -i. V rozsáhlém kritickém aparátu se P. Fedeli nemezuje pouze na vyznačení variant a různočtení rukopisů a předchozích editorů díla (nezaznamenány zůstávají jen opravy odstraňující zřejmé ortografické omyly písařů), ale připojením testimonií a také cennými odkazy na moderní vědecké studie osvětluje ob-

tížné textové problémy.

Index nominum, uzavírající Fedeliho edici, uvádí u jednotlivých jmen kromě odkazu na místo v textu také odkazy na příslušná hesla v RE.

Nové úplné vydání Ciceronových Filipik (včetně fragmentů) je připraveno pečlivě, editor vedla vlastní textově kritické činnosti aktivně využívá výsledků práce předchozích vydavatelů. Výsledná edice se tak stává dalším stupněm při rekonstrukci původní podoby textu Filipik a je kvalitním příspěvkem k rozšíření teubnerské řady spisů M. Tullia Cicerona.

Alena D o h n a l o v á

Xenofón, Řecké dějiny. Lakedaimonské zřízení. O státních příjmech. Praha, Svoboda 1982, 373 str.

46. svazek Antické knihovny, obsahující hlavně Xenofontovy řecké dějiny (7 knih), nám kromě jiného poskytuje vzácný pocit, že se úkolu ujal ten, kdo je k němu nejlépe povolán. Xenofontova Hellénika vyšla v překladu našeho největšího současného znalce řecké historiografie Josefa Hejnice, který také dílo opatřil předmluvou.

Xenofontovy dějiny začínají tam, kde skončil Thukydidés svůj věcný výklad, pronikající hluboko do objektivních příčin dějinných událostí, vypisující události let 411-362 př.n.l. Xenofontovo dílo je zcela jiného rázu a nemůže se po této stránce Thukydidovu rovnat. Jak ukazuje Hejnic ve své předmluvě, musíme hledat jeho hodnoty jinde, právě v osobní zainteresovanosti Xenofontově, v jeho vypravěčském umění, které zvláště v některých partiích sleduje výchovný smysl (isokratovsko-eforovské pojetí historiografie). Současné dějinné události se tu objevují v pohledu člověka, který k nim zaujímal výrazné osobní názory, přinesl jim velké životní oběti, a který v tomto smyslu pronikl hluboko pod povrch dění a odhadl dobře i směr budoucího vývoje řeckých dějin.

Překlad v sobě spojuje interpretační spolehlivost a jazykově stylistickou hodnotu. Není v něm nic z typických znaků překladatelské češtiny (respektivě češtiny překladu antických děl), ani nic z opačného extrému, do kterého někdy současní překladatelé upadají, že totiž ve snaze o modernizaci volí příliš hovorovou formu i tam, kde to není stylisticky vhodné. Hejnic adekvátně vystihl Xenofontův jednoduchý, ale kultivovaný a zdaleka ne výrazově chudý a jednotvárný jazyk.

Xenofontovy dějiny jsou vhodně doplněny dvěma drobnějšími spisy, které specifikují obě hlediska, na něž Xenofón ve svém pojetí dějin kladl důraz. Je to na jedné straně aktivní podíl lidské osobnosti, a s tím související důležitost výchovy, na druhé straně podstatný podíl hospodářských dějin na celkovém chodu historie. Ve spisku Lakedaimonské zřízení je vylíčena jako ideál výchova Sparťanů, spisek O státních příjmech obsahuje Xenofontovy návrhy, jak zvýšit athénské příjmy. Obsah obou děl výstižně charakterizovala A. Frolíková ve svých předmluvách.

Překlad spisu Lakedaimonské zřízení však příliš věrně reflektuje řeckou syntax. Zachovává většinou řeckou periodu jako celek, i s příslušným sledem vět, jen s jednoduchými a dost stereotypními náhradami za přechodníky (někdy zachovává i je). Pravidelně se také užívá v češtině značně příznakového "kdyby" s odkazujícím slovem v další větě jako překlad odpovídající souvětne formy v řečtině, srov. např. "kdyby někdo zklamal a nesplnil, co přikazují zákony, toho zakázal považovat za jednoho z rovnoprávných" (str. 300). Nesprávným překladem $\delta\pi\omega\sigma\tau\iota\omicron\upsilon\upsilon$ vzniká věta nesmyslná: "nic z toho není těžké se naučit a všemi způsoby" (str. 301), neobratným překladem vzniká věta dvojsmyslná: "Řeknu také, jak Lykurgos usoudil, že je třeba budovat tábor" (str. 302) nebo kuriózní: "A také ji (cestu) musí ujít potmě, jako kdyby byl den" (str. 295). Také v překladu spisku O státních příjmech jsou věty s nepřirozeným slovosledem: "domnívám se, že by nám i bez ostatních příjmů plynulo velké bohatství z nich" (tj. ze stří-

brných dolů, str. 317), "vysvětlím nyní, jakým způsobem uvedené do provozu by mohly být stříbrné doly nejprospěšnější našemu státu" (str. 319). Jsou tu i jiné prohršky proti češtině: "Chtěl bych poukázat na jiné možnosti těm, kteří je neznají" (str. 317). Také zde se plýtvá formou "kdyby - to". Lze říci, že oba ostatní překladatelé nepřístupovali k překladu s takovým uměním, ale ani s takovou odpovědností jako J. Hejnic, ačkoliv by při rozsáhlejších díle bylo spíše omluvitelné občasně ochabnutí pozornosti u překladatele než u spisů tak krátkých.

Všechna díla obsažená v tomto svazku byla do češtiny přeložena poprvé. Svazek je opatřen vysvětlujícími poznámkami a rejstříkem vlastních jmen k Řeckým dějinám.

Helena K u r z o v á

Ludmila Živková, Kazanlak. Praha (Odeon) 1981. Přel. Jana Marková a Vlastimil Maršíček.

Jedinečný památník thrácké kultury, jímž je hrobka thráckého velmože poblíž Kazanlaku v BLR, byl objeven náhodně v roce 1944 při stavbě protiletectvého krytu. Od té doby se hrobka stala předmětem zasloužené pozornosti bulharských archeologů. Bulharská badatelka a někdejší předsedkyně Výboru pro kulturu BLR, předčasně zesnulá L. Živková přinesla v citované práci celkový pohled na tuto významnou památku. Ve svém výkladu se neomezila na její detailní popis, ale nastínila i širší souvislosti jejího vzniku.

Z bohaté historie thrácké oblasti ve **starém** věku vybrala citlivě ty jevy, které jsou důležité pro hlubší pochopení kazanlacksého monumentu. Šlo jí především o to, aby ukázala na relativní vyspělost thráckých kmenů v oblasti sociálně ekonomické a kulturní a na jejich důležitost v klasickém a zejména hellénistickém období řeckých dějin. Z hlediska historické interpretace kazanlacksé hroby jsou závažné kontakty mezi thráckými kmeny a řeckým světem. Třebaže thrácká kultura byla ve svých

jednotlivých složkách vystavena působnosti řeckého vlivu, uchovávala si svůj osobitý ráz a dosáhla vyspělosti, kterou lze vysvětlit tvůrčími silami thráckého obyvatelstva a jeho schopností přizpůsobit si podněty, vycházející z řecké oblasti.

Partie, jejichž posláním byla všeobecná orientace ve složitém politickém a kulturněhistorickém vývoji thrácké oblasti, vytvářejí obecný rámec pro hlavní část knihy, věnované popisu a výkladu kazanlackské hrobky. Autorka se čtenáři stala spolehlivou průvodkyní a své fundované a současně přístupně podané výklady spojila s četnými působivými ilustracemi.

Rekapitulujme stručně popis hrobky! Skládá se ze tři částí: Z před síně o rozměrech 2,60 x 1,84 m, z chodby (dromos) dlouhé necelé 2 m, široké 1,12 m a vysoké 2,24 m a z vlastní pohřební komory kruhovitého půsorysu o průměru 2,65 m a výšce 3,25 m. Strop této místnosti tvoří zvonová kopule. Jádro stavby je cihlové a na vnější straně je obloženo vrstvou lámavého kamene. Vchod do hrobky byl zazděn kameny a celá stavba byla zakryta hliněnou mohylou o průměru 40 m a výšce 7,20 m.

Kazanlackská hrobka není přirozeně ani jedinou zachovanou památkou svého druhu v thrácké oblasti, ani se neřadí k největším thráckým pohřebním stavbám. Výjimečný ráz jí dodávají malby, které zdobily dromos i kopulovou místnost a které se z velké části zachovaly v překvapivě dobrém stavu.

Figurální výzdoba dromu zpodobňuje bojovníky ve svou rozdílných situacích: v nepřátelském střetnutí i v mírovém jednání. Jde zřejmě o oslavu válečných úspěchů zesnulého, který je spolu se svou manželkou zobrazen v hlavním pásu malířské výzdoby v pohřební místnosti. Manželský pár je zachycen v tradiční scéně. tvořící výzdobu antických hrobek. Je to pohřební hostina, chápaná jako rozloučení se zesnulým. Slavnosti se účastní i služebnictvo, zachycené po obou stranách manželské dvojice. Ve vrchole kopule je zobrazen závod dvoukolých vozíků tažených dvouspřežím. I tento motiv odpovídá prostředí, pro něž byl určen. Při vršení mohyly nad hrobou bylo totiž u Thráků zvykem pořádat koňské dostihy. Zachované malby jsou nejen dokladem vy-

nikajícího umění neznámého umělce, ale i důležitým pramenem pro poznání některých detailů ze života thráckých kmenů. Interpretace s níž autorka ve svém díle vystupuje, prohlubuje dosavadní pohled na některé zvyklosti starých Thráků v oblasti vojenské i soukromé a potvrzuje i některá fakta, známá ze svědectví archeologického materiálu.

Komplex maleb z kazanlacksé hrobky autorka považuje za významný doklad thráckého, nikoliv vyloženě helénistického (řeckého) umění. Zdá se však, že tyto výtvořy vděčí za svou osobitost i vynikající úroveň oběma činitelům, které se tvůřčím způsobem prolínaly v thráckém prostředí. Svědčí o tom i výklad, jímž autorka osvětluje vznik hrobky a její malířské výzdoby. V této souvislosti přikládá zásadní význam kmenovému svazu thráckých Odrysů, kteří vytvořili v první polovině 4. stol. př.n.l. v prostoru východně od dolního toku řeky Marice a západně od Marmarského moře konsolidovaný stát. Přes vzrůst makedonské moci si Odrysové zachovali vedoucí postavení mezi thráckými královstvími, avšak centrum jejich moci se na sklonku 4. stol. př.n.l. posunulo k řece Tundže v jižním Bulharsku. Zde se počátkem 3. stol. př.n.l. podařilo Seuthovi III. vytvořit silné království, jehož centrum tvořilo kvetoucí sídelní královské město Seuthopolis. Seuthés III. udržoval přátelské styky s makedonským králem Antigonem I. Monofthalmem a jeho království se rozvíjelo úspěšně v důsledku styků s helénistickým světem, zvláště s maloasijskou oblastí. Do tohoto období lze shodně s autorkou klást i vznik kazanlacksé hrobky.

Nakladatelství Odeon zpřístupnilo českým zájemcům toto významné dílo vsutku reprezentativním způsobem, jak odpovídá ostatně publikaci, vydané k 1300. výročí vzniku bulharského státu. Lze jen litovat, že kniha nebyla vybavena mapou, která by čtenářům usnadnila zeměpisnou orientaci.

Jan B u r i a n

Titus Kolník, Staroveká plastika. Bratislava, Tatran 1981, 128 str., 42 bar. a 41 čb. příloh (Dávnoevské umenie Slovenska, 14).

Kniha je v jistém smyslu pokračováním autorovy publikace "Srvosty antiky na Slovensku". Opět s potěšením čteme odborně fundovaný, přitom však zajímavý a čtivý text doprovázený výbornými fotografiemi Jozefa Krátkého. Kolník si položil za cíl seznámit dnešního člověka s charakterem antické plastiky, s jejím stylovým vývojem, s náboženským a společenským pozadím, vztahem k tehdejší politice a ekonomice. Pracuje přitom se stejným souborem - památkami ze slovenských sbírek. Tento soubor je jistě velmi zajímavý, chybí v něm však to hlavní: památky řeckého umění. Na druhé straně je nutno říci, že právě zařazením do souvislosti staroveké plastické tvorby slovenské památky nabývají hlubšího smyslu a získávají tím na aktuálnosti pro dnešního člověka. V tom je bezesporu hlavní přednost Kolníkovy nové knihy.

S některými názory je ovšem možno polemizovat. O Herkulovi například Kolník napsal: "prestal byť len bájnou postavou, ale pre mladých sa stal vzorom" (s.45). Jak římský Herkules, tak řecký Héraklés však byli vždy současně bájnými postavami a více či méně závaznými vzory. Kolníkův protiklad řeckého a římského náboženství (u prvního vidí těžiště v mýtech, u druhého v rituálech všedního a svátečního dne) je jistě příliš schematický. Na keltském opasku ze Stupavy vidí Kolník "vládce" či "vládkyni" zvířat (s.22), jisté však je, že schéma vyobrazení převzali Keltové z etruského umění, kde se jednalo o okřídlené pantery a masku Medúzy (např. hydrie z let 520-510 př.n.l. CVA Budapest 1, tab. 17,3). Bronzovou sošku z Velkých Loviec Máriacsaládu Kolník jistě správně zařazuje do etrusko-italického okruhu druhé čtvrtiny 1. tisíciletí př. n.l. Interpretuje ji jako symbol plodnosti či ochranný talisman. Víme však, že určitý druh opic používá svérázné hlídače: odpočívající stádo stráží na čtyřech rozích dospělí jedinci,

jsou obráceni ven a demonstrují okolnímu světu ztopořené pohlavní údy. Nejde tu ani o plodnost, ani o ochranu proti uřknutí, ale o vyznačení hranic a zastrašení nepřátel. Je pravděpodobné, že stejný význam měly i ithyfalické opice, že i ony byly původně "strážci hranic" v nějaké etrusko-italické svatyni. Pro zajímavost lze uvést i to, že Walter Burkert spojuje výše popsaný opičí zvyk s řeckými hermovkami (Structure and History in Greek Mythology and Ritual, Berkeley, Calif. 1979, 39-41).

T. Kolníkovi můžeme takto opět blahopřát za pěknou a zajímavou knížku o antickém umění na Slovensku.

Jan B a ž a n t

Josef Češka, Římský stát a katolická církev ve IV. století. Brno, Univerzita J.E.Purkyně 1983 (Spisy Univerzity J.E.Purkyně, Filozofická fakulta 240). Str. 163 + 16 tab.

Náš nejlepší znalec problematiky IV. století shrnul v této knize ve zhuštěné formě výsledky svého dlouholetého studia. Hlavním jeho záměrem bylo ukázat, jak církevní dějiny jsou nerozlučně spjaty s dějinami pozdní římské říše. A to se mu plně podařilo. Začíná Konstantinem a končí Theodosiem, v každém období si všímá všech faktorů, které působily na vzájemný poměr státu a církve. Po celou tuto dobu se táhne v církvi spor mezi homoušiány, představovanými hlavně Athanasiem, a ariánskými zastánci pouhé podobnosti Kristovy, nikoli soupodstatnosti. Češka dobře ukazuje, jakým způsobem do tohoto sporu mocensky zasahovali císaři, kteří už od Konstantina chtěli mít jednotnou církev jako oporu jednotného státu, a zároveň si všímá všech stránek hospodářského, politického i sociálního života, které podmiňovali historický vývoj. A tak na pozadí teologických sporů vidí Češka všechny další rozpory, mezi městem a venkovem, mezi kurií a klérem, mezi státem a církví, které vedly často i ke vzniku odbojných heretických hnutí hlavně v sever-

ní Africe (velmi dobře jsou charakterizováni circumcellioni a donatisté).

Ve IV. století se také začaly objevovat rozdíly ve vývoji západní a východní poloviny římské říše, jež lze vysvětlovat různým způsobem. Autor se kloní nakonec k názoru, že růst církevní moci na západě nejspíše umožnila slabost císařské vlády, ale dodává (str. 131), že "i tento pozdně římský vývojový trend musíme chápat jako jeden z následků vrcholící krize otrokářských výrobních vztahů, na níž měla církev podíl". I na jiných místech se Češka snaží dokázat, že církev přispěla k feudalizaci impéria.

V stručné recenzi se nelze zabývat všemi jednotlivostmi. Můžeme jen s uspokojením konstatovat, že jsou ústrojně zaměřeny k centrálnímu tématu. Alespoň zmínky si však zasluhuje několikrát zdůrazněný fakt, že císaři se většinou dávali pokřtít až při těžkém onemocnění nebo před smrtí, i když se sami už předtím pokládali za křesťany. Zvláště je to důležité u Konstantina, u něhož nelze proto mluvit o nějakém váhání, jak se často traduje i v naší literatuře. Zajímavý je v této souvislosti rovněž postřeh, že Konstantin jako politik vsadil spíše na křesťanskou církev než na křesťanské náboženství. Podle toho církev měla už před oficiálním uznáním dokonalou organizaci, doplněnou nadto ještě významnou péčí o chudé, kterou se marně snažil napodobit Julián Apostata. Naproti tomu staré antické kultury ztratily svou funkčnost v tom okamžiku, kdy za nimi už nestál stát, jež dříve po celou antiku oficiálně reprezentovaly v rámci státního náboženství.

K tomuto hutnému shrnutí bylo třeba rozsáhlého studia pramenů; ty jsou v textu parafrázovány a v úplnosti pak vypočítány v poznámkách, kde je pro ilustraci často uveden také doslovný citát nebo, zvláště u Ammiana Marcellina, kritický rozbor čtení a výkladu příslušného místa. Můžeme se tu znovu obdivovat češkově historické a filologické akribii a poctivosti.

Nakonec několik drobných připomínek terminologického cha-

rakteru. Jestliže se v pozn. lll na str. 40 mluví o tom, že žena, která ve vzteku zabila svou otrokyni, se musí po pět až sedm let kát, než jí bude opět dovoleno vejít do shromáždění věřících, bylo by přesnějši říci, že se musí tak dlouho kát, než bude smět přistoupit k přijímání (v latinském textu 'ad communionem placuit admitti' a 'accipiat communionem'). Podobné nedopatření je v přípisku k obr. 12, kde se mluví o alegorii pohanské církve, ač je třeba říci, že na snímku je symbolicky znázorněna církev z pohanů (ecclesia ex gentibus), na rozdíl od církve ze Židů. Na str. 104 se nepochopitelně mluví o Epifaniích 6. ledna místo o Epifanii.

Ladislav V i d m a n

A. Г. Вокшанин, Источниковедение древнего Рима. Москва, (Издательство Московского университета) 1981, 157 стр.

Posmrtně vydaná práce známého specialisty v oboru římských dějin A.G. Bokščanina (1903-1979) přináší přehled historických pramenů, které jsou k dispozici ke studiu jednotlivých epoch římské historie od rané fáze Říma až do rozkladu západního impéria roku 476 n.l. Základ knihy tvoří přednášky, které Bokščanin po řadu let nauce o pramenech věnoval. Po jeho odchodu se jejich knižního vydání ujali Bokščaninovi kolegové a spolupracovníci (I.L. Majak, N.N. Truchnina a A.L. Smyšljaev), kteří provedli nejen redakci Bokščaninova textu, ale doplnili též některé partie, nezbytné v zájmu věcné úplnosti.

Výklad je rozdělen na tři etapy:

- a) Od nejstaršího období do 3. stol. př.n.l.
- b) Od 3. stol. př.n.l. do konce republiky.
- c) Císařská doba v l. - 5. stol. n.l.

Záměrem Bokščanina a jeho pokračovatelů bylo ukázat, která pramenná kategorie, resp. který komplex pramenů, je pro danou epochu nejdůležitější. Soustavně věnují pozornost nejen tradičním vyprávěcím písemným pramenům, ale i památkám dokumentární-

ho charakteru (nápisy a papyry), mincím a zejména archeologickým nálezům. Upozorňují rovněž na případy, kdy je možné jako historického pramene s úspěchem využít jiných než historických literárních památek, např. poezie, dramatické tvorby, vědeckých pojednání apod.

Osu knihy v jejích stěžejních částech ovšem tvoří řecká a římská historiografie, z níž zřejmě Bokščanin původně ve svých přednáškách vyšel a k níž připojoval výklad o dalších pramenech. Zásadou při tom bylo uvádět písemné prameny do epochy, kterou popisují, bez ohledu na to, kam spadají podle života svého autora. Tento postup vede u významných antických literárních činitelů k tomu, že se nutně objevují na několika místech. Tak je např. Livius řazen jak do epochy, věnované rané republice, tak i do výkladu, zaměřeného na zánik republiky a počátek císařství. Hlavní životopisná data a celková charakteristika díla je za této situace přirozeně podána na místě, kam autor patří svými životními daty.

Úseky, věnované republikánskému období jsou ve srovnání s částí, zaměřenou na císařství, sevřenější a ucelenější. Šíře zpracované látky z císařské epochy působila A.G. Bokščaninovi zřejmě problémy s jejím členěním, takže např. historiografii probírá v souvislém záběru celého císařství, kdežto mnohem kratší výklad o vědecké literatuře rozdělil na principát a dominát. V jiných případech jsou stručné samostatné partie zaměřeny na časově omezené tematické okruhy, jindy jsou vyhrazeny jednotlivým politickým a kulturním činitelům apod. Struktura této části knihy tak ztrácí jednotnou linii a přehlednost. Jejím kladným rysem však v každém případě je relativně rozsáhlá partie o křesťanské literatuře, jejíž autor I.L. Majak si všímá i stanoviska, jež ke křesťanství zaujímali pohanští autoři.

Výklady o jednotlivostech se omezují při nevelkém rozsahu knihy na údaje základního významu. Závažným materiálovým obohacením publikace je podrobný soupis ruských překladů antických pramenů. Jsou do něho zahrnuty nejen monografické překlady celých děl, ale i tematicky zaměřené chrestomatie. Biblio-

grafii překladů sestavil A.L. Smyšljaev, který do ní zahrnul především překlady vydané v tomto století, avšak v některých případech sáhl i do minulého nebo až do druhé poloviny 18. století. Vydavatelé neopomněli připojit ke knize rejstřík, který je při naznačené struktuře knihy nezbytný k snadnější orientaci.

Jan B u r i a n

Историкография античной истории: Учебное пособие. Под редакцией В.И. Кузищина. Москва, Высшая школа 1980, 415 стр.

Tato práce je učebnicí historiografie antiky pro studenty historických fakult státních univerzit v SSSR. Kolektiv autorů pod vedením V.I.Kuziščina v ní podává přehled vývoje názorů na dějiny starověkého Řecka a Říma v daných historických periodách a v rámci národních historiografií. Autoři učebnice se pokusili ukázat vývoj studia antiky ve spojení s vládnoucími historicko-filozofickými koncepcemi jednotlivých období a stavem nauky o premenech. Jak však sami poznamenávají, nepodařilo se jim pro omezený rozsah učebnice charakterizovat některé další práce a výzkumy. Zejména kapitoly věnované historiografii antiky 20. století přinášejí jen neúplný výčet řady prací.

Práce je rozdělena do deseti kapitol. Autoři při periodizaci vycházejí z celkového pohybu společenského myšlení v Evropě, který odrážel zvláštnosti sociálně-ekonomického rozvoje evropské společnosti. První tři kapitoly se zabývají historiografií humanistickou (str. 13-31), historicko-filozofickou teorií osvícenců (str. 32-50) a historiografií buržoazního romantismu (str. 51-80). V těchto etapách bylo postupně vypracováno pojetí historiografie antiky jako samostatné vědy a byla vytvořena historicko-kritická metoda výzkumu.

Novou, převratnou etapu ve vývoji historiografie antiky představují práce K. Marxe a B. Engelse (str. 81-97). Tvůrci materialistického pojetí dějin chápali starověk jako zvláštní

etapu vývoje společnosti, jako samostatnou společensko-ekonomickou formaci, která má odlišnou strukturu od společnosti středověké i kapitalistické.

V 5. kapitole se V.I.Kuziščoin a jeho kolektiv dotýkají prací pozitivistů 2.pol. 9.stol. (str. 98-138). Pozitivisté se zaměřili na důkladné studium různých druhů pramenů a na odhalování přesných fakt ze sociálně-politických a kulturních dějin. Vytvořili i zvláštní směr studia ekonomických a sociálních dějin. Buržoazní historiografie antiky let 1890-1917 opustila progresivní stránky pozitivismu, princip historismu a pokroku (str. 139-183). Jejím teoretickým základem staly se neokantismus a teorie cyklismu. Rozvíjely se modernistické koncepce hledající prvka kapitalismu v antice.

V 7. kapitole autoři charakterizují buržoazní historiografii antiky v meziválečném období (str. 184-237), v 8. kapitole pak současné buržoazní práce k dějinám antiky (str. 238-323). Charakteristickým rysem obou etap je podle učebnice kontrast mezi kvantitativní a kvalitativní stránkou buržoazní historiografie antiky. Vysoká profesionalizace vědy, zdokonalení jejích organizačních základů, rozvoj a úspěchy archeologie, numismatiky, epigrafiky a papyrologie a rozšíření problematiky zkoumání představují pozitivní stránky rozvoje antických studií. Na druhé straně však buržoazní světový názor a metodologie prošly hlubokou krizí, která se projevila odmítáním poznávacích možností historické vědy a pronikáním subjektivismu, eklekticismu a pesimismu do historiografie. Jednou ze zvláštností rozvoje buržoazní historiografie po 1. světové válce bylo vytvoření marxistického a marxismu blízkého směru (francouzská škola Annales, škola antických studií na univerzitě ve francouzském Besançonu). Německá historiografie antiky ztratila postupně své vedoucí postavení. Vzrostl význam historiografie francouzské a anglické, po 2. světové válce pak historiografie USA.

V předposlední kapitole jsou vyděleny jednotlivé etapy vývoje sovětské historiografie antiky do r. 1917 do současnos-

ti (str. 325-372). Přínos sovětské vědy pro studium antiky autoři vidí v rozpracování teorie otrokářského způsobu výroby a asijského a antického způsobu výroby. 10. kapitola se dotýká studia antiky v evropských socialistických zemích (str. 373-392).

Práce kolektivu sovětských autorů zahrnuje historiografii antiky do celkového kontextu vývoje historiografie světové. Podává přehledným způsobem hlavní vývojové směry studia antiky, uvádí jeho představitele a snaží se o rozbor základních prací k dějinám antiky. Autoři však nezahrnuli do svého přehledu některé významné současné představitele historiografie antiky, kromě dalších zejména A.R.Burna, J.Strauba, R.F.Willettse, W.Schullera. Četné jsou nepřesnosti ve jmenném rejstříku, kde jsou jména autorů uvedena nesprávně v azbuce a špatně převedena z azbuky do latinky. Přes drobné nedostatky je publikace dobrou pomůckou pro začínající klasické filology a historiky starověku.

Ivana K o u s k á

А. Ч. Козаржевский, Учебник латинского языка. Москва, Издательство Московского университета 1981, 320 стр.

Při výuce latiny na sovětských vysokých školách se již několik desetiletí dbá na její diferenciaci podle budoucí profese posluchačů. Vznikají tu nejen specializované učebnice latiny pro studenty lékařských fakult, nýbrž i pro humanitní směry, které jsou dále diferencovány pro studenty filologických fakult (např. V.I.Mirošenkova - N.A.Fedorov, Učebnik latinskogo jazyka, Moskva 1976), pro večerní a dálkové studium (Z.A.Pokrovskaja - N.L.Kacman, Lingua Latina, Moskva 1981²) aj. Učebnice Kozarževského je určena studentům nefilologických směrů humanitních fakult a vychází ve druhém upraveném a doplněném vydání (první je z r.1971).

V úvodu se autor zmiňuje o významu znalostí latiny, infor-

muje uživatele učebnice velmi stručně o historii latiny, přičemž uvádí sovětskou literaturu, v níž je možno najít obsáhlejší poučení (např. o latinských nápisech nebo o vulgární latině) a podává informace o cíli a struktuře učebnice.

Látku rozvrhl do třiceti lekcí. V nich podává nejprve gramatický výklad, po němž následují jednoduché texty z mytologie nebo historie apod.; jsou buď umělé nebo upravené podle latinských autorů anebo to jsou přímo krátké úryvky z latinského autora. Potom následuje řada jednoduchých vět buď všeobecného rázu, nebo speciálnějšiho, týkajících se antické historie nebo římského práva. Na ně navazuje kratičké cvičení. Na konci lekce jsou zařazeny tři užitečné oddíly: první obsahuje okřídlená rčení, druhý filozofické pojmy a obraty, třetí právnické obraty a formule, vše s ruským překladem. Autor sice vychází především z klasické latiny, ale ve speciální části se pochopitelně opírá o pozdější literaturu, např. o Gaia.

K učebnici je připojen velmi stručný, přehledný souhrn gramatiky, výklad metrický, římský kalendář a seznam zkratk latinských autorů. Je tu i chrestomatie latinských textů od Catona po 17. stol., přičemž těžiště spočívá na autorech starověkých. Možná by bylo dobré v zájmu vyváženosti zkrátit část antickou (zejména vypustit nebo omezit poezii) a rozšířit středověkou a pozdější. Slovník provázející učebnici je uspořádán vhodně tak, že vlastní jména a geografické názvy jsou v samostatné části. Ve vlastním slovníku jsou hvězdičkou označena slova patřící k lexikálnímu minimu. Za zmínku stojí fakt, že u slov, která přešla z latiny do mezinárodní terminologie a vyskytují se i v ruštině, je uveden i příslušný ruský termín.

Koncepce učebnice ukazuje, že problém diferenciacie se neřeší snadno; učebnici totiž v podstatě zůstává klasický ráz. Diferenciaci je třeba radikálněji přizpůsobit i díl gramatický, který je třeba výrazněji omezit. Především je možno vynechat řadu detailních poznámek (str. 14, 52, 60, 65 aj.), přerpychem jsou i odkazy na historickou gramatiku; na druhé stra-

ně je vítáno srovnání s moderními jazyky, které posluchači historie, filozofie či práva studují. Rozhodně není nutné se např. zmiňovat o attractio modi (str. 138) a výklad o ní je možno ponechat eventuálně do poznámek k latinským autorům.

Z metodického hlediska se nabízí otázka, proč autor nevyložil napřed consecutio temporum a teprve potom vedlejší věty příslovečné časové, příčinné a přípustkové. Při výkladu konjunktivu prezenta je explikován i ireálný význam konjunktivu - zde by bylo naopak možno s výkladem počkat a zařadit jej až u konjunktivu imperfekta.

V učebnici jsou omyly zaviněné patrně sazbou a některá nedopatření, která lze odstranit: anits - správně antis (str. 49), blebistita - plebiscita (83), eitharista - citharista (89), allorum - illorum (91), racere - facere (98), conspicavisset - conspiravisset (128). Jako sufix indikativu plusquamperfekta je uveden erā, lépe by bylo erā. Omylem je psáno Plin.Maj. (127), abreviatura (141), abecendarium (141), chybné je monere (58), Octobrio (88), Euripidum (109), post malum segetem (118), místo auxilio negabit má být auxilium negabit (57). Nesrozumitelná je část věty inter mirum et uxorem (118), vedle utrum chybí ještě an (128). Jsou-li mezi semideponentii uvedeny složeniny slovesa fido, proč není i verbum simplex (74), vedle infismu chybí imus (81) aj.

V gramatickém výkladu je nesprávné vysvětlení iddem>idem, neboť jde o původní id-em (90), nemo není z ne+homo, nýbrž z ne+hemo. Příklad na reduplikované perfektum steti je příliš složitý (59), stačí uvedené dedi. Změnu ago - ēgi nelze označit jako čeredovani je glasnych (59).

To je však jen výběr nedopatření, která je možno odstranit; proto také na ně upozorňujeme. Důležitější je konstatování, že učebnice je krokem k diferenciaci výuky latiny. Je jí však možno i nutno vést dále. Ukazuje se totiž, že není nejvhodnější spojení textů pro historiky a právníky, neboť právníké texty jsou po výtce specializované a potřebují samostat-

né zpracování; přitom pro učebnici tohoto druhu by vyloučení nebo alespoň potlačení právnických textů znamenalo velké odlehčení.

Bohumila M o u c h o v á

Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. Založili Antonín Truhlář a Karel Hrdina. Pokračovali Josef Hejnic a Jan Martínek. Svazek 5, S - Ž. Praha, Academia 1982, 603 str.

Po několikaletém zdržení nezaviněném autory vyšel pátý svazek Rukověti humanistického básnictví. A i když stejně netrpělivě budeme očekávat následující svazek se závažnými doplňky z nejnovějších výzkumů, přece jen již dnes můžeme říci: dobrá věc se podařila a široké obci zájemců z řady mnoha historických disciplín se dostalo díla, které se co do vědecké úrovně i rozsahu řadí k nejvýznamnějším svého druhu v celoevropském měřítku. Mám tu na mysli též obory na první pohled vzdálené tematickému zaměření díla, neboť příkladně i pro dějiny přírodních věd, hudby a výtvarného umění Rukověť přináší nemálo cenných informací počínaje přesnými bibliografickými záznamy a konče identifikací veršovaných symbolických výkladů k dobovým mědirytinám.

Každým dalším svazkem se stále zřetelněji ukazoval význam Rukověti jako základní pomůcky pro dějiny bohemikální kultury od konce 15. století do prvních desetiletí třicetileté války. A to nejen pro poučení o jednotlivých, často neznámých autorech, ale i pro dotvoření celkového obrazu o roli humanistické latinské vzdělanosti v českých zemích. Nic na věci nemění, že Rukověť vynesla na povrch i mnoho příležitostných dílek dobré snahy. Ostatně i to je ještě předčasné tvrdit, neboť teprve budoucnost ukáže, co vše z pera našich latinizujících veršotepců je hodno pozornosti. Studium kulturního povědomí se již příkladně delší dobu neupíná jen k dílům

špičkovým a výraz převládajících hodnot či pocitů hledá spíše v běžné, ne-li dokonce pokleslé literární produkci.

Díky široce vymezenému teritoriálnímu rámci Rukověti můžeme již dnes dobře postřehnout prolínání jazykově i konfesně odlišných okruhů ve sféře společných duchovních proudů zasahujících poměrně početnou vrstvu latinsky píšících vzdělců. Na rozdíl od předhusitského období latina tuto svou unifikační funkci plnila vně kulturního monopolu katolické církve. To, že se katoličtí autoři objevují v Rukověti menšinově, bylo mimo jiné dáno tím, že přibližně devadesát procent obyvatelstva se v českých zemích na přelomu 16. a 17. století hlásilo k reformním církvím. Rukověť i v tomto ohledu umožní zkoumat, do jaké míry byly některé žánry, ideové záměry a literární kliše vlastní všem konfesním odnožím. Přehlédnout nelze ani čilý literární ruch v německém pohraničí i v přilehlých slezských oblastech. Tu všude Rukověť ukazuje cestu obdobně zaměřeným výzkumům i v jiných časových obdobích. Nejen však důsledné bohemikální hledisko, ale z druhé strany i mikroskopické analýzy regionálních středisek činí z Rukověti pomůcku přesahující její poslání. Je až k nevíře, jaké množství verifikovaných údajů dílo přináší o nižším školství a kulturním zázemí větších i menších měst. Tu někdy stačí trochu páte a každý si snadno učiní představu o situaci na té které škole, o kulturním životě města apod.

Považoval-li jsem za potřebné vyzdvihnout mezioborovou přínosnost díla jako celku, přece jen na prvním místě musím zdůraznit význam Rukověti jako základního, kriticky zpracovaného kompendia pro příští dějiny latinizujícího humanismu v českých zemích. Z tohoto hlediska více vystupují do popředí hesla věnovaná předním humanistům. Ze známých osobností jsou v pátém svazku zastoupeni zejména Jan Šentygar, Viktorin Kornel ze Všehrd, Jan Šlechta ze Všehrd, Stephanus Taurinus, Bernardus Sturmus, Vít Traianus, Gabriel Svěchin z Paumberka, Vavřinec Špán, pražští profesori Mikuláš Troilus a Adam Zalužanský ze Zalužan i básnířka Elisabetha Ioanna Westonia. Stejně jako v předchozích svazcích i tu se setkáváme se známými

účastníky stavovského odboje a pobělohorské emigrace. Pozornosti se dostalo Pavlu Skálovi, Vilému Slavatovi, Karlu st. ze Žerotína a Pavlu Stránskému, i když těžiště jejich literárních ambicí nespočívalo právě v poezii. Rukověť podrobně uvádí i bohemikální spisy humanistů, kteří jen dočasně zakotvili v českých zemích, jakými byli např. Iohannes Steinmetzius nebo Caspar Velius Ursinus. Také husitologové nevyjdou naprázdno, neboť v pátém svazku naleznou mikrobiografii Zachariáše ml. Theobalda, nemluvě o množství příležitostných veršů dokládajících životnost i proměny husitské tradice v předbělohorském období. S povděkem oceníme i heslo o Stanislavu Thurzovi, který, ač sám bez básnických ambicí, kolem sebe vytvořil početnou humanistickou družinu. Pro studium různých sodalitates a intelektuálních sdružení přináší Rukověť látku více než bohatou. Podobně je tomu i se základními informacemi o známých zahraničních humanistech, kteří sice v Čechách nebo na Moravě nepůsobili, kteří však zde měli početné žáky, přátele a dopisovatele. Z okruhu osob uvedených v pátém svazku to např. platí o proslulém pedagogu Janu Sturmiovi.

Závěrem nezbyvá než vyslovit oběma autorům dík a uznání za jejich mnohaletou příkladnou práci a připojit přání, aby své záměry mohli dovést v době co nejkratší.

František Š m a h e l

Antonín Bartoněk, Zlaté Mykény. Praha, Panorama 1983. 300 str. + ilustr.

V palácích v Knóssu, Pylu, Mykénách, Tírynthu a Thébách archeologové objevili celkem téměř pět tisíc hliněných tabulek popsaných tzv. lineárním písmem B. Všichni víme, že jejich rozluštění v 50tých letech radikálně změnilo náš pohled na mykénskou společnost 14. a 13. století př.n.l. - všechna dosavadní líčení počátků řeckých dějin rázem zastarala. O těchto tabulkách samotných však máme pouze mlhavou představu: záhadné

znaky, jejich neméně záhadné přepisy do latiny a překlady, z nichž vyplývá, že se tu píše o počtu válečných vozů se zlámanými koly či jiných podobných zajímavostech. Těch, kteří tabulky umějí nejen přečíst, ale o zhodnotit jejich dokumentární hodnotu, není mnoho. Na štěstí pro naše čtenáře je jedním z těchto odborníků i brněnský filolog Antonín Bartoněk. Studiem tzv. lineárního písma B se zabývá od počátku této mladé vědní disciplíny a jeho jméno má v mykénologii zvuk. Bartoněkovy vystoupení na konferenci v Salamance roku 1970 určilo do značné míry směr dnešního bádání o mykénských dialektech a do povědomí naší veřejnosti se zapsal svou knihou Zlatá Egeis z roku 1969.

Ve své nové knížce nám Bartoněk ukazuje, o čem všem nám stručné zápisy na mykénských tabulkách mohou vypovídat, jestliže je zasadíme do jejich historického kontextu. I když se jedná pouze o krátkodobé administrativní záznamy, tabulky nám pomáhají odhalit povahu tehdejší zemědělské, živočišné a řemeslné výroby, vypovídají o organizaci hospodářského a politického života mykénských paláců, o společné struktuře tehdejší společnosti i o jejím náboženském životě. A svým způsobem je to vlastně i strhující četba - tabulky totiž pocházejí vždy v posledního roku existence paláce (před zánikem je zachránil požár založený dobyvatelem, který je změnil v keramiku). Dozvídáme se tak o často zoufalých obranných opatřeních palácové administrativy.

Knihy se vyznačuje důrazem na detail, jenž však není nikdy samoučelný - detail je tu vždy kvantitativně a kvalitativně zhodnocen a zařazen do širšího kontextu. Čtenářský požitek pramení do značné míry rovněž z autorovy kritičnosti podložené suverénní znalostí materiálu a literatury o něm pojednávající. Bartoněk nás udivuje množstvím informací, které se skrývají za zdánlivě banálními zápisy mykénských tabulek, současně však soustavně varuje před nepodloženými dohady. Kniha je psána čtivě a na každé stránce cítíme autorovo osobní zaujetí pro danou problematiku i lásku k Řecku a jeho přírodním krásám.

Bartoněkova nová kniha se však vyznačuje i nápadnou nejednotností v přístupu k pramenům. Nad svými tabulkami s tzv. lineárním písmem B je autor objektivní, strážlivý a věcný, po metodologické stránce zcela na výši doby. Jakmile však začne psát o mytologii, jeho vyhraněně pozitivistické stanovisko dnes působí dosti romantickým dojmem. Nechává se tu unášet tradičními iluzemi a dokumentární hodnotu mýtů - které jinak výborně zná - soustavně přeceňuje. Ve shodě s názorem, který v klasické archeologii převládl v první polovině 20. století (a který, bohužel, má i dnes mnoho vyznavačů), vidí Bartoněk v mýtech jakési neumělé pokusy o historické vyprávění. Odtud vychází jeho marná snaha o systematizaci mýtů, o nastolení absolutní chronologie mýtických hrdinů, o přesné geografické určení mýtických dějů. Bartoněk se pokouší "vyloupnout historické jádro" z řeckých mýtů, hledá je však na neprávém místě. Připouští, že "mnohé z toho, co se o těchto osobách vypráví, patří jistě do říše pěkně vymyšlených pohádek" o tom, že se jednalo o historické postavy, však nepochybuje (s.20). Dnes se však ukazuje, že tomu bylo spíše naopak: rozbor oněch "pěkně vymyšlených pohádek" přináší mnohem více poznatků o dávné společnosti, než všechny dosavadní spekulace o tom, kdy se vlastně odehrála bitva o Tróju, kde bydlel Nestór a podobně (o tom srov. M.I.Finley, *The World of Odysseus*², London 1977, 159-177). Mýtus a do značné míry i eposy jsou orientovány k současnosti či k budoucnosti jejich vypravěčů. Vypovídají o tom, čím žila a po čem toužila společnost, jež je vyprávěla. Jsou tu samozřejmě uchovány i vzpomínky na minulost, mýty s ní však zacházejí zcela svobodně - jejich vztah k minulým dobám je vždy pouze částečný a sekundární (srov. W.Burkert, *Structure and History in Greek Mythology and Ritual*, Berkeley, Calif. 1979; zejména s.23). O tom, kdo bydlel v tom kterém mykénském paláci a co tam dělal, se z řeckých mýtů nedozvíme. To ovšem nevylučuje, že v některém z těchto vyprávění máme skutečně uchovány úvahy dávných Mykéňanů o společnosti a světě. Snad se nám v budoucnosti opravdu podaří využít řeckou mytologii k re-

konstrukci mykénské civilizace. Vyšlapaná cesta, po níž se dal ve své knize Bartoněk, však k tomuto cíli patrně nevede.

Bartoněk si v Zlatých Mykénách položil za cíl rekonstrukci mykénské společnosti na základě kombinace tří pramenů - tabulek s tzv. lineárním písmem B, archeologie a mytologie. Důraz přitom kladl především na svědectví tabulek, archeologie tu hraje mnohem menší roli a o mytologii se pojednává pouze v odbočkách, i když poměrně četných. Kritika autorova přístupu k mýtickým příběhům se tedy netýká vlastní podstaty práce. O tom, že Zlaté Mykény zaujmou čestné místo ve zlatém fondu naší literatury faktu, není pochyb.

Jan B a ž a n t

Čtení o antice 1980/1981. Praha, Svoboda 1982, 103 strany

Prémie AK 1980/81 je členěna ve tři větší tematicky samostatné úseky. První část zaujímá série článků týkajících se trenčínského nápisu, jeho interpretace a historického pozadí. Autorům se podařilo nejen zprostředkovat širší veřejnosti interpretaci naší jediné epigrafické památky in situ, připojit nový, upřesněný překlad osvětlujícího zanského nápisu (L.Vidman), ale i poukázat na složité politické poměry v době tzv. markomanských válek (P.Oliva) a přehledně charakterizovat situaci českých a slovenských oblastí v římské době (O.Pelikán). Za méně zdařilý považuji příspěvek o filozofických proudech 2. stol. n.l. (P.Horák). Zvláště úvodní paralely mezi myšlením řeckým a římským jsou načrtnuty velmi povrchně. Také se domnívám, že není možné schválit tvrzení, že "Řím ... pouze rozvíjí až do vyčerpání všech jejích možností otrokářskou společnost, kterou již znala antická polis" (str.17). Postupná kumulace politické a ekonomické moci vytvořila v římské říši naprosto specifické podmínky rozvoje otrokářského řádu. Dále mě zarazila tato formulace: "V křesťanech - právě proto, že křesťanství odporovalo svým způsobem danému společenskému zřízení - byli

spatřování potenciální nepřátelé otrokářského řádu" (str.19). Je-li možné s určitými výhradami přijmout první část výroku, protože křesťanství skutečně "svým způsobem odporovalo danému společenskému zřízení", pak nelze schválit dovětek. Křesťanství narušovalo loyaltitu k římskému státu reprezentovanému postavou císaře. Ze strany tehdejších administrativních orgánů ovšem nebylo hodnoceno jako revoluční hnutí, ba ani jako ideologický faktor vážnějšího charakteru. Rozhodně pak není přístupné tvrzení, že křesťanství rozvracelo otrokářský řád jako takový, z tohoto hlediska bylo mnohem smířlivější než stoicismus, hlásajíc podřízení se mocným. V charakteristice hlavních proudů filozofického myšlení v 2. stol. nesouhlasím s autorem v tom, že by vládnoucím směrem této doby byl stoicismus. Ten dosáhl v Římě svého největšího rozšíření v 1. stol. n.l. a poslední závažnější dozvuky zaznamenal v díle Epiktétově. M. Aurelius Antoninus je v podstatě jen jeho elektrizujícím echem, přičemž právě dělení člověka na tři složky je již odrazem platonického učení, která se v této době uplatňují stále silněji. Ve výčtu nejdůležitějších dobových filozofických proudů byl pominut skepticismus, který od 1. stol. př.n.l. až po 3. stol. prožíval svůj vzestup.

Ve středním oddíle Život Pompejí je dominantou Výbor z pompejských nápisů, který spolu s komentářem a poznámkami pořídil J. Burian. Zvláště zdařilá je jeho úvodní část, která je jakousi malou prosopografií Pompejí. Překlad nápisů je pečlivý, hutný, nevyhýbá se ani jadrnějším formulacím, které odpovídají neoficiálnímu tónu příležitostných nápisů. Zmínku zaslouží též zasvěcený výklad J. Bouzka o pompejském umění i referát R. Hoška o poměru M. Zdirada Poláka k zmizelému a znovuobjevenému městu. Jediné, co ruší celkový velice příznivý dojem z tohoto tematického celku je několikeré opakování stejných údajů (fakta o objevení Pompejí a Herculanea) v člancích různých autorů (I. Ondřejová, J. Kalivoda a J. Burian str. 73 nn.), jež patrně redaktorovi uniklo.

Závěr svazku je věnován sérii článků s širší tematickou

orientací Antika a dnešek. Shrnuje poutavý, zábavný i věcný referát R. Dostálové o expedici Egeis 1978, článek H. Szászové o antickém starověku a Maďarsku, odborně fundovaný příspěvek M. Dufkové a V. Sakaře o stopách římské civilizace v Británii a přehled nejnovějších překladů antické literatury v zemích přátel.

Zbývá se ještě zmínit o seriálu Antická řemesla provázeném vkusnými ilustracemi J. Mageta, který probíhá pod čarou takřka celým svazkem. Jeho autoru J. Bažantovi se zde podařilo spojit faktickou přesnost v zachycení běžných podmínek řemeslné výroby v antice s výstižným nástinem jejího sociokulturního pozadí a živým výrazem nevyhýbajícím se odvážným přirovnáním, přibližujícím tuto stránku antického světa současnému člověku.

Čtení o antice 1980/81 je cenným příspěvkem k prohloubenějšímu poznání antiky u české veřejnosti. Ukazuje zároveň, že jsou témata známá, jež lze vždy znovu uchopit a podat v novém světle.

Jan Janoušek

S P O L K O V Ě Z P R Á V Y

ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA ROK 1982

Valné shromáždění se konalo 25. března 1982. Mimořádné valné shromáždění ke schválení nových stanov se konalo 25. listopadu 1982. Výbor pracoval i nadále pod vedením svého předsedy prof. dr. Karla Jenáčka a zabýval se především náplní přednášek, stavem členstva a financí a publikační činností, jež je stále spojena s obtížemi. Schůze výboru se konaly 25.3., 24.6., 25.11. 1982. Počet členů JKF činil ke dni 31. 12. 1982 343, z toho 250 v Praze a 93 v Brně. Hlavní náplní činnosti byla stejně jako v uplynulých letech činnost přednášková. Pražské ústředí uspořádalo 7 přednášek.

Brněnská pobočka pracovala pod vedením svého předsedy doc. dr. O. Pelikána; pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem. Uspořádala celkem 6 přednášek, vždy hojně navštívených, před každou přednáškou se konaly výborové schůze k projednání běžných záležitostí.

Odborná skupina brněnské pobočky se sídlem v Olomouci, vedená dr. S. Sedláčkem, uspořádala celkem 8 přednášek dr. Sedláčka o starověkém Řecku a Itálii. Kromě toho se sešla na několika pracovních schůzkách (výuka latiny na filosofické fakultě resp. lékařské fakultě Univerzity Palackého), podílela se na překladech z latiny do češtiny a opačně podle potřeby fakult UP a ostatních společensko-kulturních institucí v Olomouci. V knihovně klasické filologie bylo uspořádáno několik bibliografických porad jak se studenty UP tak i pro širší veřejnost.

Odborná skupina pro medievalistiku JKF, vedená dr. P. Spunarem, uspořádala deset přednáškových večerů spojených s diskusí. Kromě témat literárně historických, jazykovědných a z dějin výtvarného umění byla zařazena i přednáška z teorie středověké hudby. Přednáškové večery byly dobře navštíveny starší i mladší badatelskou veřejností. Jako klad dosavadní činnosti hodnotíme

i to, že skupina posloužila dvakrát jako forum, na kterém byly zveřejněny významné medievalistické nálezy (Nathanovo Ukřižování, neznámý Husův český list z r. 1413). V rámci společenské a popularizační činnosti byl uspořádán úspěšný pěší výlet z Kouřimi do Lipan, velmi dobře připravený dr. Petrem Čornejem.

Přednášky v medievalistické skupině: V. Denkstein, Atributy božstva na středověkých sochách Madony s dítětem (12.1.1982); J. Kolár, E. Pražák, K významu kodikologického kontextu pro interpretaci středověkých literárních děl (23.2.1982); F. Trost, Tkadleček (16.3.1982); R. Mužíková, Musicus - cantor (k Židkově interpretaci v encyklopedii Libri viginti artium) (20.4.1982); M. Stará, Z lingvistických zkoumání ve staročeských textech (18.5.1982); O. Pujmanová, Nová gotická deska českého původu (Nathanovo Ukřižování) (15.6.1982); F. Šmahel, Od středověku k novověku : (modi legendi et videndi) (5.10.1982); A. Vidmanová, Legenda aurea a český Passionál (26.10.1982); J. Homolka, Synové Petra Parléře (16.11.1982); V. Kotek - E. Michálek - I. Němec - P. Spunar, Nově objevený Husův list (14.12.1982).

Školská skupina pracovala pod vedením dr. J. Červinky a prof. E. Svobodové. Dne 25. května 1982 uspořádala besedu s profesory latiny na gymnáziích, na níž promluvila dr. Eva Stehlíková o "Antických motivech v současné české próze" (Jiří Marek a Marie Kubátová). Na téže besedě informovala dr. Alena Frolíková o stavu příprav na chystanou konferenci "Eirene" a dr. Bohumila Mouchová o školském kolokviu.

Školskému kolokviu, k jehož uspořádání v rámci 16. mezinárodní konference "Eirene" vzešel podnět ze školské skupiny JKF a jehož celé přípravy a organizace se obětavě ujala dr. B. Mouchová, byl věnován závěrečný den konference 3. září. V dopoledním zasedání vystoupilo 7 zahraničních účastníků kolokvia, kteří se ve svých referátech zabývali především významem antické kultury a její tradice pro všeobecné vzdělání v socialistické společnosti, dále otázkami výuky klasickým jazykům na vysoc-

kých školách v SSSR, výukou latiny na školách a studiem věd o antickém starověku na univerzitách v NDR aj. Odpolední zasedání bylo vyhrazeno převážně diskusi o důležitosti znalosti latiny pro různé vědní obory. V diskusi vystoupili pracovníci z oboru lékařství, techniky, lingvistiky, pomocných věd historických, filozofie, psychologie a bohemistiky. Veškeré materiály ze školského kolokvia budou publikovány ve sborníku konference.

Redaktorkou Zpráv JKF byla až do své smrti prof. dr. Eva Kamínková. Po ní byl redakcí pověřen doc. dr. Jan Burian. Redakčním tajemníkem zůstává dr. J. Šmatlák. V roce 1982 vyšel ročník 23, 1981 číslo 1 - 4.

Bibliografická komise pracující v nové, omlazené sestavě, průběžně excerpovala materiál. Bibliografie prací za léta 1980-1981 redigovaná dr. E. Stehlíkovou a prom. fil. Z. Vaněčkovou byla připravena do tisku.

Činnost knihovny (dr. J. Šmatlák) záleží především ve výpůjční službě čtenářům, členům JKF, ve výjimečných případech i nečlenům. Knihovna nemohla být v r. 1982 soustavně doplňována publikacemi čs. produkce z oboru pro nedostatek finančních prostředků. Výměna se zahraničím probíhala jako v jiných letech. Knihovna měla ke dni 31. 12. 1982 29.892 inv. čísel v celkové hodnotě 161.377,60 Kčs.

Slovenská jednota klasických filolůgů je samostatnou společností, ale její předsedkyně je 1. místopředsedkyní Jednoty klasických filolůgů při ČSAV. Slovenská JKF tiskne také ve Zprávách JKF své příspěvky a zprávy, odebírá je pro své členy a přispívá na ně i finančně.

Jednota klasických filolůgů je členem FIEC (Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques). Stálým zástupcem JKF ve FIEC je prof. dr. Pavel Oliva. Navrhovaná spolupráce s Winkelmann-Gesellschaft v NDR byla registrována Federálním ministerstvem zahraničních věcí pod číslem 4758 z 14. ledna 1982.

Ladislav V i d m a n

ZPRÁVA O HOSPODAŘENÍ JKF ZA ROK 1982

Příjmy:

Počáteční hotovost k 1.1.1982	Kčs	1.165,94
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	6.600,--
Prodej publikací (Zprávy JKf)	Kčs	9.073,--
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	348,60
Účelové peníze za tisk ZJKF	Kčs	1.291,76
Dotace ČSAV	Kčs	43.000,--

Příjmy celkem Kčs 61.479,30
=====

Výdaje:

Mzdový fond	Kčs	29.730,--
Odměny za práce	Kčs	2.191,50
Cestovní výdaje	Kčs	230,--
Materiálové výdaje (včetně tisku ZJKF)	Kčs	896,70
Práce a služby	Kčs	3.255,30
Finanční náklady	Kčs	2.975,--

Výdaje celkem Kčs 39.278,50
=====

Zůstatek k 31.12.1982	Kčs	22.200,80
z toho na běžném účtu u St.spořitelny	Kčs	21.856,76
v pokladně	Kčs	194,54
záloha Brno	Kčs	149,50

Základní prostředky

Inventář, ZP, DKP	Kčs	52.871,13
Materiálové zásoby: sklad učebnic a Zpráv JKf	Kčs	93.933,70
Knihovna vč. Brna	Kčs	161.377,62

Základní prostředky Kčs 308.182,45
=====

Jmění k 31.12.1982

Peněžní prostředky v Praze	Kčs	22.051,30
Peněžní prostředky v Brně	Kčs	149,50
Základní prostředky	Kčs	308.182,45

Jmění celkem Kčs 330.383,25
=====

Zuzana P o s p í š i l o v á

DODATEK KE ZPRÁVĚ O HOSPODAŘENÍ JKF ZA ROK 1982

Jednota klasických filologů mohla plnit v r. 1982 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV (43.000,-) a díky zdrojům svých příjmů, tj. členským příspěvkům, prodeji publikací a učebnic. Vlastní příjmy JKF byly proti plánovaným vyšší o 2.221,60 Kčs, přesto v pražském ústředí dluží 23 členů 680,- Kčs (z celkového počtu 250 řádných členů), v brněnské pobočce dluží 17 členů 675,- Kčs (z celkového počtu 83 členů). Podle platných stanov vědeckých společností při ČSAV je třeba vyvodit důsledky vyplývající z neplacení členských příspěvků u těch členů JKF, kteří jsou dlužní za dva roky.

Hodnota celkového jmění JKF se v porovnání s rokem 1981 zvýšila o 5.242,20 Kčs. Revize inventury majetku bude provedena během II. čtvrtletí 1983.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla i v tomto roce velmi dobrá. Hospodářskou a finanční agendu vedl náležitě dr. Karel Čupr, účetní doklady jsou uloženy v hospodářské a finanční agendě pražského ústředí. Úspěšná byla i spolupráce se Slovenskou jednotou klasických filologů v Bratislavě, díky jejímu vědeckému tajemníkovi dr. D. Škovierovi; obě společnosti se vzájemně informovaly o svých akcích, členové slovenské společnosti měli možnost publikovat ve Zprávách JKF, na jejichž vydávání se slovenská společnost podílí i finančně.

Spolupráce s ekonomickými orgány ČSAV, zejména se s. Bažantem, byla velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se u něho setkával vždy s pochopením pro svou činnost.

Zuzana P o s p í š i l o v á

REVIZNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA ROK 1982

Revize hospodaření, inventáře a činnosti JKF za rok 1982 byla provedena dne 23. února 1983 revizorkami dr. R. Dostálovou a dr. D. Řezníčkovou. Revizi byla přítomna zaměstnankyně JKF I. Lukešová.

Revizorky zkontrolovaly účetní doklady za r. 1982, pokladní knihu i deník a shledaly, že účetní evidence je vedena řádně a že JKF hospodárně a účelně nakládá se svými finančními prostředky podle schváleného rozpočtu. JKF mohla plnit i v r. 1982 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV, poněvadž zdroje příjmů byly tytéž jako v letech předcházejících.

Spolupráce s finančními orgány, hlavně se s. Bažantem, byla velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se u něho vždy setkával s pochopením pro své finanční problémy.

Revizorky konstatují, že vědecká společnost Jednota klasických filologů úspěšně plnila své poslání v našem vědeckém i kulturním životě.

Růžena Dostálová - Dana Řezníčková

Radislav Hošek, Počátky české thrakologie
(31.1.1980)

Ponecháme-li stranou Thráky 7.-6. stol. př.n.l. z jižního Slovenska (odkryté M. Duškem) a jména Brincas a Aulusanus z římských nápisů z Rusovců (výkopy akad. J. Dekana), vidíme, že známost Thráků proniká do českého prostředí přes antickou literaturu, aniž by nějak hlouběji do kulturního povědomí pronikla. Jen ojediněle se seznamujeme s Gety (Vojtěch Ranků) a z hudební terminologie je známo slovo *orphicus*. V 16. stol. popisuje V.V. z Mitrovic cestu k sultánovi a zmiňuje se o některých antických památkách, avšak thrácké mohyly z plovdivského okolí vysvětluje v duchu představ tureckého místního obyvatelstva jako hroby padlých bojovníků. Slovenská literatura (např. Koppay) často hovoří o tureckém nebezpečí a pro země dolního Podunají užívá termínu *geticus*.

Vlastní zprávy o Thrácích přinášejí od počátku literatura národního osvobození ve snaze zvýšit úroveň národa (V.M. Kramerius v příloze novin r. 1770, Stoletní kalendář na rok 1794 aj.). Rovněž nové překlady z antiky a k nim připojované komentáře zvyšují znalosti o Thrácích. Postavy Orfea a Thamyrida získaly mnoho zájemců v souvislosti se studiem lidové poezie. Nemalý význam mělo i ztotožňování Thráků v tehdejší jazykovědě se Slovy, což se objevilo v Šafaříkově názoru, že Thrákie a tamní potomci Thráko-Getů a Římanů jsou nositeli církevní staroslověnštiny.

V souvislosti s politickými proudy poloviny 19. století se objevuje zmínka o Spartakovi v Meissnerově básni Žižka. Také představa o Thráko-Getech mizí a ti jsou nahrazeni Bulhary a starobulharštinou. Po osvobození Bulharska se studium Thrá-

ků, opírající se dosud o antickou literaturu (srov. 1. vyd. Paulyho Realencyklopädie), rozšiřuje na základě zpráv získaných archeologickými výkopy a sběrem materiálů. O to se mj. zasloužili i K. Jireček, V. Dobruský a bratři Škorpilové. Thráky na území Řecka studoval J. Šťastný, který svá chystaná studia přes slibný začátek nedovedl ke konci. Má však zásluhu na tom, že se touto problematikou zabýval u nás, práce ostatních byly publikovány s nepatrnými výjimkami jinde.

Rozšířený text přednášky bude otištěn německy v Pulpudewa 4 (nákladem BAN v Sofii).

Kazimír Večerka, K světovému významu Platónovy
sebekritiky a Aristotelovy kritiky Platóna
(28.2.1980)

Jde o pokus dokázat tento význam vysvětlením I) teorie idejí a II) její kritiky a III) uvedením výsledky této kritiky. Ad I: Shoda (neshoda) ideje a jednotlivin; odloučené ideje umožňují myslet (Parmenidés 135) a jsou také aplikací zkušenosti, že pojem je odloučen od jsoučna a že neztrácíme znalost, předáme-li ji jinému člověku; universale je něčím nelátkovým, co se neničí s touto látkou. Ad II: A) Zaznamenání sporu: 1) Ústavu 597, překl. str. 347-248, 2) Parmenidés 132-133, B) kvalifikace idejí jako pojmů: 1) Parmenidés 132, 2) 7. list 342-344, 3) Aristotelés (passim). Ad A 1): Explicite je dokázáno, že nemůže existovat více než jedna idea lehátka, implicate, že nemůže existovat ani právě jedna, neboť je-li dáno lehátka a jeho odloučená idea, je již těmito danostmi samými o sobě implikován spor; ad A 2) je spor vyjádřen explicite. Ad B 2) Dobro, krása a spravedlnost stojí zde s jakýmkoli jsoučny (např. s kruhem) v jedné řadě, o idejích se nehovoří, matematické předměty nejsou u Platóna kladeny jako příklady idejí. Ke každému jsoučnu existuje a) jméno, b) nepsaný nebo vyslovený výměr, c) obraz, d) vědění aa) o vjemu

jména, bb) o vjemech slov výměru, cc) o vjemu obrazu a e) vě-
dění (pojem) o dokonalém jsoucnu (343e). a), b), c), d) objas-
ňují, jaké jsoucno je (jakost), ale ne, co je (podstatu), na-
stavují něco nehledaného, nepravdu smíšenou s pravdou; žádná
věc nemá stálé jméno, výměr se skládá z nestálých slov, obraz
je různý od zobrazovaného. Abstrahování teoreticky koncipova-
né od protichůdného a nehledaného je nalézání a). Např. "voda
a pouze voda" je dokonalé jsoucno, poněvadž je nesmíšená s pro-
tichůdnými znaky, a proto jí lze dokonale poznat. Ale sama
o sobě v realitě neexistuje (v ní existuje pouze její - resp.
jejího pojmu e) - nedokonalý obraz c)). Dnešní pojetí např.
H₂O, vakua, nemoci, normálu má svůj původ v korekci teorie
idejí, přičemž Aristotelés akcentoval látku, o které ovšem ji
již Platón věděl. d) se dělí na 1) pravdivé mínění, 2) vědění
v užším smyslu, 3) rozumové poznání - LOGOS. (Hypoteticky:
Ad 1): uvědomění vjemů, ad 2): uspořádání (Ústava 523a, pře-
kl. str. 260), ad 3): identifikace nehledaného, odlišného
(Theaitétos 209a - LOGOS)). Ad III: Příspěvek k zdůvodnění
1) pojmů: pojem, předmět pojmu, 2) jejich shody a rozdílu,
3) toho, co určitý pojem (slovo) neoznačuje, 4) konkrétního
jako konkrétního, které mohou označit jen ukázáním a 5) logiky
vůbec, a tím jakékoli vědy.

Jan Bažant, E. Manet a antika
(27.3.1980)

Přednáška byla věnována vlivu estetického myšlení druhé
poloviny 19. století na interpretaci archeologického materiá-
lu. Nepochopení výjevů ze skutečnosti v antickém řeckém umění
má (podle referenta) své kořeny v přenášení moderního pojetí
realismu, tak jak byl vypracován především ve Francii druhé
a třetí čtvrtiny 19. století, do antického Řecka.

Anglická verze přednášky byla pod titulem "Classical Ar-
chaeology and French Nineteenth Century Realists" publikována
v Listech filologických 103, 1980, 193-201.

Jan Bouzek, Antická sbírka Karla IV.
(24.4.1980)

Osobnost Karla IV. obrátila k sobě širokou pozornost v souvislosti s 600. výročím jeho smrti v r. 1976. Zvýšené úsilí o postihu jeho dějinné úlohy opravňuje také nové probrání otázky Karlova antického sběratelství a jeho vztahu k antice vůbec. Z antické sbírky Karlovy se dochovalo v Čechách jen několik kamejí (Karlštejnská, kameje na korunovačném kříži). O ostatních řezaných kamenech jsme informováni z inventářů svatovítské pokladnice (zejména z inventáře z r. 1355). Korespondence mezi Petrarkou a Karlem přináší zprávy o antických mincích a dokonce i o Karlově pokusu interpretovat jednu z nich odlišně od Petrarky.

Vedle ještě středověkého způsobu sbírání relikvií je Karel v jistém smyslu předchůdcem renesančního principu sběratelství v mnoha směrech, i když jen v jeho zárodečné formě. Z antických památek měly pro něj význam zejména gemmy z polodrahokamů, považované ve středověku obecně za nadané magickou silou, a spojované s památkami prvotního křesťanství, a vedle nich památky (mince), připomínající mocnou kdysi římskou říši, za jejíhož pokračovatele se Karel jako císař považoval, podobně jako jeden z hlavních jeho životních vzorů, Karel Veliký.

I když tento poměr k antickým památkám je především ještě středověký, Karlovy styky s Petrarkou a Colou di Rienzo ukazují spolu s diskusí o pravosti tzv. Caesarovy mince náznaky hlubšího zájmu o antickou tradici, příbuzného počátkům humanismu v Itálii.

Jan Pečírka, Modely dějin archaického Řecka
a moderní historiografie
(29.5.1980)

Résumé nedodáno.

Julie Nováková, Komenského tachygrafie a její
význam pro edici Díla
(30.10.1980)

Přednáška navázala na námět Komenského Clamores Eliae jako problém paleografický a literární (v JKF 27.11.1975), zejména na jeho první část, upravenou dodatečně pro stať De abbreviaturis Comenianis adhuc incognitis (LF 99, 187nn.). V uvedených úvahách šlo o to, jak rozsáhlý autograf číst; tentokrát běží o to, jak jeho jazyk, hlavně češtinu, transkribovat. Zkratková technika Komenského, která daleko přesahuje oblast zkratek doposud známých a příležitostně se blíží technice dnešních zkratek těsnopisných, nás nutí interpretovat jako tachygrafický prostředek i jeho velmi časté opomíjení diakritických znamének; srov. čtveré psaní národ - narod - nard - nad nebo četné dvojice jako teď - ted, pust - pust, apod. Proto v chystané editio maior tohoto autografu (Dílo JAK 20) dosazuje přednášející diakritická znaménka, samozřejmě nikoli podle úzu dnešního, ale po vzoru slov v autografu nekrácených - a pokud jich není, s přihlédnutím na místa v jiných spisech, kde Komenský diakritického znaménka nepochybně použil (v drobnějších autografech, v časoměrných verších). Výjimečně dosazuje tato znaménka podle některých apografů a autorizovaných tisků. Komenský totiž nevytvořil svou tachygrafii naráz, dospíval k ní ponenáhu a některé jeho archetypy musili jeho dobře zaučení opisovači, popř. tiskaři po stránce pisecké teprve dohotovovat (lze to doložil např. z apografu vloženého do Klamorů 321e). Přednášející soudí, že nynější editor si musí počínat podobně. Nepokládá tedy za správné ponechávat např. krátké vaš nebo kral ve spise, ve kterém opisovač zapomněl semtam znaménko doplnit, právě jako "emendujeme" opisovačem z nepozornosti nedoplněnou zkratku j. destabilis místo detestabilis.

Ediční pravidla pro české spisy Komenského, jak se vyvinula po prvních pravidlech vypracovaných prof. Škarkou, se mj. vyznačují tím, že nedovolují doplnit znamení délky v kmeni slo-

va. Naštěstí v doposavad vydaných spisech jsou takové případy sporadické a čtenář je toleruje jako tiskovou chybu; ale v autografu Clamores Aliae jich je husto. Argument, že délka v kmeni je nejistá nebo že krátkost např. v slově rana (= rána) je nářeční, vyvrací Komenský sám prazí svého autografu. Edici českých spisů se vymstil chvat, se kterým byla připravována: na rozdíl od postupu, u jiných autorů samozřejmého, se nezačalo s průzkumem autografů, ale vyšlo se z (autorizovaných) tisků a apografů.

Karel Kurz, Popis řeckých mincí
(20.11.1980)

Bezprostředním cílem popisu jednotlivých řeckých mincí v jejich jevové, hmotné podobě je stanovit, kde a kdy byly raženy. Předně byly stručně charakterizovány základní pojmy, jež se uplatňují při popisu řeckých ražeb: líc, rub, ražba, mincovní obraz v užším smyslu; mincovní pole, úseč, legenda, opis, nápis, opis v oblouku; monogramy, značky. Dále se uvažovalo o identifikaci líce a rubu řeckých mincí. Technika popisu byla ilustrována na konkrétním příkladě athénské tetradrachmy tzv. nového stylu. Konečně se pozornost soustředila k hlavním zásadám pro datování řeckých ražeb (chronologie relativní a absolutní; datované řecké mince). Podrobnější informace byla podána o rozboru razidel a především o významu studia jejich vzájemných vztahů pro relativní chronologii a lokalizaci určitých skupin starověkých mincí. Komplexně a přesně popsané řecké ražby lze většinou časově a místně zařadit. Tím jsou ovšem pouze připraveny pro vlastní historický výzkum, konkrétně pro rekonstrukci jejich peněžních funkcí v daném sociálně-ekonomickém kontextu.

Sestavil Ladislav V i d m a n

PŘEDNÁŠKY JKF V R. 1981
PRAHA

Pavel Oliva, Heilóti a Sparťané
(29.1.1981)

Heilótie hrála v průběhu spartských dějin významnou úlohu a existence početného porobeného obyvatelstva je zřetelně patrná v uspořádání spartské společnosti, v její sociálně-ekonomické struktuře. Vztahy mezi Sparťany a heilóty byly určovány vlastnickými poměry k základnímu výrobnímu prostředku, k půdě.

Autor se zabýval kriticky novější odbornou literaturou o spartských heilótech a na konkrétních dokladech antických pramenů sledoval pak postavení heilótů ve Spartě v jednotlivých obdobích jejího vývoje. Věnoval pozornost velkému povstání heilótů v šedesátých letech 5. století a pojednal i o rozličných kategoriích propuštěných jeilótů, zejména o neodámódech. Poukázal na to, že i za reformního hnutí v helénistické Spartě zůstala heilótie zachována a udržela se až do doby římské nadvlády v Řecku.

Alena Hakenová, Výuka klasických jazyků
v socialistických zemích
(26.2.1981)

Na základě porady metodiků klasických jazyků ze socialistických zemí, pořádané Akademií pedagogických věd v Berlíně v červenci 1981, byl v přednášce podán přehled o stavu výuky klasických jazyků na středních a vysokých školách v SSSR, NDR, Polsku, Maďarsku, Bulharsku a informace o postavení latiny v nových učebních plánech gymnázia v ČSSR.

Ladislav Vidman, Vlastní jména a vulgární latina
(26.3.1981)

Přednášející se omezil na některé sporné nebo zanedbávané otázky výslovnosti vulgární latiny, jak se nám jeví na základě studia vlastní jmen, především cognomin řeckého a letinského původu na nápisech z císařské doby, když předtím vyloučil číste grafické chyby. Nezkrácené znění vychází ve Philologu 124, 1980, 254-265.

Jan Bouzek, Ceylon a antický svět
(30.4.1981)

Résumé nedodáno.

Karel Janáček, Kriticko-historické rozloučení se Sextem
Empeirikem
(28.5.1981)

Úvodem upozornil přednášející na nejnovější pokusy zejména italských historiků řecké filozofie (Reale, Russo), vidět v Sextovi samostatného myslitele. Sextus sám mluví - sice obecně - pravidelně o svých pramenech a jeho nepůvodnost se podařilo několikrát přímo dokázat. Dále kritizoval Sextův šroubovaný úvod k 1. spisu, v němž Sextos přehnal rozdílnost názorů Nové akademie a pyrrhonské skepse. Obecně uznávanému výkladu, že pod názvem "10 skeptických knih" je míněno M I-VI (ve skutečnosti 5 knih) a M VII-XI, odporuje autorův nález, že se ztratila aspoň jedna kniha, uvádějící dnešní M VII-XI - Hlavní snahu Sextovu, variaci slovníku, ukázal autor na četných výrazech pro kritérium pravdy.

Antonín Bartoněk, Prehistorie řeckého jazyka
(30.10.1981)
Résumé nedodáno.

Karel Berka, Bolzano a antika
(26.11.1981)

Bernard Bolzano (5.10.1781-18.12.1848), jehož dvousté výročí narození bylo letos zařazeno mezi významná výročí UNESCO, věnoval ve svých matematických, logických i filozofických pracích velkou pozornost antice. Myšlenky antických autorů mají podepřít jeho vlastní pojetí matematiky a logiky, jež výrazně překračuje názory jeho současníků. Jednotlivé relativní odkazy obsažené v jeho raných matematických spisech a ve Vědosloví, můžeme shrnout do několika tematických celků: (1) hodnocení Eukleidova výkladu geometrie, (2) povaha a předmět logiky, (3) pojetí pravdy, (4) základní pojmy logiky, (5) metodologie deduktivní výstavby vědy, (6) výklad sofistat a paralogismů. Interpretace antických koncepcí, ať již je přijímá jako podklad pro své vlastní stanovisko nebo je kriticky přehodnocuje, tvoří organickou součást jeho reformního programu v oblasti základů matematiky a výstavby logiky.

BRNO

Jana Nechutová, Mír a válka u církevních otců
(3.3.1981)

Referentka se v přednášce zabývala pojetím války a míru u patristických, zejména latinských autorů: jiný je vztah k těmto kategoriím u autorů předkonstantinských a jiný u spisovatelů pozdější doby. Teoretické zpracování problémů míru

a války najdeme nejprve u Augustina - co se týče míru v De civ. Dei, 19, 12-21; co se týče války, byl Augustinus zřejmě první, kdo vytvořil pojem "spravedlivé války" (bellum iustum) a ve svých spisech ji zdůvodnil a obhájil. - Dále ukázala přednášející na některé zvláštnosti jednotlivých autorů (Cyprianus, Prudentius) a na recepci augustinských myšlenek ve středověku (Gratianus, Thomas de Aquino).

Oldřich Pelikán, Řím očima archeologa a turisty
(2.6.1981)

Přednáška, doprovázená četnými barevnými diapozitivy, byla zaměřena k československému turistovi, který hledá v Římě antické památky, jejich trvale živou tradici, zejména v architektuře až do 19. stol., ale všímá si i nové výstavby a jde po stopách různých kulturních reminiscencí, sr. Piazza di Spagna (barok - Zeyerův J. M. Plojhar, Keats, Shelley) nebo Respighi, Římské fontány. Antické stavby (Marcellovo divadlo, Koloseum a okolí, forum Romanum, Palatin) byly konfrontovány s komplexem EUR a jeho sportovišti; antické sochařství (ukázky z Vatikánských muzeí a z kapitolských, jezdecký pomník M. Aurelia) s plastikami G. L. Berniniho (Galleria Borghese, fontány na Piazza Navona) i A. Canovy (Paolina v Gal Bor.). V závěrečné polobesedě podal O.P. informace o dnešních možnostech čsl. turisty (ubytování, strava různých kategorií, obchody a obchodní domy).

Dagmar Bartoňková, Antické památky v oblasti Neapolského zálivu
(13.10.1981)

Tématem přednášky byly antické památky u Neapolského zálivu, jednak v oblasti dn. Campi Flegrei, jednak v rovině pod

Vesuvem. Výklad o historii zdejších obcí od jejich založení až po období římského císařství byl proložen bohatými informacemi o nejnovějších archeologických objevech. Zejména se v přednášce hovořilo o nových nálezích v Miseniu, o podmořských objevech v Bajích, učiněných v letošním roce italskými archeology ve spolupráci s univerzitou v Marburgu, o nálezích sochy v Herculanu - a v závěru i o bronzových sochách bojovníků nalezených v roce 1972 v moři u Riace v Calabrii a vystavených letos v červenci v římském Quirinalu. Přednáška byla doprovázena četnými barevnými diapozitivy.

Oldřich Pelikán, Vatikánská muzea I - II
(10.11., 8.12.1981)

V přednášce, rozdělená pro velký počet barevných diapozitivů na dvě části, informoval O.P. úvodem o dějinách papežských paláců při petrské bazilice v Římě, a jak se v nich postupně od doby renesanční formovala muzeální složka, nejdříve jako výzdoba obytných prostor, např. Belvedere. Od 18. stol. ve speciálních přístavbách již s muzeálním určením (Museo Pio-Clementino, Museo Chiaramonti, Braccio Nuovo atd.), které byly završeny novou moderní budovou pro bývalé lateránské sbírky v 60. letech 20. stol. (v r. 1970 Museo Gregoriano Profano a Museo Pio Cristiano) s novými možnostmi pro moderní instalaci uměleckých děl.

V dnešní podobě má tedy návštěvník možnost prohlédnout si jednak přístupnou část papežských památek s jejich původní nástěnnou výzdobou, např. Stanze di Raffaello, Loggia di Raf., galerie s gobeliny a s freskovými mapami italských krajů (vše renesanční!), některé papežské kaple, na čele se Sixtinskou, hlavní sál knihovny, jednak vlastní muzeální sály, kde jsou instalovány sbírky egyptské, etruské, řeckořímské (jádro muzeí), raně křesťanské, obrazárna s díly především italských škol od středověku do 18. stol. (nejnověji i byzantské ikony - v šir-

ším pojetí) a konečně moderní náboženské umění a sbírky misio-
nářsko-etnografické s materiálem z celého světa. Obrazová dia-
dokumentace byla uspořádána časově, od starověkého Egypta přes
antiku, již věnoval přednášející zvláštní pozornost, až do re-
nesance a baroka (hlavně díla renesančních mistrů, především
nástěnná).

Závěrem pohovořil O.P. o vědeckém řízení a spravování mu-
zeí a jejich stálém zdokonalování. Na čele rozsáhlého aparátu
je gen. ředitel se zástupcem a vědeckým sekretářem a šest ře-
ditelů oddělení. O řeckořímskou antiku pečuje G. Daltrop.
Zvlášť je organizována knihovna s kabinetem mincí. Ustavičně
se pracuje na zlepšení instalace materiálu, např. r. 1960 by-
ly otevřeny salette (sálky) řeckých originálů a r. 1977 nově
uspořádány. R. 1978-79 byly nově uspořádány první tři sály
Etruského muzea atd. Nejnověji byly pro pohodovou orientaci
návštěvníků zřízeny čtyři jednosměrné prohlídkové okruhy, pro-
pojené a s možnými odbočkami - přídavky, všude barevně vyzna-
čené směrovkami (1. trvá 1 1/2 hod., 2. 3 1/2 hod. a 4. 5 hod.
i více). R. 1979 vyšel i nový velmi informační Průvodce po
muzeích a r. 1981 publikace Vatikánská muzea, zaměřená k nej-
pozoruhodnějším památkám a povšechně informující o všech oddě-
leních (obě příručky s dokonalými barevnými ilustracemi).

Sestavil Ladislav V i d m a n

Julie Nováková, Proč a jak vznikaly Komenského Clamores Eliae
(28.1.1982)

Když Komenský ve svých 70 letech ještě neměl hotovu svou Poradu o nápravě věcí lidských (Consultatio) - obrovské dílo, které mohl propracovat jen kolektiv - rozhodl se složit nápravný spis kratší Clamores ultimi seculi, nejméně o 4 dílech; poslední díl založil 3.1.1665 a nadepsal jej Clamores Eliae. Čas však letěl a autor se rozhodl shrnout všecko potřebné do tohoto jediného svazku.

Proč spěchal? Nejen pro svůj pokročilý věk, ale hlavně proto, že očekával ve "věcech lidských" brzký obrat k lepšímu. Století 17., pod vlivem Talmudu pokládané za poslední století světa, bylo podle něho jén posledním stoletím tohoto světa zkaženého; pak měl nastat tisíciletý "zlatý věk" už na této zemi. Podle soudobých proroků měl být počátkem tohoto obratu pád papežského Říma, a ten kladli hlavně v Anglii na rok 1666. Konflikt Ludvíka XIV. s papežem (1661-1665) budil naději, že francouzský král svolá světový koncil, jaký Komenský požadoval v Konzultaci; koncil měl smířit všechny národy i církve, zastavil provřdy války a organizovat nápravu všeho (států, církví, škol). A protože král zůstával k věci celkem chladný, měl ho k potřebným akcím přimět zvláštní boží zmocněnec, práce jako kdysi přiměl bezbožného Achaba k svolání lidu na Karmel nejpopulárnější starozákonní prorok Eliáš. Za takového "Eliáše" byl mnohými pokládán Komenský, který si ostatně nebyl svým vyvolením jist a věřil - v duchu Matěje z Janova -, že Eliášové povstanou ve všech národech.

Těmto Eliášům chtěl Komenský připravit cestu svými Clamores. Na 1. stránce příslušného autografu (nyní ve Státním archívu v Poznani, sign. ABCz 2261) načrtl svůj pracovní plán.

Na úzkém sloupci okrajovém měl být vždy nastíněn myšlenkový postup (a také nadpis plánované kapitoly čili "volání" k jednotlivým panovníkům, státům, církvím a jiným skupinám), v širokém vnitřním měl být bibliografické údaje a jiné poznámky. Mezi popsanými či načatými stranami měly vždy zůstat 3-4 prázdné, na které by potom přišel čistopis. Skoro všechny nadpisy a nejstarší záznamy v okrajovém sloupci psal Komenský v prvním elánu celým kodexem napříč, ba svoje závěrečné díkůčinění hned 7.1.1665 na poslední stránce 374. Pak se vracel a vepisoval - přednostně do okrajového sloupce - další a další náměty, poznámky, informace, předsevzetí, polemiky. Ale na podzim r. 1666 nastala krize. Začal psát i na vynechané strany a příležitostně přehlížel odlišnou funkci obou sloupců, ba zaznamenával i věci pro "Eliáše" příliš osobní, deníkového rázu. Zřejmě už nepočítal s čistopisem ani se svoláním koncilu v dohledné době.

Způsobil to francouzský dvůr. Z jara r. 1666 poslal totiž Komenský do Paříže horlivého stoupence nových proroků, Joh. Jak. Redingera. Měl odevzdat Ludvíkovi XIV. vybrané partie Konzultace a čerstvě vydaný úplný svazek soudobých proroctví (Lux e tenebris), ne však osobně, nýbrž prostřednictvím arcibiskupa de Beaumont a hraběte de Commenge, králova důvěrníka. Odezvy se však nedočkal ani na podzim. Svazek byl předán k prostudování Sorbonně; výsledek není znám. Upustil tedy Komenský od původního plánu Klamorů a příslušnou stránku přeškrtnal. Věci se přímo týkají dva záznamy: 1) Na str. 13 se Komenský 21.9.1666 rozhodl "Eliáše cele až na Concilium odložití" a prozatím napsat "sumu jen všeho, asi na sto jen arcích" (= résumé na 100 arších), kterou chce mít hotovou do jara 1667. 2) Na str. 55 si zaznamenal hned 22.9.1666, že onu sumu už vytištěnou by poslal Ludvíkovi XIV., a to opět přes arcibiskupa a jmenovaného důvěrníka, a pro všechny tři připojil dopis. Prý bude-li chtít král svolat koncil, "snad se Eliáš najde", roz. už jiný než starý Komenský. S tím vším souvisí i záznam na str. 15, který měl přečten už Škarka: zde Komenský 14.11.1666 uvažuje, neměl-

li by "raději Kšaft psáti nežli se Eliášem dělati". A skutečně pak napsal svůj nejkrásnější "kšaft", nadepsaný Unum necessarium (vydané 1668). Nezůstaly tedy Clamores nedokončeny pro stařeckou nemohoucnost, jak se mnozí domnívali.

O svém "Eliášovi" pracoval Komenský dále, ovšem už méně intenzivně. Nových nadpisů připojil málo, rokem 1668 jsou datovány záznamy jen dva. Některé texty psal téměř nečitelně, zřejmě nemocen, na lůžku. Technicky už dílo zvládnout nemohl, ale eliášovské myšlenky v něm zrály a kvasily dále; viz např.: nádherný passus na obranu vykořisťovaných zámořských národů z 21.12.1669 (na str. 205). Někdy po r. 1666 sepsal obsáhlý abecední Index, příležitostně jej doplňoval a do kodexu zařadil část své kartotéky ("škarty"). Ty jsou komeniologicky velmi cenné, ale narušují souvislost textů načrtnutých na vlastních stranách kodexu. Odtud donedávna dojem, že Clamores jsou pouhou snůškou nesouvislých záznamů a citátů. Proto jsem v edici pro Dílo JAK 23 umístila škarty až za texty kodexu. Ostatně už zkušený literární historik Škarka postřehl, že autograf má svou strukturu. Po přečtení celého rukopisu je kompozice zamýšleného díla v hlavních rysech jasná: úvodní výklad o "Eliáších" v dějinách - Eliášovy exhortace a reformační náměty - jeho vystoupení na ekumenickém koncilu a rozeslání emendátorů do celého světa - motlitby za zdar díla, hymnus osvobozených národů a autorova závěrka.

Drobných kompozičních nedostatků je v Clamores (ve vlastním kodexu) značně méně, než psávají kritikové. Vytýkají hlavně roztržení jednoho a téhož námětu na dvě různá místa. Toto "roztržení" mívá dvě příčiny: 1) Dnešní čtenář pokládá za námět něco jiného než autor, např. spojuje str. 30, nadepsanou Proti Kartesiánům, se str. 45 Cartesiani. Ve skutečnosti tu jde o dva cykly, Ad academicos (exhortace k universitním profesorům, nadmíru holdujícím tehdy módnímu kartezianismu) na str. 25-30 a Ad atheos 43-46; Descartes totiž byl často pokládán za tajného agenta. 2) Komenský skutečně zpracoval některé náměty dvakrát, a to tak, že druhá verze bývá filozofičtější, politič-

tější, pokrokovější - čili jde tu o typicky komeniiovskou metodu, dělat vše znovu a znovu, lépe a lépe, jak to krásně vyloučil ve svých rozborech Komenského spisku Vestibulum profesor Ryba.

Anežka Vidmanová, Boethius a Čechy
(25.2.1982)

Upravený výtah ze studie Boethius a Čechy v knize Boethius - poslední Říman, Praha 1981 (1983), str. 13-45.

Alena Frolíková, České cestopisy do Řecka v XIX. století
(25.3.1982)

Referentka sledovala cestopisy vyšlé tiskem z hlediska rozsahu a pestrosti informací o Řecku, finančních nákladů, dopravních prostředků a tras. Všimla si také rozdílů v názoru českých cestovatelů na Řeky: od vysloveně negativních postojů (Hálek), ovlivněných někdy Pallmerayrem (Neruda, Velišský), se vlivem hlubšího poznání vyvíjí vztah tolerantní, někdy až obdivný (Wünsch, Prášek, Zeyer). V 60. letech mohli čeští čtenáři prostřednictvím cestopisů poznat zvl. Athény, Korfu, Syros, Délos, Soluň, popř. Smyrnu a Tróju. Významný zlom nastal na počátku 90. let, kdy bylo zřízeno stipendium pro středoškolské profesory. Řada z nich seznámila odbornou veřejnost s výsledky výkopů v Olympii, na Délu, v Orchomenu, Epidauru, Eleusíně a Tirynthu (Vařeka, Šťastný aj.). Významný podíl na propagaci Řecka měl J. Guth. Zatímco předchozí návštěvníci Řecka psali většinou fejetony, r. 1887 vychází první významná cestopisná kniha M. Molčíka, která shrnuje, co bylo do té doby v české cestopisné literatuře o Řecku napsáno, a přináší také řadu ilustrací.

F. Winkelmann, K otázce vládnoucí elity v Byzanci
v 8. a 9. století
(22.4.1982)

Přednáška přednesena německy, resumé nedodáno.

Rosario Pintaudi (Florencie), Aus den Florentiner und Prager
Papyrussammlungen
(27.5.1982)

Po úvodních slovech obecného rázu o cílech papyrologie a její dnešní funkci přednášející probral v řeckém originále v překladu několik dopisů z Héróneinova archivu, chovaných ve Florencii a vydaných v II. svazku sbírky florentských papyrů. Z téhož archivu uvedl další ukázkou z papyrologického materiálu chovaného v pražské Státní knihovně, a to krátký dosud nepublikovaný dopis. Na dvou papyrech pocházejících z téže sbírky Papyri Wessely Pragenses a vydaných už kdysi Th. Hopfnerem, ilustroval posléze přednášející magické texty.

Iva Ondřejová, Antické šperky ze Sýrie
(28.10.1982)

Resumé nedodáno.

Miroslav Soukup, Cesty po Řecku
(25.11.1982)

- 1) Úvod - zeměpisná rozloha Řecka, jednotlivé části, stručný historický přehled, jazykový vývoj.
- 2) Přílet do Atén, Pireus, cesta do středu města, Akropolis, Lykabettos.

- 3) Hlavní starověké památky v Aténách - Akropolis, Parthenon, Erechtheion, Propylaje, Agora, Theseion - Hefaisteion; chrám Dia Olympského.
- 4) Cesta do Thermopyl a na Euboii.
- 5) Cesta do Soluně, Meteora, podhůří Olympu, Soluň, stručné historické poznámky, Kavala.
- 6) Cesta do Théb a Delf, báje o založení Théb, oidipovské báje; hlavní antické památky v Delfách.
- 7) Cesta do Korintu, Lutraki, k Ireonu; Sparta, Olympia; Apollónův chrám v Korintu; stručně o Spartě a Místře; Olympia, archeologické památky.
- 8) Atény - hlavní ulice, budovy univerzity a knihovny, hotely, (stručný výklad o novořecké kultuře, přední spisovatelé a básníci 19. a 20.století).
- 9) Cesta na Sunion, Poseidónův chrám.
- 10) Cesta na ostrov Korfu, stručně o historii a krajině.
- 11) Rozloučení s večerními Aténami; osvětlená Akropolis a okolí.

BRNO

Josef Češka, Základní problematika křesťanského období
 pozdně římské říše - ideová východiska a metodologie
 historického zpracování
 (2.3.1982)

Po nastínění církevního vývoje v římském státním organiz-
 mu i důvodu, proč císařská vláda po marných zásazích proti
 křesťanství a po krátkém období náboženské tolerance přešla
 k přímé podpoře církve, charakterizoval přednášející způsob
 Konstantinovy péče o církve a vznik právní jednotky římského
 státu a katolické církve včetně jejich společného potlačování
 různých heretických směrů. Formuloval také svůj metodologický

přístup k církevní dogmatice, která se ve IV. století dotvářela. Při marxistickém přístupu k řešené problematice je zcela bezpředmětné zkoumat pravdivost různých se teologických závěrů, postavených vesměs na iracionální víře v existenci nadpřirozena jako na primárním faktoru, ale pozornosti si zaslouží otázka, jak se při vytváření teologických dogmat uplatňovaly jevy a vztahy ze skutečného života, zvláště pak církevní mocenské zájmy. Pro správné porozumění a historické hodnocení pozdně římského náboženského vývoje je totiž třeba dobře znát tehdejší hospodářské, sociální a politické poměry a z nich se také musí vycházet při zjišťování toho, jak se církevní dogmata utvářela v závislosti na momentální situaci a na osobní ctižádosti i řevnivosti jednotlivých biskupů.

Pro dějiny IV. století máme mnoho pramenů nestejně hodnoty. Mimořádně významné jsou dochované zákony, většinou spolehlivě datované, ale ani literárních pramenů není málo. Obrovský rozsah má zejména křesťanská tzv. patristická literatura, psaná řecky i latinsky. Při práci s ní nesmíme však nikdy pustit ze zřetele její tendenčnost a jednostrannost, poněvadž se až na řídké výjimky dochovaly jen spisy ortodoxních autorů. Každý křesťanský pramen je ovšem třeba hodnotit v konfrontaci s ostatními prameny a opírat se o něj lze jen tehdy, nevymykají-li se jeho údaje historické realitě.

Pro nové poměry hledala císařská vláda právní podklad a církev politickoteologické zdůvodnění, jenže katolická církev nikdy nebyla zcela jednotná. Z toho pochopitelně vyplývalo mnoho těžkostí a komplikací, které jsou v historickém a teologickém bádání různě chápány a interpretovány, avšak uvědomíme-li si všechny hlavní souvislosti, můžeme při objektivním hodnocení hlouběji proniknout do podstaty tehdejšího politického a ideového dění i bez jakékoli idealizace pochopit pravý smysl křesťanské sociální etiky. Dialektický přístup k materialisticky interpretovaným pramenům, které nezřídka dávají nahlédnout do vládního i církevního zákulisí, pomáhá pak přesvědčivě konkretizovat studovaný historický proces.

Josef Češka, Vláda Konstantina Velikého ve spolupráci
a konfliktech s církví
(6.4.1982)

Pro utváření vzájemné spolupráce mezi církví a státem měl mimořádný význam ekumenický církevní sněm, konaný roku 325 v maloasijské Nikaji. Svolesl jej císař Konstantin, aby překlenul rozdíly, které se v církvi projevovaly, a aby církev těsněji připoutal ke státu. Všechny spory se však nedaly odstranit a některé se ještě před rokem 337, kdy Konstantin zemřel, nově vyhranily.

Při líčení těchto událostí věnoval přednášející zvláštní pozornost Konstantinovu měnícímu se postoji k jednotlivým předním východním biskupům, přičemž poukázal na vytrvalé Konstantinovo úsilí uchovat v církvi vnitřní mír. Tomuto úsilí podřídil Konstantin teologické otázky v tom smyslu, že pokládal za naprosto závazné nikajské vyznání víry, ale v praxi pod vlivem svých rádců - nikomédského biskupa Eusebia a církevního historika Eusebia z Kaisareie - připustil později jeho volnější a arianismu bližší interpretaci.

Přednášející se dále zabýval názory kaisarejského Eusebia na poměr církve a státu a na postavení císaře ve společnosti, v níž tyto instituce, předtím nepřátelské, navázaly úzké spojení. Rovněž se dotkl otázky, zda lze Konstantina za jeho života hodnotit jako křesťana, a ukázal, že záporná odpověď na tuto otázku vyplývá z chybného pochopení doby a z nesprávné idealizace křesťanství ve IV. století. Křesťanská ideologie přinesla sice větší zájem o sociální stránku společnosti, ale jestliže nelze v Konstantinových zákonech o otrocích a v Konstantinově trestním právu nalézt pokrok k humanitě, neznamená to, že se jeho legislativa přičila křesťanskému nazírání na kázeň a pokoru; v nich se totiž spatřovaly základní ctnosti bohabojného křesťana, a tresty vedoucí k jejich utužení byly tedy v souladu s římskou soudní praxí, nýbrž i s církevním programem celkové nápravy mravů. Ostatně pokud

se v církevní hierarchii projevila proti Konstantinovi opozice, nebyla její příčinou Konstantinova sociální politika, nýbrž podnítily ji některé vládní zásahy do církevních záležitostí.

Učinil-li tedy Konstantin z katolické církve nosnou i pojivou součást pozdně římského státního organismu a dosáhl-li tím plného politického úspěchu, jednal tak nejen v zájmu státu, nýbrž i v zájmu církve. Císaři šlo především o to, aby se "nejvyšší božstvo" (summa divinitas) stalo objektivem úcty všech obyvatel říše - křesťanů i pohanů -, kdežto církev cílevědomě usilovo o pokřesťanštění všeho obyvatelstva; ale to byly cíle, které se při velké křesťanské aktivitě a císařovu příklonu ke křesťanské víře navzájem nevyklučovaly.

Oldřich Pelikán, První křesťané v Římě a jejich výtvarné umění
(4.5.1982)

S použitím cyklu diapozitivů I primi Cristiani a Roma hovořil přednášející především o římských katakóbach a jejich malířské dekoraci. Úvodem vyložil problematiku názvu Katakomb a jejich vznik. Hlavní pozornost věnoval podzemnímu pohřebišti pod basilikou San Sebastiano (původně basilica Apostolorum, ochozového typu) a demonstroval různým způsobem označené loculi. Na příkladech z dalších katakomb vylíčil vývoj katakombového malířství v 3.-4. stol. n.l. po stránce jak obsahové (symboly, často převzaté a výjevy ze Starého a Nového zákona), tak formální (čárová dekorace, dělený rukopis, tzv. impresionistickoexpresivní sloh).

S malířstvím srovnal sarkofágový reliéf, obsahově shodný, ale slohově rozmanitější a tradičnější (klasicismus). Závěrem pak načrtl genezi křesťanské baziliky, hlavní její znaky i vývojový význam centrálního typu (mauzoleum Santa Costanza). Z předvedeného materiálu bylo přesvědčivě patrné, že křesťan-

ské umění se mimo obsah neliší od současného pohanského, je článkem antického vývoje a spojuje v plynulé linii antiku se středověkem.

Marie Pardyová, Kapitolská muzea v Římě
(1.11.1982)

V úvodu přednášející charakterizovala stčžení sbírky antického umění v Římě a jejich rozdělení pod státní, církevní a městskou správu. V rámci posledně jmenované skupiny zdůraznila postavení Kapitolských muzeí, která vzhledem ke svému založení v 15. století, jsou nejen nejstarší veřejnou uměleckou sbírkou, ale řadí se dnes kvalitou a množstvím exponátů mezi nejvýznamnější světové soubory antického umění. Ve stručnosti byl připomenut význam a vzhled Capitolia v době římské i jeho novodobá tvářnost, dějiny kapitolských sbírek a jejich dnešní rozčlenění. Hlavní část přednášky pak tvořil přehled nejdůležitějších exponátů dokumentovaný na řadě diapositivů a doprovázený stručnou charakteristikou jednotlivých vyobrazení.

Oldřich Pelikán, Národní muzea v Římě
(29.11.1982)

Úvodem přednášející vyložil statut národních muzeí v Itálii a osudy římského muzea po r. 1870, kdy byla Itálie sjednocena. Definitivním umístěním do Diokleciánových therem a klášterních prostor mnichů z Certosy (16. stol.) byla významná pozdně antická stavba zachráněna. Bohatý materiál z Říma a okolí rozhojněný i koupěmi - sbírka Ludovisi - se rychle rozrůstala a jeho instalace se měnila. Jádrem sbírek jsou řecké sochařské památky, římské kopie i originály, římské platiky, zejména portréty a sarkofágové reliéfy, i mozaiky a nástěnné fresky (Liviina villa, dům pod Farnesinou) rovněž dekorativní

štuky. Na vybraných ukázkách demonstroval O.P. vývoj antického umění od 5. stol. př.n.l. až do 3. stol. n.l. a pojednal i o vztahu originálů a kopií i o jejich technické stránce.

Jarmila Bednaříková, Těžba a využití ropy a asfaltu ve starověku a středověku

(6.12.1982)

Největšího praktického využití dosáhl ve starověku asfalt, používaný velmi často jako pojvo cihel, např. již u starobabylónských zikkuratů, známý ze staveb královny Semiramis a z přelomu 9. a 8. stol. i z důležitých starých opevnění, jako kupř. "médské zdi" a z raného 6. stol. př.n.l. Plinius St. nazývá určitý druh asfaltů dokonce přímo "maltha" stejně jako maltu, vyráběnou z vápna, a Ammianus Marcellinus píše, že nad zdivo spojované asfaltem neznal k opevnování nic bezpečnějšího. Dále byl asfalt používán také k balzamování mrtvých v Egyptě, k vymazávání dřevěných lodí, ve veterinárním lékařství, v boji s nepřáteli a ke konzervačním účelům. Nejstarší písemná zpráva o jeho záměrné těžbě z kopaných studní pochází již z 9. stol. př.n.l. a týká se získávání asfaltu u Mrtvého moře.

O mnoho mladší není ani první zmínka o těžbě nafty z kopaných studní. Takovou studnu měl totiž již asyrský vládce Sancherib (795-681 př.n.l.) a byla umístěna někde na břehu řeky Tigridu. Starověk využíval více světlých druhů rop, použitelných i bez destilace, které Peršané označovali slovem "nafata", zatímco tmavou ropu nazývali podle Hérodota "radinaké". Z pramenů známe používání nafty ke konzervačním účelům, k mazání pohyblivých mechanismů, svícení v lampách, k léčení lidí i zvířat a v antické magii.

Zemní plyn byl, pokud víme, využit pouze ve starověké Číně, a to za vlády dynastie Han (206 př.n.l. - 220 n.l.). Sloužil zde jako palivo k odpařování solí a také k vytápění pří-

bytků a chrámů.

Nejstarší zprávy o ropě a asfaltu z období klasického starověku přináší v 5. stol. př.n.l. Hérodotos. V období hellénistickém zmínka o nich přibývá a z hellénistických autorů (např. Eratosthena, Poseidonia) čerpají také spisovatelé římské, kteří přidávají ke starším poznatkům a teoriím další. Z autorů římského období nacházíme zmínky o přírodních uhlovodících u Caesara (Comm. de bell. Gall.), Lucretia, Vergilia (Bucolica), Strabóna, dále u Vitruvia, Plinia St., Tacita (Hist.), Josepha Flavia (Bell. Jud.), Pausania, Cassia Diona, Claudia Aeliana, Ammiana Marcellina a P. Vegetia Renata (Mulomedicina).

Tito autoři píší o různých místech výskytu ropy a asfaltu v údolí řek Eufratu a Tigridu, okolí Kaspického a Rudého moře, řeky Herátu, na lokalitách v Palestině, Saudské Arábii, Sýrii a Malé Asii; z evropských krajín uvádějí pevninské Řecko, ostrov Zakynthos, Itálii a Albánii.

Nezabývají se však pouze výčtem míst výskytu, ale i teoriemi o původu a vlastnostech těchto látek. Zajímavý je např. názor, že tmavá ropa je vlastně tekutý asfalt a světlá tekutá síra, nebo že tmavá ropa alespoň z asfaltu vzniká, dále vymezení pojmu "živice", či názory na původ povrchových výronů nafty a asfaltu.

Těžba ropy se dala sbíráním z těchto povrchových výronů nebo pomocí vahadel a rumpálů z kopaných studní. Asfalt se ve starověku těžil stejně jako ropa, hojně se sbíral z vodních hladin, známy byly i celé asfaltové lomy. Nárazové vrtání v hornině je doloženo pouze ze starověké Číny (do hloubek kolem 200 m).

V období feudalismu měla výsadní postavení v těžbě přírodních uhlovodíků opět Asie. Oproti antice se nově objevil export ropy a byly vynalezeny první způsoby její destilace. Teoretické znalosti o původu a vlastnostech ropy a asfaltu se podle spisů G. Agrikoly ze 16. stol. n.l. ve srovnání s antikou nezměnily, přibýly však nové evropské lokality s těžbou

nafty, Seefeldu v Tyrolsku, Sedmíhradsku, Pechelbronn v Alsa-
sku a Halič. Využití nafty a asfaltu zůstávalo v podstatě stej-
né jako ve starověku, značně však vzrostlo užití ropy v bit-
vách.

Nejstarší návody k destilaci ropy jsou známy z 11. stol.
z Číny a ze 13. stol. z arabského světa, v Evropě byla ropa
prvně primitivně destilována asi v 16. stol.

Sestavil Ladislav V i d m a n

SPRÁVA O ČINNOSTI SLOVENSKEJ JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLÓGOV
PRI SAV ZA ROK 1982

Do novembrového Valného zhromaždenia Slovenskej jednoty klasických filológov pri SAV riadil činnosť vedeckej spoločnosti výbor v rovnakom zložení ako v predchádzajúcich dvoch rokoch: PhDr. V. Bunčáková, CSc. - predsedníčka; doc. dr. E. Šimovičová, CSc. - podpredsedníčka; PhDr. D. Škoviera - vedec-
ký tajomník; doc. dr. P. Blaho - hospodár; PhDr. P. Kuklica, CSc., PhDr. T. Kusá a PhDr. T. Pišútová - členovia výboru. Tento výbor sa zišiel na 3 výborových schôdzach (8.6.; 4.10.; 9.11.) na priebežné hodnotenie činnosti, riešenie aktuálnych otázok a prípravu valného zhromaždenia. Predsedníčka SJKF sa z titulu funkcie podpredsedníčky Výboru JKF pri ČSAV zúčastňovala na zasadaniach Výboru JKF v Prahe. Na schôdzach Výboru SJKF pri SAV sa pravidelne zúčastňoval aj člen revíznej komisie (PhDr. K. Buzássyová, CSc.).

Dňa 23. novembra 1982 sa uskutočnilo riadne valné zhromaždenie Slovenskej jednoty klasických filológov pri SAV. Zúčastnilo sa na ňom 24 členov SJKF. Správu o činnosti spoločnosti za roky 1979 až 1982 predniesol D. Škoviera; správa vecne a kriticky rozoberala činnosť SJKF v rozličných oblastiach, konštatovala, že z hľadiska počtu a tematického zastúpenia prednášok, organizácie podujatí širšieho dosahu (konferencia s medzinárodnou účasťou r. 1980, seminár r. 1981 a účasti na medzinárodných vedeckých podujatiach možno minulé trojročie hodnotiť ako vôbec najúspešnejšie v doterajšej histórii SJKF; zároveň poukázala na rezervy v oblasti spolupráce s rozličnými vedeckými spoločnosťami a ustanovizňami, propagácie vied o antickom staroveku a využívaní publikačných možností v ZJKF i na nedostatky v platbách členských príspevkov. Správu o hospodárení SJKF za roky 1979-82 predniesol P. Blaho; konštatoval dynamický vývoj rozpočtu korešpondujúci s rozvojom členskej základne i oživením činnosti, ale aj nedostatky v plnení finančného plánu. Správa revízorov SJKF, ktorú pred-

niesla K. Buzássyová, navrhla udeliť oastupujúcemu výboru absolútorium. V diskusii k správam odznelo viacero pozoruhodných námietok do ďalšej práce (napr. v oblasti spolupráce so Sociálnou akadémiou Slovenska, s Ústredím prekladateľov pri Slovenskom literárnom fonde ap.).

Valné zhromaždenie zvolilo na ďalšie funkčné obdobie sedemčlenný výbor a dvojčlennú revíziu komisiu v zložení JUDr. Peter Mozolík a PhDr. Tomáš Oravec. Novozvolený výbor sa zišiel na prvej schôdzi dňa 9. decembra 1982 a odhlasoval nasledovné rozdelenie funkcií: predseda - doc. dr. Etela Šimovičová, CSc.; podpredseda - PhDr. Klára Buzássyová, CSc.; vedecký tajomník - PhDr. Pavol Valachovič, CSc.; hospodár - doc. JUDr. Peter Blaho, CSc.; členovia výboru - PhDr. Peter Kuklica, CSc., PhDr. Tatiana Pišútová, PhDr. Daniel Škoviera.

K 31. decembru 1982 eviduje Slovenská jednota klasických filológov dovedna 87 riadnych členov, čo predstavuje oproti roku 1981 prírastok o siedmich, napospol mladých vydávateľských alebo vedeckých pracovníkov. Disciplína v platení členských príspevkov ostáva približne na úrovni predchádzajúcich rokov, v niekoľkých prípadoch výbor musel poslať upomienky. Nedošlo ani k podstatnému oživeniu členskej základne, niektorí starší členovia sa už na našich podujatiach objavujú iba zriedkakedy. Pokračuje zapájanie mladých členov do prednáškovvej činnosti a potešiteľný je ich podiel na vecnej diskusii k predneseným príspevkom.

Prednáškový program roku 1982 možno hodnotiť kladne. Tematické spektrum tohtoročného cyklu zahrňalo problematiku archeologickú (Územie Slovenska a egejská oblasť v staršej dobe bronzovej - J. Vladár), antických dejín (Q. Aurelius Symmachus a protikresťanské hnutie v Ríme na konci 4. st. - A. Mallá), lingvistickú (Systém antickej rétoriky - J. Horecký), literárnovednú (Literárnoestetické názory Aula Gellia - P. Kuklica), medievalistickú (Latinská kodikológia a výskum kultúrnych dejín Slovenska - J. Sopko) a problematiku tradícií antiky (Antika v dramatickej tvorba T. S. Eliota - Ján Boór). Po-

kiaľ ide o exkurziu do lokality Gerulata, ukázalo sa výhodnejšie uskutočniť ju v r. 1983.

Pokiaľ ide o propagáciu podujatí SJKF, udržiavala si vysoký štandard z minulých rokov. Plagáty pripravoval P. Kuklička, oznamy vo Večerníku a v rozhlasovom vysielaní pre Bratislavu zabezpečovala T. Kusá. Rozšírenie oznamu o anotáciu obsahu prednášky sa podarilo zabezpečiť iba výnimočne.

Roku 1982 si 6 prenášok na pôde našej spoločnosti vypočulo 104 poslucháčov (72 členov, 32 hostí), čo znamená mierny pokles oproti minuloročnému priemeru, vysvetliteľný o. i. tým, že odbor klasickej filológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave nemá v šk. r. 1982/83 nijaký študijný ročník.

Slovenská jednota klasických filológov pri SAV nevydáva samostatný časopis, podieľa sa však na vydávaní Zpráv Jednoty klasických filológů, ktorých vychádzanie technicky zabezpečuje Jednota klasických filológů ČSAV v Prahe. V uplynulom roku sa nepodarilo uskutočniť aktívnejšie zapojenie slovenských prispievateľov do rubriky odborných článkov a recenzií, výbor sa však chce problematikou slovenskej participácie hlbšie zaoberať.

Spoluprácu so sesterskou Jednotou klasických filológů v Prahe možno hodnotiť ako dobrú. K prehĺbeniu vzťahov prispievala prítomnosť V. Bunčákovej ako podpredsedníčky JKF a E. Šimovičovej na schôdzkach Výboru JKF v Prahe aj kontakty počas konferencie Eirene koncom augusta a začiatkom septembra 1982 v Prahe. JKF a SJKF sa navzájom vopred informujú o svojich podujatiach.

Positívne hodnotíme tiež spoluprácu s Organizačným strediskom vedeckých spoločností pri SAV osobitne vo sfére hospodárenia s finančnými prostriedkami, aj keď sme v jednotlivostiach museli konštatovať niektoré nedostatky v evidencii a riešiť ich s kompetentnými pracovníkmi OSVS. Zahraničné styky naša vedecká spoločnosť v uplynulom roku nezaznamenala.

Daniel Š k o v i e r a

KNIHY ZASLANÉ REDAKCI

Hipponax, Testimonia et fragmenta. Ed. Hentzius Degani. Leipzig, Teubner 1983, XXIX, 226 str.

Menandros, Komédie pro všední den. Přel. Karel Hubka a Eva Stehlíková, předmluvu naps. Eva Stehlíková. Praha, Svoboda 1983 (Antická knihovna 50) 409 str.

Seneca, Další listy Luciliovi. Přel. Václav Bahník, předmluvu naps. Eva Kuťáková. Praha, Svoboda 1984 (Antická knihovna 51), 332 str.

XVI. konference Eirene / XVI. congressus internationalis Eirene

XVI. vědecká mezinárodní konference Eirene, Praha 31.8. - 4.9. 1982 / XVI. congressus internationalis studiorum antiquorum Eirene, Pragae 31.8. - 4.9.1982 (Jan Burian)	3
Projevy na zahajovacím zasedání XVI. konference Eirene, Collegium Caroli 31.8.1982 / Allocutiones sollemnes in sessione prima congressum Eirene aperiente in Collegio Caroli die 31.8.1982 habitae:	
Prof. dr. Pavel Oliva, člen korespondent ČSAV	9
Akademik Zdeněk Snítíl	11
Univ.prof. JUDr. Zdeněk Češka, člen korespondent ČSAV ...	16
Zprávy o průběhu sekcí / Relationes de singulis sectionibus:	
I. Vztahy řecké a římské civilizace / Proprietates Graecorum Romanorumque cultus atque humanitatis invicem rectae:	
I/1 Řecké a římské dějiny / Historia Graecorum et Romanorum (Ladislav Vidman)	21
I/2a Ideologická sekce / Historia idearum (Jan Janda) ...	22
I/2b Řecká a římská literatura / Litterae Graecorum Romanorumque (Eva Kuťáková)	24
I/3 Archeologická sekce / Sectio archaeologica (Jan Bažant)	25
I/4 Lingvistická sekce / Sectio linguarum exercendarum (Helena Kurzová)	27
II. Symposium Vergilianum / Symposium Vergilianum (Eva Stehlíková)	29
III. Byzantologické sympozium / Symposium Byzantologicum (Vladimír Vavřínek)	30
IV. Mykénologické sympozium / Symposium Mycenologicum (Antonín Bartoněk)	33
V. Kolokvium o výuce latiny / Colloquium de lingua Latina in scholis exercenda (Bohumila Mouchová)	35

Výstavy k XVI. konferenci Eirene / Expositiones occasione XVI. congressus internationalis Eirene oblata (Pavel Spunar)	37
--	----

Články / Commentationes

Jan JANDA - Jan PEČÍRKA - Zuzana VANEČKOVÁ: Dvacet pět let komitétu Eirene / Historia viginti quinque annorum con- sillii Eirene	41
Růžena DOSTÁLOVÁ: Byzantské estetické myšlení / Quid de artis praeceptis Byzantini senserint	60
Alena FROLÍKOVÁ: Novodobá česká cestopisná literatura o Řec- ku / Quid et quo modo scriptores Bohemici XIX. saeculi de Graecia scripserint	73

Referáty / Censurae librorum

M. Tullius Cicero, Scripta quae manserunt omnia, 28. In M. Antonium Orationes Philippicae XIV. Leipzig 1982 (Alena Dohnalová)	84
Xenofón, Řecké dějiny, Lakadaimonské zřízení, O státních příjmech. Přel. J. Hejnic. Praha 1982 (Helena Kurzová) ..	86
Ludmila Živkovová, Kazanlak. Praha 1981 (Jan Burian)	88
Títus Kolník, Staroveká plastika. Bratislava 1981 (Jan Bažant) 91	
Josef Češka, Římský stát a katolická církev ve IV.století. Erno 1983 (Ladislav Vidman)	92
A.G. Bokščanin, Istočnikoveděnije drevněgo Rima. Moskva 1981 (Jan Burian)	94
Istoriografija antičnoj istorii: Učebnoje posobiye. Pod red. V. I. Kuziščina. Moskva 1980 (Ivana Koucká)	96
A.Č. Kozarževskij, Učebnik latinskogo jazyka. Moskva 1981 (Bohumila Mouchová)	98
Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. Svazek 5, S - Z. Praha 1982 (František Smahel)	101
Antonín Bartoněk, Zlaté Mykény. Praha 1983 (Jan Bažant)	103
Čtení o antice 1980/1981. Praha 1982 (Jan Janoušek)	106

Zprávy o činnosti JKF a SJKF / Vita societatum JKF et SJKF

Zprávy o činnosti JKF za rok 1982 (Ladislav Vidman, Zuzana Pospíšilová, Růžena Dostálová, Dana Řezníčková)	109
---	-----

Přednášky JKF v roce 1980, 1981, 1982 (sestavil Ladislav Vidman)	115
Správa o činnosti SJKF pri SAV za rok 1982 (Daniel Škoviera) ..	140
Knihy zaslané redakci / Libri ad censendum missi	143